

L $\frac{7}{395}$

A. Dambrovskis

LATVU
MAKSLA

L A T V J U
M Ā K S L A

Ši grāmata iespiesta pie
K. G. REDERA G. m. b. H., LEIPCIGĀ,
2200 eksemplaros, no kuriem 100 eks. greznos sējumos,
numurēti, ar autografu.
Grāmatu pārdrūkāt un ilustrācijas reproducēt
aizliegts.

1. J. Rozentāls

No kapsētas
(J. Liners īpašumā)

J. D O M B R O V S K I S

L 7
595

LATVJU MĀKSLA

GLEZNIECĪBAS,
GRAFIKAS, TĒLNIECĪBAS UN
LIETIŠĶĀS MĀKSLAS ATTĪSTĪBAS
VĒSTURISKS APSKATS

AR 165 REPRODUKCIJĀM
UN 6 KRĀSAINIEM
PIELIKUMIEM

R Ī G Ā

VALTERA UN RAPAS AKC. SABIEDR. IZDEVUMS

1925.

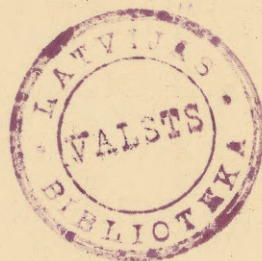
2953

L. V. B.
Inv. 18761

Part 64
28

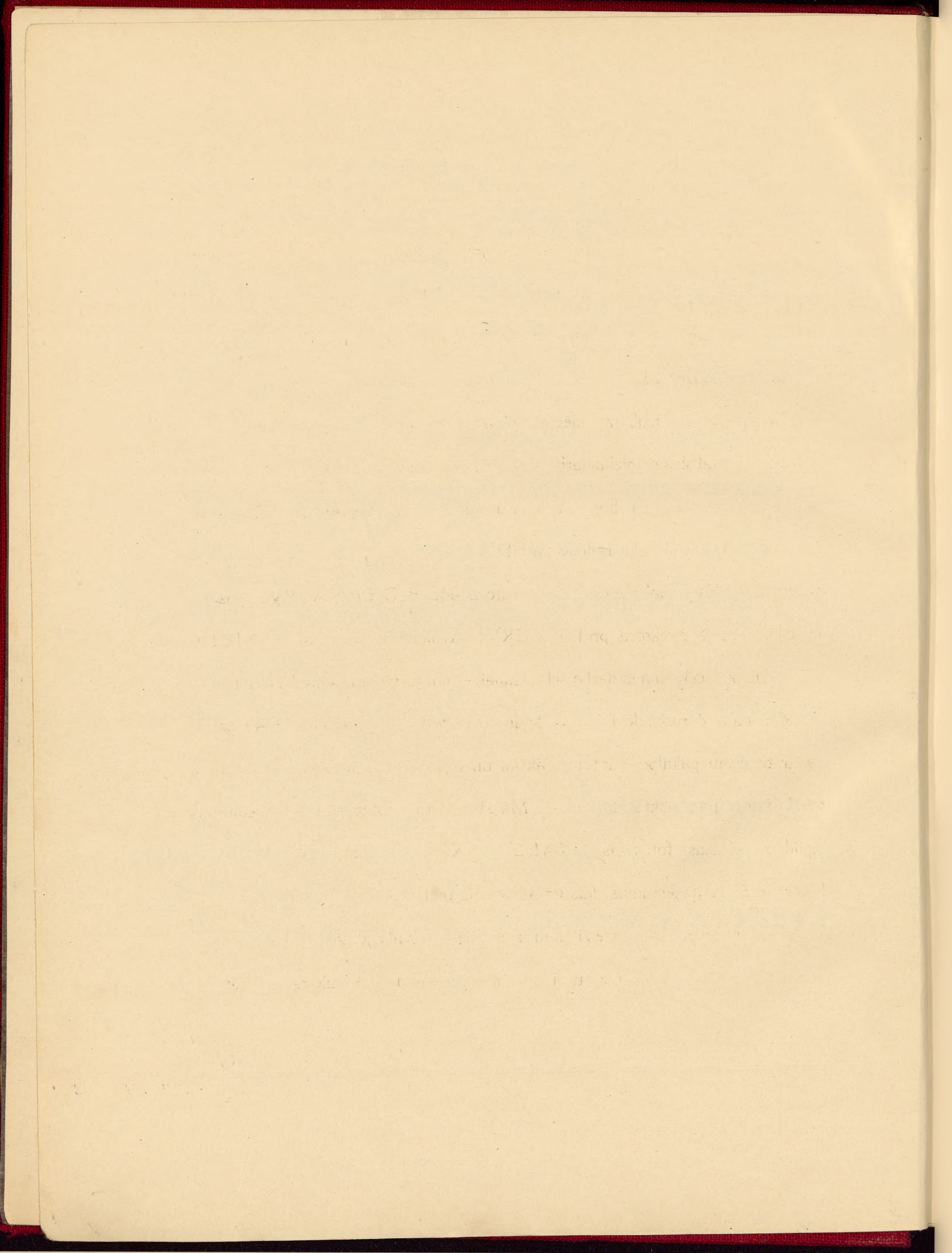
186.

0304089377

S A T U R S

GLEZNIECĪBA	^{l.p.} 9
1. IEVADS	11
2. ALKŠŅA=BAUMAŅA LAIKMETS	26
3. ROŽENTALA=PURVĪŠA LAIKMETS	39
4. DEKORATIVĀ GLEZNIECĪBA	83
5. PĒCKARĀ LAIKMETS	115
GRAFIKA	165
TĒLNIECĪBA	195
LIETIŠĶĀ MĀKSLA	223

P R I E K Š V Ā R D S

Latvju sabiedrībā, sevišķi inteligencē un jaunatnē, arvienu vairāk pamostas interese pret latvju tēlojošām mākslām, kuŗa līdz šim nevarēja tikt apmierināta, jo trūka attiecīgā populārā literatura. Šīs grāmatas autora darbu iedvesmēja vēlēšanās, sniedzot god. lasītājiem īsu pārskatu par latvju tēlojošo mākslu pagātni un tagadni, minēto trūkumu mēģināt novērst, kā arī cik necik atvieglināt mūsu kulturas un mākslas pētnieku darbu nākotnē. Šis darbs bija grūts, jo daudzi labāko mākslinieku darbi gājuši bojā, atrodas ārpus Latvijas robežām, un trūkst ziņas par atsevišķu mākslinieku radošo darbību.

Pateicoties valsts mākslas muzeja direktora doc. B. D Z E Ņ A, Rīgas pilsētas mākslas muzeja direktora prof. V. PURVĪŠA, kolekcionara J. MIESNIEKA un pašu mākslinieku mana darba sekmēšanai, — par ko visiem esmu dziļu pateicību parādā, mans darbs izdevies tāds, kādu to nododu god. lasītājiem. — Apziņa, ka ar to esmu pakalpojis latvju mākslai un viņas draugiem, būtu man lielākais gandarījums par veikto darbu. — Mākslas darbu fotografiskos uzņēmumus izpildījis mākslas fotografs J. KARLOVSKIS, (izņemot J. MEDŅA un J. RIEKSTA uzņēmumus, kas uz attiecīgām reprodukcijām atzīmēti).

Beigās turu par patīkamu pienākumu izteikt pateicību akciju sabiedrībai „Valters un Rapa” par netaupītām pūlēm un līdzekļiem pie grāmatas mākslinieciskā izveduma.

JĀNIS DOMBROVSKIS.

GLEZNIECĪBA

Ievads

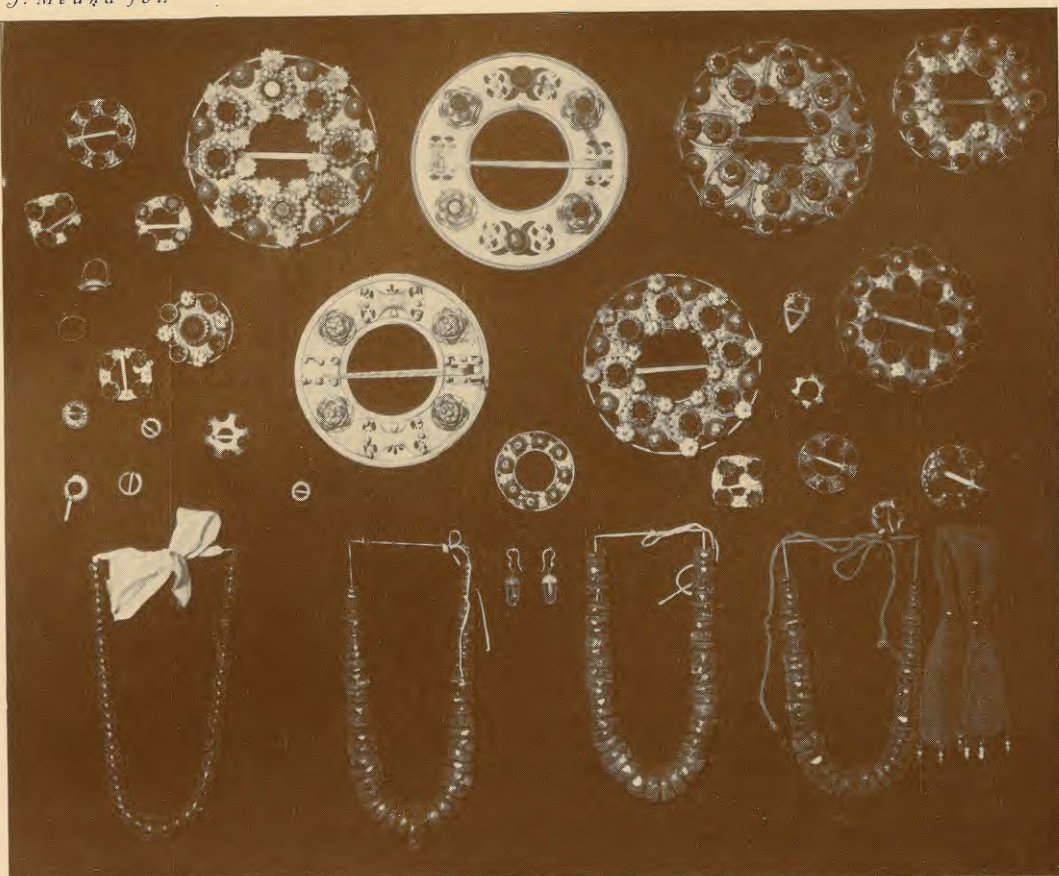
Par senlatvju radošās enerģijas izveidošanos tēlojošās mākslās — grūti spriest, jo gandrīz nekādi dokumentariski pierādījumi no senlatvju mākslas nav uzglabājušies. — Vienīgi iepazīstoties ar archeoloģisko izrakumu rezultātiem, — pētot latvju dainas u. t. t., jānāk pie slēdziena, ka arī senlatvji, līdzīgi citām pirmatnējām kultūras tautām, centušies ienest daiļuma elementus dzīvokļos, apģērbos u. t. t. Minēto izrakumu rezultāti rāda, ka vairākus g. s. pr. Kristus, kad senlatvji nāca sakaros ar citām Rietumeiropas tautām un no turienes latvju apdzīvotos novados ieplūda dažādi sveši priekšmeti, — to starpā bronzas rotas lietas, — senlatvji pierādīja savu īpatnējo gaumi, bieži pārstrādādami rotas lietu formu un izgreznojumu raksturu. Tālāk minētie izrakumi Kurzemē un Vidzemē rāda, kā senlatvji izgreznojuši savus māla traukus, medību rīkus u. t. t. skujiņu, avenragu un citādiem rakstiem, bet no kaula, dzintara un citiem materiāliem tie mēģinājuši izgriezt dažādu putnu, dzīvnieku vai cilvēku attēlus (1). — Domājams, ka arī senlatvju valdnieku pils ietvēra sevī īpatnējus celtniecības, glezniecības un tēlniecības pasākumus, pie kam senlatvju tēlniecība, līdzīgi citu pirmatnējo kultūras tautu tēlniecībai, kalpodama reliģijas kultam, — būs mēģinājusi mālā, kokā, dzintarā un akmenī attēlot senlatvju dievus: Pērkonu, Sauli, Laimu u. t. t., kuŗiem mūsu senči upurēja. Kā parasti pie citām senām kultūras tautām, kuŗas nodarbojās ar zemkopību un lopkopību, tā arī latvjos, būs piemitusi tieksme pēc noteikta stila, ko apstiprina latvjiem radniecīgo senprūšu dzintara griezumus (1). — Vāciem iespējoties latvju apdzīvotos apvidos un tautu ar laiku novedot verdzības stāvoklī, — gāja bojā senlatvju kultūra, un novīta viņas zieds — māksla. — Ar varu uzspiestā svešā kultūra vēlākos gadu simteņos galīgi iznīcināja latvju mākslas pasākumus. — Latvju radošais gars vēl spēja izteikties vienīgi dainās un pasakās, kā arī lietiskās mākslas ražojumos, — sevišķi audumos, rotas lietas u. t. t. (3). Arī verdzības laiku lietiskās mākslas priekšmeti, kā mēbeles, trauki, audumi u. t. t., gājuši bojā, bet šo priekšmetu raksturojumi bieži tiek minēti dainās, kuŗas lielā mērā palīdz rekonstruēt seno latvju lietisko mākslu. — Tie

1. Dzintara griezumumi no kuršu kapam (Karalauču muzejā)

lietišķās mākslas ražojumi, kuŗi uzglabājuŗies līdz mūsu dienām un uzrāda veselīgu krāsu prieku, — īpatnēju kompozīcijas izpratni — virtuozā izpildījumā — jāuzskata kā senās mākslas pasākumu atspulga, — kuŗa vēl reiz apstiprina domas par senlatvju kulturas un mākslas augstiem sasniegumiem, kuŗus, diemžēl, vairāki gadu simteņi paspējuŗi gandrīz galīgi iznīcināt. —

19. gadu simteņa sākumā, kad latvji kā kulturas tauta Eiropā bij sen jau aizmīŗsti, latvju radoŗā enerģija sāka atkal spēcīgāki lauzties uz āru — Pa daļai tas izskaidrojams ar to, ka šajā laikā Vidzemē un Kurzemē sāka piegriezt jau cik necik vēŗību tautas izglītībai. — Bij ievestas t. s. „zemnieku skolas“, kuŗas gan vēl ļoti primitīvas, tomēr tautā radīja nojautu par izglītības vēŗtību un tās labvēlīgo iespaidu

2. Senās rotas lietas

(No E. un A. PAEGLU kolekcijas)

uz zocīalo labklājību. — Ar laiku radās latvjiem garīgā, pēc tam arī laicīgā literatūra, kuŗa atstāja jo spirdzinošu iespaidu uz tautas nospiesto dvēseli un modināja tajā snaudošās gara spējas. — Šo spēju attīstību tālāk sekmēja pagājušā gadu simtenī Baltijā izvestās saimnieciskās reformas, kad latvietis no beztiesīgā klaušu cilvēka pārvērtās par juridisku tiesību apsargātu personību. — Tikai uzlabojoties latvju tiesiskajiem un zocīalajiem apstākļiem, bij iespējama latvju kulturas atdzimšana, kā arī mākslas attīstība. Šī latvju kulturelā evolūcija, ar lielām grūtībām izlauzusi sev ceļus, — pagājušā gadu simtenī gāja milzu soļiem uz priekšu un atstāja pārsteidzošu iespaidu uz Baltijas sabiedrību. Visa Eiropa tagad redzēja, kā latvji nes sevī daudz radošu dziņu un ka tie spējīgi arī no savas puses strādāt pie augstāko kulturas vērtību radīšanas. Šajā latvju kulturas atjaunošanas laikmetā daudzi tautas labākie un apdāvinātākie dēļi gāja tautai zudumā, jo latviešos vēl nebij atmodusies nomāktā nacionālā pašapziņa un lepnums. — Daudzi latvju zinātnieki un mākslinieki, attīstīdamies svešās mācības iestādēs un bieži materialā

3. Vissaines stūris

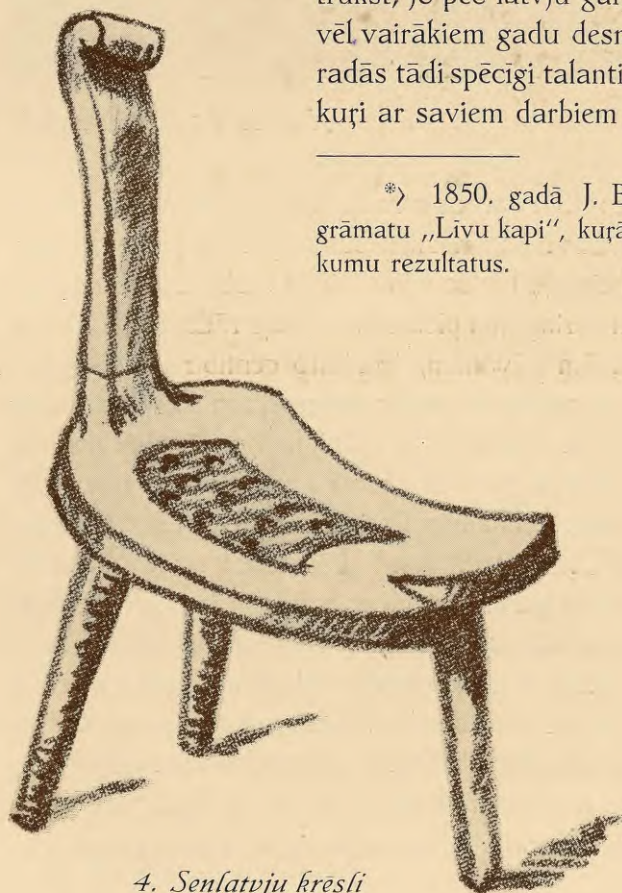
(No „Latvijas Saules”)

ziņā pabalstīti no svešautiešiem, — pazaudēja savu latvisko garu, aizmīrsa savu valodu un tautību. — Vidzeme un Kurzeme 18. un 19. g. simteņos devušas vairākus ievērojamus māksliniekus, kuŗu vārdi plaši pazīstami arī ārpus agrākās Baltijas robežām un kuŗu darbi glabājas kā vērtīgi ieguvumi vienā — otrā Eiropas mākslas darbu krātuvē. Varbūt dažos no šiem māksliniekiem ritējušas latviešu asinis, bet, augšā minētos apstākļos attīstījušies, tie palikuši mums sveši, un mēs tos pa lielākai daļai pazīstam kā vācu tautībai piederīgus. — Vecākais mūsu glezniecības darbs „Lūk šē, kā šēitan dzīvo!” — attiecas uz 1813. gadu, un to darinājis kāds nezināms gleznotājs (5).

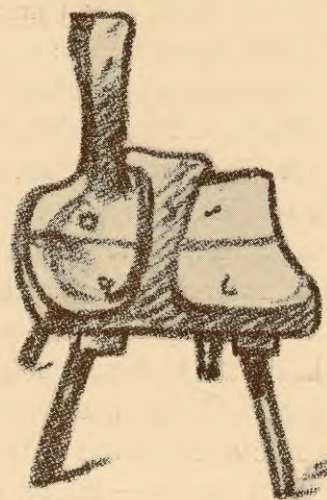
Šīs gleznas primitīvais, bet svaigais stils nekādā ziņā neatgādina vācu sastingušo klasicismu, kāds valdīja Baltijā 19. g. simteņa sākumā, tāpēc pielaižama varbūtība, ka to darinājis kāds apdāvināts latvju jauneklis, kuŗam varbūt bij izdevība noskatīties gleznošanas mākslu no sava „kunga”, — kāda vācu gleznotāja. — Neskatoties uz aprobežotajiem līdzekļiem (brūno, dzelteno, balto un zilo krāsu), šis nezināmais gleznotājs tomēr savā darbā spējis ielikt daudz pārliecinošas ekspresijas. — Vai tas savas dāvanas vēlāk bijis spiests nomākt gŗūtajos klausu darbos, vai tās izkojis tālāku — nav zināms.

Laikā, kad minētā glezna darināta, no Baltijas vācu aprindām radās vairāki diezgan ievērojami gleznotāji — kurzemnieki: Jānis Egginks (1787—1867), no kuŗa vairāki darbi glabājas Peterpils Eremitažā un Jelgavas muzejā, ievērojams gravētājs un zīmētājs Gotlobs Zauerveids (1783 — 1844), tēlnieks Eduards von Launits (1797 — 1869), gleznotājs Jānis Baers (1801 — 1869), kuŗš pazīstams arī ar saviem archeologiskiem izrakumiem Vidzemē).^{*} Bez minētiem māksliniekiem Baltija devusi vēl vairākus diezgan ievērojamus gleznotājus un tēlniekus — vācus, bet par latvju māksliniekiem pagājušā gadu simteņa pirmajā pusē noteiktu ziņu trūkst, jo pēc latvju garīgo spēku mošanās vajadzēja paiet vēl vairākiem gadu desmitiem, kamēr arī iz latviešu vidus radās tādi spēcīgi talanti, kā Karlis Hūns un Julijs Fedders, kuŗi ar saviem darbiem guva pasaules slavu. Gan nevar

^{*}) 1850. gadā J. Baers vācu valodā izlaida atsevišķu grāmatu „Līvu kapi”, kuŗā tas apskata savu archeologisko izrakumu rezultātus.

4. Senlatvju kresli

(No „Latvijas Saules”)

5. Nezināms autors

„Lūk šē, kā šeitā dzīvo!”

teikt, ka šo ievērojamo latviešu gleznotāju darbos atrodami specifiski latviski glezniecības elementi un gars, izņemot dažas mūsu glezniecības vispārējās pazīmes, (par ko būs runa glezniecības apskata beigās), bet šo mākslinieku darbība ir raksturīga sava laikmeta latviešu garīgo spēju springuma piemērs, — kuŗš rāda, ka iz tautas vidus nākušie latvju jaunekļi ar savām dāvanām, iedzimto centību un enerģiju, cīnoties ar dažādiem nelabvēlīgiem apstākļiem, tomēr ātri nokļuva starp pasaules slaveniem māksliniekiem redzamā vietā. Sākot ar K. Hūni, latvju mākslas vēsture uzrāda vienu parādību interesantāku par otru, jo tautas garīgo spēku briedošā enerģija arvienu spējāki laužas uz āru, tiekdams iemiesoties arī krāsās, formās un līnijās. — Tauta bij nobriedusi kulturas darbam! Līdztekus arvienu vairāk uzplaukstošai latvju literatūrai attīstās pamazām glezniecība, grafika, tēlniecība, mākslas amatniecība un celtniecība. Šīs mākslas, sevišķi no sākuma, vēl atrodas zem svešiem iespaidiem, jo latvju māksliniekiem trūka to ceļu radošu mākslas tradīciju, kādas atstājuši pa gadu simteņiem brīvo kultūras tautu mākslinieki saviem pēcnācējiem. — Parasti mācīdamies Peterpilī mākslas akadēmijā un papildinādamies Mūnchenē vai Parīzē, tie tika iespaidoti no turienes māksliniekiem. No galīgas pārtautošanās mākslā — izsargāja latvju māksliniekus mošais gars un tautiskā apziņa.

Profesors Karlis Hūns

1830—1877

Dzimis Madlienā, Vidzemē, kā centīga skolotāja un ķesteņa dēls. — Lai sagādātu vairāk līdzekļus bērnu izglītošanai, nākošā gleznotāja tēvs, blakus saviem tiešiem pienākumiem, nodevās galdniecībai, ērģeļu būvei un koka griešanas mākslai. Savu pirmizglītību K. Hūns dabūja no sava tēva, — vēlāk to nodeva Rīgas Doma baznīcas skolā, kur jau parādījās jaunekļa mākslinieciskās tieksmes. — Par jaunekļa talantu ieinteresējās Priekškalna muižas īpašnieks Vulfs, kurš tam vēlāk deva līdzekļus mākslas studijām Peterpilī. Nokļuvis 1850. g. Peterpilī, Hūns tur mācījās zīmēšanu pie litografa un kustoņu zīmētāja, — ridzinieka V. Papes. Šajā laikā Hūns jau pagatavoja vairākas serijas zīmējumu dažiem krievu dabas zinātnu un vēstures izdevumiem un sagatavojās uz iestāšanos mākslas akadēmijā. Akadēmijā viņš iestājās 1852. g. un mācījās ļoti sekmīgi profesora Bačiņa vadībā, iegūdamas par saviem darbiem lielās un mazās sudraba medaļas. 1859. g. mākslinieks jau piedalījās sacensībā dēļ mazās zelta medaļas, kuŗu šoreiz gan nelaimejās iegūt. — Hūns to ieguva tikai otrā gada sacensībā par gleznu „Olimpa spēles“. — Gadu vēlāk Hūns par vēstures skatu „Zofija Vitotovna Vasīlija Tumšā kāzās“ ieguva lielo zelta medaļu un dabūja ārzemju komandējumu uz sešiem gadiem. — Pēc akadēmijas beigšanas Hūns uz ārzemēm vēl nebrauca, bet kopā ar savu studiju biedri V. Veresčaginu aizceļoja uz Vjatkas guberņu, pagatavodams tur kādai pareizticīgo baznīcai altara gleznu un daudzas studijas. Vēlāk apceļodams Kazaņas guberņu, Hūns nopietni studēja turienes tautu tipus, kostimus un dabas skatus*). 1863. g. Hūns devās uz Rietumeiropu, papriekšu darbojās Leipcīgā, Drezdenē, Mūnchenē un Pragā, bet pēc tam Parīzē, kur pirmajā laikā nodevās portreju un žanru gleznošanai, eļļas un akvareļu tehnikās.

*) Šie Hūna etnografiskie zīmējumi glabājas Peterpils mākslas akadēmijas bibliotēkā.

6. Prof. K. Hūns

Žanrs
(Latv. valsts mākslas muzejā)

Vēlāk Parīzes laikmetā Hūns piegriezās vēstures skatiem, pagatavodams uzmetumus vairākām lielām kompozīcijām, no kuŗām dažādu apstākļu dēļ daudzas palikušas neizvestas. 1868. g. Hūns kādā Parīzes zalonā izstādīja gleznu „Bērtuļa nakts priekšvakarā“, kuŗa sacēla vispārēju ievēribu, radīdama interesi pret gleznotāju. Dažas Parīzes aprindas vēlējās gleznu iegūt, bet mākslinieks to nosūtīja Peterpils mākslas akadēmijai, kuŗa Hūnam piesprieda akademiķa gradu^{*}. Bērtuļa nakts tematu Hūns vairākkārtīgi apstrādāja arī savos turpmākos darbos. Guvis slavu Parīzē, Hūns apceļoja Holandi, Beļģiju, Angliju un Spaniju, ap 1870. g. atgriezdamies atkal Parīzē, kur darināja vairākas lielas kompozīcijas, kā: „Skats iz Bērtuļa nakts“ (7), „Bērni ar kaķēniem“, „Slīmais bērns“, „Italiete“ un vairākus žanrus realisma garā. — Lielā daļa no ievērojamā mākslinieka darbiem pārgāja franču un krievu augstākās aristokratijas rokās, pie kam par pirmajiem

^{*} Šo Hūna darbu ieguva Krievijas galma aprindas, bet uz mākslas akadēmijas vēlēšanos Hūns pagatavoja gleznas kopiju, kuŗa atrodas Aleksandra III. muzejā, Peterpilī.

7. Prof. K. Hūns. Uzmetums „Skatam iz Bērtuša nakts”
(Latv. valsts mākslas muzejā)

diviem darbiem Peterpils mākslas akadēmija piesprieda K. Hūnam profesora tituli, bet par „Slimo bērnu” naudas premiju 1000 rubļu lielumā un zelta medaļu. — 1870. g. beigās Hūns devās atkal ceļojumā uz Normandiju, kur starp citu darināja kāda vidus laiku kaŗeivja portreju bruņās un vairākas studijas akvareļi, kuŗas atkal ieguva krievu galma aprindas. 1871. gadā Peterpils mākslas akadēmija Hūnu saistīja kā mācības spēku pie sevis. Darbojoties minētā iestādē, Hūns izstrādāja savus bagātīgos ceļojumu materialus un studijas, kā arī darināja vairākas portrejas (8). 1872. g. mākslinieks plašos apmēros apceļoja Krievijas iekšieni, starp citu darinādams vairākus vēstures skatus un portrejas. 1873. g. atgriezies atkal Peterpilī, Hūns nodevās lielākā apmērā dekoratīviem gleznojumiem, izgreznodams starp citu Aničkina pils galvenās ieejas griestus alegoriskiem gleznojumiem, pagatavodams dažas svētbildes von Derviza baznīcai Peterpils apkārtnē u. c.

9. Prof. K. Hūns

Zaļumnieki
(Latv. valsts mākslas muzejā)

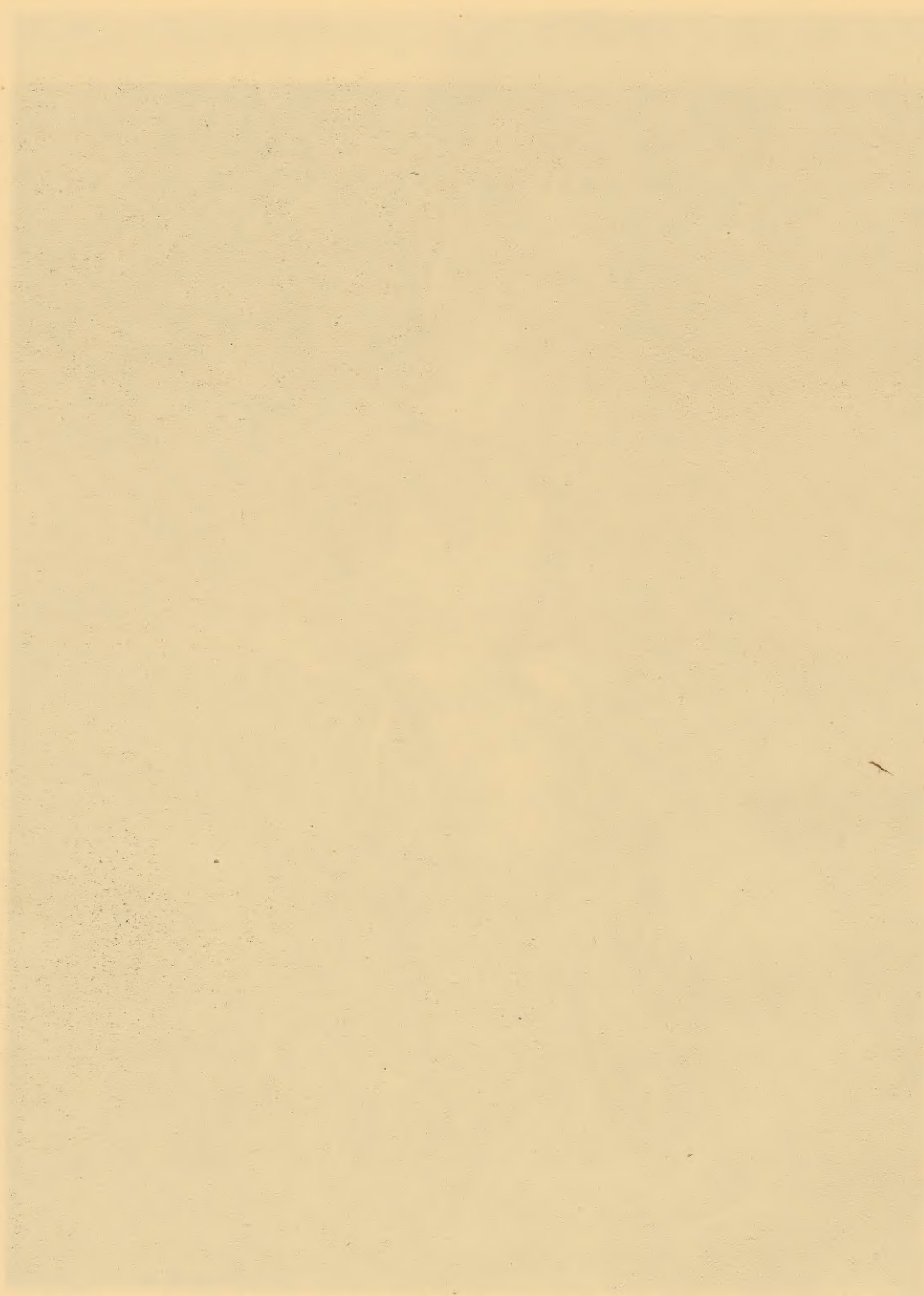
Šajā Peterpils laikmetā ļoti intensīvi strādājot, 1874. g. pie mākslinieka parādījās bīstamas kakla diloņa pazīmes, kas piespieda to doties uz ārzemēm un pavadīt savas dzīves pēdējo posmu Vācijā, Francijā, Itālijā un Šveicē. — Jau nopietni slims būdams, Hūns uz pasūtījumu pagatavoja vairākas svētbildes, — „Guļošo itālieti“, „Pārcelšanās pār Samaras upi“, un dažas portrejas. 1875./76. gados tas vēl spējēja darināt „Odalisku“, „Laimīgā māte“, „Iekritušais“ un dažus Sicīlijas skatus akvareļi. Šie bij ievērojamā gleznotāja beidzamie darbi, jo 16. janvārī 1877. gadā tas Davosā (Šveicē) nomira, no kurienes tā mirstīgās atliekas pārveda uz dzimteni un apglabāja Madlienas kapos.

Kā no augšējā redzams, Hūna mākslinieciskā darbība bijuse ļoti daudzpusīga un intensīva. Piegrieždamies dažādiem sižetiem, tas ar panākumiem strādāja eļļas un akvareļu teknikās. Šā gleznotāja darbos ideālā kārtā izteicās veselīga realisma sasniegumi. — Mirdzošais kolorīts, svaigas iedvesmas vadītā noslēgtā kompozīcija, — dabas izpratne, kas atveidota stingri korektā zīmējumā un meistariskā teknikā, — ir tās Hūna darbu pozitīvās īpašības, kas saista skatītāju. — Ar saviem darbiem mākslinieks pacēlās tālu pāri daudziem līdzbiedriem iz Peterpils mākslinieku aprindām, un tāpēc dabīgi, ka Hūna darbi tika no Rietumeiropas

8. Prof. K. Hūns

Bruņinieks
(Latv. valsts mākslas muzejā)

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS
CHICAGO, ILL. 60637

mākslas pazinējiem savā laikā augstu vērtēti. — Kā portretists, žanrists un vēstures skatu gleznotājs realisma garā Hūns ieņem izcilus vietu starp latvju gleznotājiem. Ar saviem darbiem Hūns piedalījies daudzās izstādēs Parīzē, Londonā, Vinē, Maskavā, Peterpilī u. c.

Latvijas valsts mākslas muzejā glabājas sekošie K. Hūna darbi:

1. Zaļumnieki.
2. Bruņinieks.
3. Ainava.
4. Žanrs u. c.

Rīgas pilsētas mākslas muzejā:

1. Galdnieka darbnīca.
2. Mākslinieka kundzes portrejs u. c.

J. Miesnieka kolekcijā Alūksnē:

1. Ainava.
2. Pērses leja, akvareļi un zīmējumi.

Profesors Julijs Fedders

1838 — 1909

Astoņus gadus jaunāks par K. Hūnu bij Kokneses viesniecnieka dēls Julijs Fedders, kuŗš uzskatāms kā pirmais ievērojamais latvju ainavu gleznotājs. Ari šis mākslinieks savas pirmās vispārējās zināšanas smēlis Rīgas Doma baznīcas skolā. Lai sagatavotos uz iestāšanos universitatē un studētu medicīnu, Fedders vēl papildinājās Bergmaņa privatģimnazijā. Juzdams sevī mākslinieciskas dziņas, tas tomēr medicīnas studijām atmēta ar roku, 1856. g. aizbrauca uz Peterpili un iestājās mākslas akadēmijā, kur studēja ar sekmēm, 1861. un 1862. g. iegūdamas sudraba medaļas. Gadu vēlāk pēc tēva nāves jauneklā materialie apstākļi kļuva ļoti slikti, un tas bij spiests savas studijas pārtraukt. Fedders pārgāja uz dzīvi Jelgavā, pieņemdamas zīmēšanas skolotāja vietu turienes apriņķa un realskolās. Lai pavairotu savus ienākumus, Fedders 1868. g. atvēra Jelgavā fotografa darbnīcu, kuŗa tam deva tikdaudz līdzekļu, ka gleznotājs vareja intensīvāki nodoties radošam darbam. Šī darba ārējās sekas bij II. šķiras mākslinieka grada iegūšana Peterpils mākslas akadēmijā. Jelgavā Fedders radīja savus popularos pirmā attīstības laikmeta darbus, kā: „Pērses pļava” un „Mežs pēc vētras” (10)*), par kuŗiem gleznotājam kādā Londonas mākslas izstādē piesprieda medaļu. Šos darbus ieguva Persijas Šahs.

Minētie darbi darināti vēl pabiezās krāsās, bet jaunā gleznotāja dabas izpratne, iedvesmas spēks jau stipri parādās uz āru. 1875. g. Peterpils mākslas akadēmija Fedderam piešķīra I. šķiras mākslinieka gradu. Šajā laikā Fedders blakus ainavu gleznošanai sāka nodoties arī portretjām. Guvis kā gleznotājs redzamus panākumus, Fedders pārdeva savu fotografa veikalu, — tādā kārtā tikdams pie nepieciešamiem līdzekļiem ārzemju ceļojuman. Vispirms tas aizceļoja uz Norvēģiju,

*) Temu „Mežs pēc vētras” Fedders apstrādājis vairākkārtīgi. Še pievestā reprodukcija rāda vienu minētās temas variāciju.

10. Prof. Julijs Fedders

Mežs pēc vētras
(Latv. valsts mākslas muzejā)

kur darināja savu popularo „Pašslepkavas kaps” un daudzas ainavu studijas, ar kuŗām piedalījās kādā Peterpils mākslas izstādē. Vēlēdamies papildināties savā mākslā, tas aizceļoja uz Dūseldorfu, kur darbojās gleznotāja Dūkera vadībā. Pēc kāda laika Fedderu aicināja Peterpils mākslas akadēmija pie sevis kā pedagogu, kur tas ieradās 1876. g. beigās. Tomēr ilgi Peterpili mākslinieks nespēja strādāt, jo turienes neveselīgais klimats bij kaitīgs tā veselībai. Aiz šī iemesla Fedders aizceļoja uz Belgorodu, Kurskas guberņā, pieņemdams tur zīmēšanas skolotāja vietu skolotāju seminarā. Savu brīvo laiku mākslinieks izlietoja, apceļodams Dienvidkrieviju un nokļūdams līdz pat Kaukazam. Savas daudzās ceļojuma studijas pārstrādājot gleznās un ar tām piedaloties izstādēs, Fedders guva atkal jaunus panākumus, par kuŗiem tam 1880. g. piesprieda akademiķa gradu. No 1889. g. Fedders dzīvo atkal Peterpili, darbodamies tur kā iecienīts gleznotājs un pedagogs. Feddera šī laikmeta darbi kļuvuši krāsās daudz bagātāki un sulīgāki par agrākajiem darbiem. Dzejiski= liriskā Feddera gleznu nokrāsa, kas veikta nevainojamā tehnikā — sagādā māksliniekam daudz cienītāju Peterpils sabiedrībā un mākslinieku aprindās <11>. 1893. g. Peterpils mākslas akadēmija par nopelniem mākslas laukā Fedderu iecēla par profesoru, pēc tam

11 Prof. *Julijs Fedders*

Gaujas ieleja
(Rīgas pilsētas mākslas muzejā)

to vairākkārtīgi apbalvojot dažādiem ordeņiem^{*}). J. Feddera pēdējā darbības laika gleznas ir krāsās kļuvušas maigi dzidrākas un tīrskanīgākas ar korektu un izsmalcinātu zīmējumu. — Mākslinieka talants, atkratījies no visa liekā, — parādās visā krāšņumā, radīdams daudzās realisma garā ieturētās ainavas ar nenoliedzamu mākslas vērtību (12). Latvju glezniecības vēsturē Julijs Fedders ieņem pirmā īstā ainavu gleznotāja vietu. —

K. Hūns dzīvoja vēl tanī laikmetā, kad daudzi latvji itkā kaunējās par savu zemniecības pagātņi un sajuta cienību pret vācu pilsonisko un pseido=aristokrātisko kulturu. (Par K. Hūnu, cik zināms, to gan nevar sacīt.) Latvju garīgā dzīve tikko sāka vēl mosties, — vēl nebij latvjiem nopietnu žurnālu, laikrakstu u. t. t., kuŗi spētu informēt tautu par tās labāko dēlu darbību un tuvināt tos savā starpā, ievietojot to dzīves aprakstus, darbu reprodukcijas, kritikas, apskatus u. t. t. Tāpēc K. Hūnam ar citiem latvju tautas darbiniekiem gandrīz nekādu tuvāku sakaru nebija un tā darbos latvietības elementus ļoti grūti saskatīt. — Julijs Feddera mūžs bij garāks. Viņš piedzīvoja tos laikus, kad latvjos pamodās tautiskā pašapziņa, — kad tie ar lielāku uzticību sāka raudzīties uz savām spējām un nekaunējās vairs savas pagātnes un tautības, — taisni otrādi, — tie sāka apzinīgi

^{*}) Peterpils mākslas akadēmija savā laikā ieguva un ievietoja akadēmijas muzejā 10 J. Feddera gleznas.

12. Prof. J. Fedders

Kapsēta
(Latv. valsts mākslas muzejā)

uzstāties visur kā latvieši. Šai jaunajai latvju sabiedrībai un jaunajiem saimnieciskiem apstākļiem ar interesi sekoja vecais profesors Julijs Fedders, uzturēdams sakarus ar topošiem latvju gleznotājiem Purvīti, Rozentālu u. c., sajūsminādamies par apdāvināto jaunekļu dzīves prieku un enerģiju, bieži cenšdamies tiem visādi izpalīdzēt. —

Julijs Fedders ar saviem darbiem piedalījies vairākās Krievijas, Anglijas un Vācijas mākslas izstādēs, visur ar savām maiga lirisma apgarotām ainavām gūdamis pelnītu atzišanu un slavu.

Latvijas valsts mākslas muzejā glabājas sekošie J. Feddera darbi:

1. Ainava,
2. Smilšu kalni,
3. Kapsēta,
4. Ainava u. c.

Rīgas pilsētas mākslas muzejā:

1. Gaujas ieleja,
2. Jūrmala pie Orro Igaunijā u. c.

Vienā laikā ar K. Hūnu un J. Fedderu darbojies Rubenes draudzē dzimušais STAN. ROZE=ROZÉE (1823—1897). Šis mākslinieks piederēja, diemžēl, pie pārvācotiem latviešiem, un to kā mākslinieku latvju sabiedrībā nepazīst^{*}). Roze dažus gadus mācījies Peterpils mākslas akadēmijā, bet vēlāk studējis Mūnchenes akadēmijā. Par nopelniem mākslas laukā tas savā laikā ieguvis akademiķa gradu. Kādu laiku Roze dzīvojis Rīgā, bet sava mūža beigu posmā darbojies Nicā, kur guvis panākumus portreju glezniecībā.

^{*}) „Mājas Viesa Mēnešraksts” 1897. g. gājumā kļūdījies, apzīmēdams tur ievietoto „Vācu ienākšana Baltijā” par S. Rozes darbu, kā kļūdušies arī daži mākslas kritiķi, to apstiprinādami. — Patiesībā minētais darbs ir Baltijas vācu mākslinieka L. v. Maydeļa darināts.

Alkšņa – Baumaņa laikmets

Pēc 19. g. s. septiņdesmitajiem gadiem, kad Vidzemē un Kurzemē iznīcināta bij klaušu iekārta, zemniekiem dota kustības brīvība un tie palika arvienu saimnieciskā ziņā neatkarīgāki no muižniekiem — latviešu vispārējais stāvoklis stipri uzlabojās. Tapuši neatkarīgāki, latvji ar lielāko enerģiju nodevās materiālu vērtību iegūšanai un nodrošināšanai, bet lai šīs vērtības spētu plašāki izmantot un, uz tām balstoties, sacensties sadzīvē ar saviem bijušiem apspiedējiem — latvji rosīgi ķērās pie izglītības, — ko pa daļai sasnieguši, tapa tautiskas apziņas un pašlepnuma pilni. Šajā tautiskās apziņas atmodas laikmetā — latvjos arvienu vairāk auga prasības pēc kulturelas dzīves formām — radās dziesmu svētku ideja, interese uz teatra izrādēm, tika dibinātas biedrības u. t. t. — No otras puses, parādījās dzīva interese pret latvju vēsturi un visu senlatvisko, — tika uzmeklēti vecie latvju dievi, krātas teikas un tautas dziesmas, — pētīti senlatvju tikumi un parašas, vāktas senlatvju kulturas paliekas u. t. t. — Iz tautas vidus radās mācīti vīri, kā Valdemars, Juris Alunans, Kaspars Biezbārdis, Krišjāns Barons u. c., kuŗi ar savām personībām un „Peterburgas Avīzēm” augstu pacēla latvietības karogu, kā arī centās vest pie gaismas vēl tumsībā esošās tautas masas. Ar laiku radās Rīgā centrs, Latviešu biedrība, ap kuŗu pulcējās tā laika latvju intelligence, — tur savā starpā gūdamā dažādus ierosinājumus nacionālās kulturas darba laukā.

Šis latvju tautiskās apziņas atmodas un garīgās enerģijas uzplūdu laikmets atrada diezgan spēcīgu atskaņu arī tā laika latvju glezniecībā. Peterpils mākslas akadēmijā un Stiglica mākslas skolā studējošie latvju jaunekļi, A. Alksnis, J. Liebergs, R. Zariņš u. c., nesdami sevī radoša spēka plūdumu un sajūsmināti par Juŗa Allunana dziesmām, Ausekļa dzeju, Andreja Pumpura u. c. darbiem, sāka piegriezt vērību latvju senatnei, kuŗai agrākie gleznotāji bij pagājuši garām. Tie savā sajūsmā aizrāva līdzī pat tādu, no tautas jau atsvešinājušos jaunekli, kāds bij apdāvinātais akadēmijas audzēknis Arturs Baumanis. Šie topošie mākslinieki, līdzīgi 19. g. s. vācu romantiķiem, gribēja krāsās un līnijās atdzīvināt latvju senatni. Varbūt, ja šos apdāvinātos, tautiskā romantiskā laikmeta priekšstāvjus, A. Alksni, A. Baumani u. c., nebūtu ķēris tragiskais liktenis, kuŗš tos pārāk agri aizvadīja veļu

valstī, — tad būtu likti nopietnāki pamati latvju nacionalai mākslai. Bet pateicoties likteņa nelabvēlībai, tie sāka gan formulēt šīs mākslas pamatus, bet kristalizēt un izveidot tos nepaspēja, kaut gan augšā minētais latvju radošās enerģijas atmodas laikmets šādā ziņā bij ļoti ierosinošs. — Tomēr nevar atstāt neievērotus minēto romantiķu centienus un nopelnus, netikvien gleznās un zīmējumos, bet arī grāmatniecībā, kuŗi patīkami pārsteidz agrāko latvju žurnālu un avižu lasītājus. — Ap 1881. g. iznākušo „Pagalmu” greznoja vienīgi dažādu sliktu kokgriezumu reprodukcijas no vācu vai krievu trešās šķiras mākslinieku salkanajiem darbiem. No šīm svešo mākslinieku darbu reprodukcijām „Pagalmā” un „Austrumā” patīkami atšķīras J. Lieberga gan vēl skolnieciskie zīmējumi, kuŗi parādās „Austrumā”, sākot ar 1888. gada ceturto numuru*). J. Lieberga primitīvie zīmējumi, „Pie pūšlotāja”, „Lingo, Grietiņ, kur tu mani nesīsi?”, „Uz šo funkti mēs viņu ķersim!”, bij tautai saprotami un rādīja tai, ka arī latvji spēj zīmēt „bīldes”.

Ar 1891. gadu pie „Austrumā” sāk strādāt R. Zariņš, kuŗa zīmējumi (tautas dziesmu ilustrācijas spalvas tehnikā) jau daudz veiklāki par J. Lieberga darbiem, liecinādami par R. Zariņa iedzimtajām zīmētāja spējām. 1890.—1892. gados minēto žurnālu vēl ilustrē kāds jelgavnieks E. Šulcs. 1892. gadā žurnālā parādās Rīgas politehnikas studenta M. Skruziša paraugu zīmējumi (arī krāsās) tautiskajiem apģērbiem, audumiem un izšuvumiem, kuŗi bij domāti rīkojamo latvju dziesmu svētku dalībniekiem=cēm. Šajā pašā gadā „Austrumā” sāk darboties Arturs Baumanis, ilustrēdams dažus Lautenbacha=Jūsmaņa un Lercha=Puškaiša dzejoļus, Niedrišu Vidvudu, Kurbadu u. c. Vēlāk turpat parādās vēl Lapiņa, Gailiņa un Valtera zīmējumi.

Minētie latvju mākslinieki=romantiķi ar saviem zīmējumiem „Austrumā” u. c. modināja tautā dziļāku interesi pret senlatvju vēsturi un kulturu, kā arī audzināja latvju lasītājus tautiskā pašapziņā. — Cik arī primitīvi to darbi bieži nebija, tomēr darināti radošā iedvesmā, tie atstāja spirdzinošu iespaidu uz sava laika lasītāju dvēselēm nevien satura ziņā, bet arī kā mākslas darbi.

Apskatītais tautiskā romantisma laikmets no vienas puses māksliniekiem bij dzīves prieka un gaviļu pilns, bet no otras puses grūtu cīņu un izmisuma bagāts. Cīņā dēļ eksistences sagrauztiem, daži bij pārāk agri jašķīras no dzīves vai arī, enerģiju zaudējušiem, jāatstāj mākslas lauks.

*) Tā pašā gada „Austrumā” iespiests aizrādījums par Jelgavā jūnija mēnesī sarīkoto Rūpniecības un lauksaimniecības izstādi, kuŗā atradusies arī grafisko mākslu nodaļa. Šajā nodaļā kopā ar vācu zīmētājiem piedalījušies arī daži jauni latvju mākslinieki.

13 J. Rozentāla zīmējums

A. Alksņa portrejs

Adams Alksnis

1864 — 1897

Dzimis Rūjienā, kā grāmatu tirgotāja dēls, ir viens no raksturīgākiem latvju romantiķiem glezniecībā. Kā 19 g. vecs jauneklis tas iestājās Peterpils mākslas akadēmijā, kur mācījās ar redzamām sekmēm. Alksņa laikā akadēmijā valdīja pseidoklasicisma gars, par kuŗu nespēja sajūsmināties nākošais mākslinieks. Lai no tā pēc iespējas izvairītos, Alksnis iestājās batalistu klasē, mācīdamies tur profesora Villevaldes vadībā. Ar to izskaidrojams tas svaigais realisms un erudīcija kustoņu zīmēšanā, kāda bieži sastopama Alksņa darbos. Radīti no latviski domājoša un jūtoša mākslinieka rokas, Alksņa darbi izliekas mums tuvāki un vairāk aizkaŗ jūtu stīgas kā agrāk apskatīto realīstu K. Hūna un J. Feddera darbi, lai gan pēdējie kompozīcijā un tehniskā izvedumā daudz pārāki. — Vēl akadēmijā mācīdamies, tas sevī loloja domas par latvju īpatnējo mākslu un atsvabināšanos

J. Rieksta fot.

14. A. Alksnis

Uz mežu

no svešiem iespaidiem. Kā vispārējā sadzīvē, tā arī mākslā šī atsvabināšanās varēja notikt vienīgi nemitīgā, nenogurstošā darbā. Šos Alkšņa uzskatus raksturo viņa vārdi: „Mums, latviešiem, jābūt nesamērojami pārākiem par citiem, lai varētu panākt dzīvē to, ko cittautieši panāk!”^{*} Šajos mākslinieka vārdos izteicās cīņas

^{*} No J. Rozentāla piezīmēm par A. Alksni „Vērotāja” 1904. g. gājumā.

15. A. Alksnis

Varagu laiva (Uzmetums zimulī)

lozungs, kuŗu diktēja latvjiem griba sasniegt vienlīdzīgu stāvokli ar vāciem. Šādu darba prieka un uzņēmības zīmolu Alksnis ielicis savā gleznā „Uz mežu“ (14). — No šādu darba rūķu dzimtām nākusi lielā daļa tagadējās latvju intelligences.

Akademijā, kā nopietns, domājošs gars, Alksnis atstāja lielu iespaidu uz saviem jaunākiem koleģiem, ierosinādams tos uz nopietnu darbu^{*}). Alkšņa studiju laikā (ap 1890) Peterpili nodibinājās mākslinieku pulciņš „Rūķis“, kuŗā tas bij viens no aktivākiem locekļiem. Dažos gados ap „Rūķi“ pulcējās akademijas audzēkņi: Balodis, Dauguls, Birnbaums, Valters, Rozentāls, Romāns, Purvīts, Purīts, Tilbergs u. c., bet no Stiglica mākslas skolas: Liebergs, Zariņš, Gailiņš, Jaunkalniņš, Lapiņš, Liepiņš, Šmidts, Ramlaus, Pērle, Straume, Sleje, Gūtmans, Madernieks, Kuga, K. Brencens, E. Vītols, Abrakasis, P. Krastiņš, Zaļkalns, Dzenis, Šķilters u. c., kā arī vairāki konservatorijas audzēkņi. — Rūķa vakaros, kuŗi palikuši mīļā atmiņā

^{*}) A. Alksnis, iestājoties akademijā, tur bij vienīgais latvietis, bet drīzi tam piebiedrojās Dauguls, Birnbaums, P. Fedders, Balodis, Rozentāls, Valters, Belzens un Purvīts.

16. A. Alksnis

Zemgaļu karotāji

latvju kulturas darbiniekiem un tās draugiem, tika bieži sajūsmā kaldināti latvju mākslas radišanas un izkopšanas plāni. Bez tam „Rūķis” izdeva gleznojumu un zīmējumu albumus (originalā) ar mākslas apskatiem u. t. t. Tādā kārtā „Rūķis” sevī apvienoja svešumā atrodošos latvju radošos māksliniekus dziņā kalpot latvju mākslai*).

Tanī pašā laikā Alksnis sāka piegriezt nopietnāku vērību latvju vēsturei. Šī interese radīja Alksņa vēsturiskā satura kompozīcijas: „Kauja pie Saules”, „Kūru laupītāju kugis”, „Vācu tirgoņi Daugavā”, „Vaļagu laiva” (15) u. c.

Sevišķi Alksņa radošo fantaziju ierosināja slavenās zemgaļu kara gaitas (16). — Vēstures pētīšana mākslinieku ierosināja vairāk iedziļināties arī senlatvju garīgā pasaulē. Tas nopietnāki sāka pētīt tautas pasakas un teikas. Šo pētījumu rezultāti bij dažas kompozīcijas, kuņās Alksnis centās rādīt latvju teiku būtnes, piem. „Skriešanās sacikste” (17), kuņā mākslinieks radījis latvisko velna tipu. Šie Alksņa romantiskā rakstura darbi rāda senlatvju primitīvo pasauli, ko mākslinieks izteicis samērā vienkāršā kompozīcijā un līnijās. Šajos latviskā iejūtā radītos dar=

*) Kad lielā daļa minēto „Rūķa” biedru beidza studijas un izklīda, — pulciņa darbība pamira. Mēģinājumi to vēlāk atkal atjaunot — beidzās bez sekmēm.

J. Rieksta fot.

17. *A. Alksnis*

Skriešanas sacikste

bos Alksnis liekas vistuvāk stāvam sev, jo tam pretīga bij tieksme pēc izsmalcinātības un svešām formām, kādas sāka ieviesties latvju sabiedrībā Alkšņa laikā.

Mākslinieka pārlicība bij, ka arī latvju mākslai jāsāk no primitīvām līnijām un vienkāršas kompozīcijas, tai jādibinās uz tautas iedzimtām, garīgām īpašībām. — Pateicoties agrajai nāvei, mākslinieks savas idejas nepaspēja pilnīgāki iemiesot darbos, bet tomēr Alkšņa atstātie darbi, kuŗos slēpjas tautas garīgo spēku zīmoli, ilgas pēc latviskā gara, — uzskatāmi kā pirmie nopietnie mūsu nacionālās mākslas pasākumi. Adamam Alksnim mākslas vēsturē pieder latvju nacionālās glezniecības ievadītāja vieta. — Viņš pirmais savos darbos piegrieza vērību tieši latvietim, latvju vēsturei un latvju gara pasaulei. —

1897. g. māksliniekam izdarīja deguna operāciju, kuŗa noveda nelaimīgā kārtā pie asiņu sagiftēšanas, — kā sekas bij agrā nāve.

Latvijas valsts mākslas muzejā glabājas sekošie A. Alkšņa darbi:

1. Baltais zirgs. 2. Brūnais zirgs. 3. Studija u. c.

Rīgas pilsētas mākslas muzejā:

1. Baltais zirgs. 2. Studija. 3. Sirmāis zirgs. 4. Tēva portrejs u. c.

18. A. Baumanis

Kroga skats
(J. Kreicberga īpašumā)

Arturs Baumanis

1866 — 1904

Tragisks bij A. Alkšņa laika biedra A. Baumaņa liktenis. Kā ļoti apdāvinātam un turīgu vecāku bērnam, tam smaidīja izredze sasniegt spožus mākslas augstumus, bet likteņa smagā roka caur alkoholu to mūža gaitas otrā pusē novadīja dzīves padībenā, no kurienes vairs atgriešanās nebij. Alkohols nomāca jauneklā lielās dāvanas, novedams to beidzot galīgā nabadzībā un pāragrā kapā. Arturā Baumanī itkā liktenis atriebās par Jāņa Baumaņa, kuŗš bij iesācis savu dzīves gaitu kā vienkāršs enkurnieks, — vēlāk ticis pie bagātības un slavas, — spilgto attīstības evolūciju^{*)}. Kā 7 g. vecs zēns sācis jau zīmēt, pēc Rīgas

^{*)} A. Baumaņa tēvs, Jānis Baumanis, bij ievērojams Rīgas arhitekts, kuŗš celis Apga-baltiesas, Romas viesnīcas, Saeimas namu (kopā ar kādu vācu arhitektu), vairākas pa-reizticīgo baznīcas Vidzemē u. t. t.

19. A. Baumanis

Jagaiša nāve (Zimusa uzmetums)
(Latv. etnogrāfiskā muzejā)

gimnazijas beigšanas Baumanis savu pirmo mākslas izglītību saņēma no gleznotāja S. Rozes, pēc kam 1886. g. iestājās Peterpils mākslas akadēmijā, kur jau no paša sākuma parādīja sevi kā ļoti veiklu figuru zīmētāju un komponistu pseidoklasicisma garā. Šis akadēmijā Baumaņa laikā valdošais virziens lielā mērā draudēja nomākt mākslinieka ekspansīvo raksturu un laikam ir viens no iemesliem akadēmijas nebeigšanai, kuŗu Baumanis atstāja 1892. g. — Lai gūtu spirtumu garam, Baumanis paraleli akadēmijas klaŗu darbiem kādu laiku intensīvi nodevās sievieŗu aktu studijām, gan bez redzamiem panākumiem. — Padevies jau alkoholam, kas to traucēja nodoties kārtīgām studijām, un nespēdams apmierināties ar akadēmijā valdoŗo garu, pēc seŗiem akadēmijā pavadītiem gadiem, Baumanis uzsāka klejotāja dzīvi. Šis dēķu laikmets sniedza māksliniekam daudz asus pārdzīvojumus un izmisuma brīžus, kuŗi to savukārt noveda pie vēlēšanās no jauna atdzimt. Klejodams tas mācījās tuvāķi pazīt klaidoņu — „bijuŗo cilvēķu“ psiķi, tur atrazdams interesantus un dziļus raksturus. — Būdams pats pēc dabas bohēmietis, tas starp šiem ļaudīm jutās brīvāķs kā pilsoņu zālonos, par kuŗiem bieŗi ar asu sarkasķu zobojās. No dabas apbalvots ļoti asām novērošanas spēķām, Baumanis atstāķis daudz interesantus, raksturoķumu bagāķtus zīmēķumus iz klaidoņu, kā aŗi pilsonības aprindām. — Tomēr iedzimtais gara aristokratisms to gaiŗāķos brīķos aicināja āŗā iz klaidoņu pasaules. — Tas atgriezās latvju

20. A. Baumanis

Liktena zirgs
(Dr. E. Gudžes īpašumā)

pilsonībā, bet, ar maz izņēmumiem, atrada tur ļoti maz moraliska pabalsta. Latvju pilsonība nespēja vēl iedziļināties savu gara darbinieku darbā un idejās, ne arī saprast to kļūdas. Šī pilsonība netikvien nespēja dot saviem māksliniekiem dziļākus ierosinājumus, bet pate vēl atrazdamās zem vācu mietpilsonības iespaidiem, neapzinīgi nāvēja latvju radošos garus. Māksliniekiem atlikās vai nu ironizējot novērsties no tās, vai atkal piemēroties tās gaumei un uzskatiem.

Šādos apstākļos dzīvojot, māksliniekam vajadzēja būt apbalvotam ar dzelzs gribu, lai nenoslīktu mietpilsonības purvā, bet no otras puses, lai spētu aiziet iz klaidoņu pasaules. Baumanim tādas gribas nebij, — tāpēc tas arvienu vairāk atdevās liktenīgās kaislības varā, kuŗa nonāvēja talantu un noveda apdāvināto jaunekli pie bēdīga gala. Šo meklējošo mākslinieku no garīgas atrofijas, kāda tam draudēja, pa laikiem strādājot pilsonības vajadzībām, pa daļai izglāba latvju vēsture, kuŗai sevišķi beidzamā dzīves periodā intensīvi nodevās Baumanis. Tā kā latvju vēsture bij vēl samērā maz izpētīta, Baumanis nodevās arī leišu vēsturei, kuŗa sniedza māksliniekam plašākus materialus. Sajūsminādamies par notikumiem iz latvju un leišu vēstures, Baumanis darināja savus labākos darbus: „Jagaiļa nāve” (19), „Aizvēsturiskais Jāņu vakars”, „Imantas un Kaupo ciņa”, „Likteņa zirgs” (20) u.c. Sevišķi rūpīgi Baumanis strādāja pie „Jagaiļa nāves” un „Likteņa zirga”, darinādams tām vairākus uzmetumus zīmuli^{*)}. Savos vēsturiska satura darbos atdurdamies uz trūcīgām latvju vēstures zināšanām, mākslinieks sāka nopietni studēt latvju dainas un kronikas. Atrazdamies vienu gadu kādā Somijas alkoholiķu sanatorijā, tas pamatīgi izstudēja „Indriķa kroniku”, gūdam tur daudz ierosinājumus. Sanatorija atstāja fiziskā un garīgā ziņā labu iespaidu uz mākslinieku, bet ilgāki par gadu tas tur tomēr neizturēja, jo Baumanis pamodās atkal bohēmietis. Īsāku laiku pavadīdams Peterpilī, tas ieradās atkal Rīgā, no sākuma gan cerēdams nopietni strādāt, — bet trūka vajadzīgās darba gribas. Tas uzsāka atkal klaidoņa dzīvi, — radniecīgu Liepājā gleznotam „Kroga skatam”, kuŗa mākslinieks raksturojis savus biedrus (18). Ar dažādiem zīmējumiem Baumanis nopelnīja niecīgas zumas, kuŗas upurēja atkal savai kaislibai. — Nespēja vairs līdzēt arī mākslinieka labvēļi. — Arvienu vairāk tas slidēja uz leju, kamēr 1904. g. vasarā, ātrā diloņa nomākts — beidza savu dzīves gaitu. Apglabāts Baumanis Jekaba kapos Rīgā.

Latvju mākslā Baumanim tomēr paliekama nozīme, blakus Alksnim, kā latvju vēstures skatu gleznotājam un žanristam. Kā zīmētājs Baumanis stādāms augstāku

^{*)} Advokats J. Kreicberga kgs, 1905. g. sarakstīja un izlaida vērtīgu brošūru par mākslinieku, „Arturs Baumanis”, kas uzskatāms kā pirmais darbs latvju valodā par atsevišķu mākslinieku. Pie brošūras autora dzīvojot un no tā moraliski un materiāli pabalstīts, Baumanis 1898. g. darinājis uzmetumus un planus „Aizvēsturiskajam Jāņu vakaram”, „Likteņa zirgam”, „Imantas un Kaupo ciņai”, „Jagaiļa nāvei”, „Kroga skatam” u.c.

par gleznotāju. Šad un tad Baumanis gleznojis arī portrejas, bet bez redzamiem panākumiem.

Galvenie Baumaņa darbi darināti eļļā, bet labi tas pārvaldīja arī ūdens krāsu tehniku. Spēka un izjūtu bagātāki ir Baumaņa zīmējumi zīmuli. Bez līdzdarbības „Austrumā” mākslinieks ilustrējis Zeibota balades, dažus Lautenbacha dzejoļus u. c. Pēc mākslinieka nāves tā brālis, E. Baumanis, 1905. g. sarīkoja Rīgā Artura Baumaņa piemiņas izstādi, kurā latvju publika iepazinās ar apdāvinātā nelaika darbiem.

Lielā daļa Artura Baumaņa zīmējumu un studiju (skaitā 871 eks.) atrodas Rīgas pilsētas mākslas muzejā.

J. Miesnieka kolekcijā atrodas A. Baumaņa:

1. Dzērāji u. c.

J. Rieksta fot.

21. *J. Liebergs*

Skumjas

Alksņa un A. Baumaņa laika biedri ir JĀNIS LIEBERGS un JĀNIS BIRNBAUMS. Liebergs savu mākslinieka darbību iesāka kā zīmētājs, ilustrējams „Austrumā” vairākus dzejoļus (sk. 27 l. p.). — Beidzis Stiglicā mākslas skolu un apceļojis Vāciju, Austriju un Itāliju, Liebergs savā turpmākā darbības laikā parādīja sevi kā apdāvinātu zīmētāju un gleznotāju akvareļu tehnikā. 1900. g. Liebergs piedalījās ar saviem darbiem vācu zalonā Rīgā. Izstādītie darbi izdevīgi reprezentēja mākslinieku. Vēlāk ar vairākiem darbiem tas piedalījās I. Latviešu mākslas izstādē. Ar sevišķu mīlestību Liebergs gleznoja klusu iejūtu apdvēstus dabas skatus un skumja lirisma pildītus sieviešu tēlus (21). — Jau vairākus gadus mākslinieks dzīvo Krievijā, un par tā darbību tuvāki nekas nav zināms.

BIRNBAUMS (1863) beidza Peterpils mākslas akadēmijas kursu 1897. g., studējams batalistu klasē pie prof. Villevallēs. Pēc studiju beigšanas, mākslinieks līdz 1923. g. nodzīvoja Aizbaikalā, tur darbodamies kā pedagogs un ainavu gleznotājs. No 1923. g. mākslinieks darbojas dzimtenē.

J. Rieksta fot.

22. *J. Jaunkalniņš*

*Puķu studija
(K. Linter k=dzes ipašumā)*

Julijs Jaunkalniņš

1866 — 1919

Jaunkalniņš latvju sabiedrībai mazāk pazīstams, jo darbojās ārpus dzimtenes, Peterpilī. 1881. g. nobeidzis Cēsu apriņķa skolu, tas apmeklēja kādu Rīgas būvskolu, pēc kuŗas nobeigšanas iestājās Stiglica mākslas skolā, Peterpilī. Šo skolu Jaunkalniņš beidza 1893. g. kā ārzemju stipendiats. Parīzē un Krefeldā tas specializējās puķu zīmēšanā un augu stilizācijā, kā arī tūvāki iepazinās ar audumu un dekoratīvās glezniecības mākslu. Pēc atgriešanās no ārzemēm Stiglica mākslas skola Jaunkalniņu uzaicināja vadīt audumu, tapešu zīmēšanas un stilizācijas klases. Šo darbu mākslinieks līdz sava mūŗa beigām sekmīgi veica. 1909. g. Jaunkalniņu iecēla arī par minētās skolas inspektoru. Šajā amatā atrazdamies, Jaunkalniņš ar savu atsaucīgo dabu un korektu izturēšanos izpelnījās skolas audzēkņu dziļu cienību. Iestājoties lielinieku režīmam Peterpilī, nopietns darbs minētā skolā palika neiespējams, aiz kāda iemesla mākslinieks 1918. g. bij spiests atteikties no sava iemīļotā darba. Daŗādi grūti pārdzīvojumi noveda mākslinieku pie nervu satricinājuma, kam pateicoties 1919. g. ziemā tas beidza savu dzīves gaitu. Mākslinieka tuvākie draugi to apbedīja Peterpils Aleksandra = Nevska kapos.

Jaunkalniņš nebij jaunu vērtību meklētājs un atradējs mākslā, bet ar lielāko pašaiizliedzību nodevās audzināšanas darbam, kuŗā guva atzīstamas sekmes.

Mākslinieka specialitate bij puķu gleznošana (ūdens krāsās) un zīmēšana. Turēdamies savos darbos pie klasiskiem paraugiem, tas darīnājis daŗus vērtīgus darbus, kuŗi patlaban atrodas izkaisīti Krievijā.

Rozentāla-Purvīša laikmets

Nākošais laikmets, pēc jau apskatītā, bij citādu vēsmu pilns. Tajā mūsu mākslinieki cieši seko un piesienas Rietumeiropas mākslas sasniegumiem un idejām. Latvju gleznotāji un tēlnieki, apceļodami Rietumeiropu, nāk tuvākos sakaros ar sava laika lielākiem māksliniekiem, iepazīstoties ar to centieniem. Sekas no tā ir lielāka krāsu bagātība, kompozīcijas gatavība un bieži virtuozs tehnisks izpildījums mākslinieku darbos. Tēlojošās mākslās tāpat kā literatūrā Blaumaņa, Raiņa, Plūdoņa, Poruka, Egliša u. c. darbos sastopams plašāks domu lidojums un dziļāka mākslas izpratne. Tautiski romantiskais laikmets latvju sabiedrībā 90. gados jau bij pārdzīvots, un tam sekoja revolucionarās jaunu atziņu meklēšanas dziņas. Ari glezniecībai vajadzēja uzstādīt savai evolūcijai dziļākus un plašākus uzdevumus. Bet ja šajā augstāku mākslas vērtību meklēšanas laikmetā mūsu mākslinieki guvuši savā darbā redzamus un vispār atzītus sasniegumus, — paceldami latvju mākslu uz vēl nebijušiem augstumiem, — tad tas ir vienīgi to darba mīlestības un enerģijas nopelns. Jo toreizējā latvju sabiedrība vēl ļoti maz interesējās par savu mākslu un māksliniekiem, bieži raudzīdamās ar ironisku smīnu uz šiem „skunstmāldieriem”. Augstākās kultūras tradīcijas dabiski vēl trūka latvju turīgajām šķirām, kuŗas gandrīz visas bij nākušas no laukiem, un pilsētās, pateicoties savai uzņēmībai, izturībai un čaklībai, kļuvušas turīgas. Pa daļai iespaidotas no vācu mīļpilsonības uzskatiem un akli dzīdamās pēc materialām vērtībām, tās palika trulas pret topošās latvju kultūras un mākslas dziņām. Pateicoties šādiem apstākļiem jaunajiem apdāvinātiem latvju māksliniekiem nācās bieži ciest badu, kā arī palikt bez nepieciešamā moraliskā atbalsta sabiedrībā. Ar latvju pilsonības indiferento iztūrešanos pret saviem radošiem māksliniekiem izskaidrojama parādība, kāda novērojama pat vēl 20. g. s. sākumā; latvju

mākslinieki bieži sastopami vācu un krievu sabiedrībā, kuŗa spēja mākslinieku darbību labāki saprast un novērtēt, kā latvju sabiedrība, — pērkot arī galvenām kārtām to darbus. Sakari ar vācu sabiedrību sagādāja, piemēram Purvītim u. c., vēlāk daudz nepatīkšanu, jo 1915. gadā, uzliesmojot revolūcijai un sekojot dažām radikālām (tajos apstākļos) politiskām idejām, — latvju mākslinieki, rakstnieki un intelligence sastādīja asu petīciju valdības aprindām, kuŗu Purvīts ar Valteru atteicās parakstīt. Par šo atteikšanos daudzi māksliniekam asi uzbruka, — kā latvietim, kuŗš noliedz savu tautību, uztur pārāk ciešus sakarus ar vāciem u. t. t. Šie uzbrukumi piespieda mākslinieku vācu avīzē „Düna=Zeitung“ nākt klajā ar paskaidrojumu, kuŗā tas aprādīja iemeslus, kāpēc tam tik maz sakaru ar latvju sabiedrību, starp citu aizrādīdams, ka viņa ienākuma $\frac{5}{6}$ nākot no vācu aprindām u. t. t.

Minētie apstākļi lielā mērā traucēja latvju māksliniekus nacionālās mākslas veidošanas darbā. Kas uz šī laikmeta mākslinieku radošo darbību attiecas, tie sevī pārdzīvoja galvenām kārtām divas mākslas attīstības stadijas, — realismu, kuŗu tiem iepotēja Peterpils mākslas akadēmija, no kurienes nākusi lielā daļa mūsu labāko mākslinieku, un impresionismu, kuŗu tie piesavinājās ārzemēs, vēlāk to pārnesdami arī uz Baltiju. Gūdami labu mākslas izglītību un balstoties uz Rietumeiropas mākslas sasniegumiem, pie tam būdami sirdī latvieši, tie lielā mērā virzīja uz priekšu latvju mākslu, atstādāmi vērtīgus darbus latvju mākslas vēsturei. Šo mākslinieku labākos darbos sakausējas veco kulturas tautu mākslas tradīcijas ar latvisko izjūtu un vienkāršo domu iemiesošanās veidu krāsās, formu un līniju ritmos. Galvenās mākslinieciskās personības, kuŗas minētā laikmetā, kā radoši mākslinieki un audzinātāji iespaidoja latvju mākslas dzīvi, — ir Janis Rozentāls un prof. V. Purvīts.

23. *J. Rozentāls*

*Pašportrejs
(Rīgas pilsētas mākslas muzejā)*

Janis Rozentāls

1866 – 1916

Janis Rozentāls ir viens no raksturīgākiem apskatītā laika gleznotājiem, kuŗam, pateicoties savai enerģijai un labvēlīgākiem apstākļiem, izdevās pilnīgāki izkopt savas dāvanas kā agrāk apskatītiem romantiķiem. Dzimis kā kalēja dēls Bebru mājās, Saldus apriņķī, Kurzemē. Kā mazturīgu vecāku bērnam, Rozentālam jau no mazotnes bij pašam jāgādā par eksistenci un jāizlauž ceļš labākai nākotnei. No 10. līdz 13. dzīvības gadam Rozentāls mācījās kādā vācu elementarskolā, Saldū, no kurienes tas iestājās Kuldīgas apriņķa skolā. Vecāku līdzekļu trūkuma dēļ Rozentāls pēc pusgada bija spiests iet realajā dzīvē. Daudzinātā Rīga pievelk

24. J. Rozentāls *Pie akas*
(E. Rozentāla k=dzes īpašumā)

nākošo gleznotāju, uz kurieni tas dodas pats sev maizi pelnīt. Vienu vasaru nostrādājis Švarca koncertdārzā kā izsūtāmais zēns, tas rudenī iestājas kādā kolonialveikalā par palīgu. Gribēdams gūt stiprākus pamatus zem kājām, Rozentāls iestājas pie krāsotāja Čilevica par mācekli uz 4 gadiem. Strādādams pie krāsotāja, Rozentāls pa vakariem citīgi apmeklē vācu amatnieku biedrības amatniecības skolu, kuŗa bija savā laikā ļoti labi nostādīta. Šajā skolā Rozentāls guva pirmo mākslas izglītību, — mākslinieka Felsko vadībā, ar lielu kaislību nododamies zīmēšanai*). Kad amatniecības skolas labāko skolnieku darbus nosūtīja uz izstādi

*) Tajā pašā laikā Rozentāls darbojās arī kā aktieris Rode=Ebelinga trupā.

25. J. Rozentāls

Uz lieveņa
(Latv. valsts mākslas muzejā)

Peterpilī, Rozentāla zīmējumam piesprieda sudraba medali. Tas bij liels gandarījums nākošam māksliniekam un radīja tajā pašaušanos uz savām spējām. Par dažiem zīmējumiem ievākdams niecīgus līdzekļus, Rozentāls devās uz Peterpili, kur iestājās mākslas akadēmijā. Akadēmiju Rozentāls, pateicoties ļoti intensīvam darbam, pabeidza 5 gados (1897. g.), ar konkursa darbu „No baznīcas” iegūdamas I. šķiras mākslinieka gradu. Šī realisma garā darinātā glezna, kuŗā pārliecinoši sirsnīgi tēloti vienkāršie latvju zemniecības tipi, bij vadošais motīvs turpmākai gleznotāja darbībai, kuŗš no Peterpils gribēja atgriezties savas tautas vidū, lai tur

26. J. Rozentāls

*Mate ar bērnu
(Somijā)*

saņemtu iedvesmu un darba prieku. Līdzīgā garā konkursa darbam Rozentāls savā pirmajā darbības laikmetā darināja „Rita pātarus”, „Krogu” un „No kap= sētas”. *〈Skat. krāsaino pielikumu.〉* Šie darbi ir nopietnu studiju produkts un tajos Rozentāls parādās kā labs raksturu novērotājs un psihologs. Darināti spēcīgā zīmējumā un svaigās krāsās, tie ar savu maigo koloritu un sirsnību atšķiras no krievu realistu darbiem. Šo gleznu raksturojumu bagātos tipos sintezēti mūsu pilsonības „vectēvi”.

Pēc akadēmijas nobeigšanas Rozentāls atgriezās Saldū un ierīkoja darbnīcu, gribēdams tur nopietni nodoties radošam darbam, bet atdūrās uz tādu mietpīlso= nības atmosferu, kuŗa padarīja darbu neiespējamu un rādīja bada perspektīvi māksliniekam. Šādos apstākļos Rozentāls dodas atpakaļ uz Peterpili, kur patei= coties paziņām un rosīgākai mākslas dzīvei, bij cerība eksistēt. Tomēr dzimtenes ilgas ved mākslinieku drīz atpakaļ, — 1902. g. tas noietās uz dzīvi Rīgā, kur

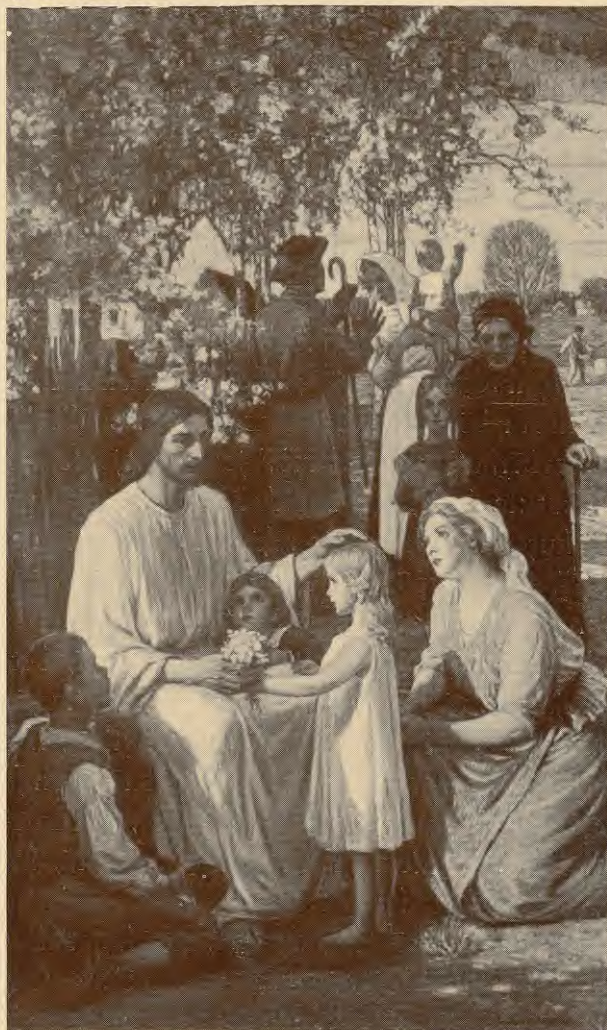
sabiedriskā un mākslas dzīve bij samērā rosīga, — tur dzīvoja Purvits, Borcherts u. c., kuŗu starpā jaunais gleznotājs varēja brīvāki elpot un saņemt ierosinājumus. Bet arī šē no mākslas vien dzīvot latvju mākslinieks nevarēja, tāpēc, lai gūtu nepieciešamos uztura līdzekļus, Rozentāls bij spiests pieņemt dažās vidusskolās grūto zīmēšanas skolotāja vietu. Neskatoties uz bieži grūtājiem apstākļiem, tas Rīgā attīstīja ļoti intensīvu darbību. — Rīga palika par mākslinieka prieku, kā arī sāpju avotu, kur radās vairums darbu, ar paliekamu mākslas vērtību. — Rīgas perioda Rozentāla darbi sadalāmi divās kategorijās. Pirmajā ietilpst tie darbi, kuŗus mākslinieks darinājis brīvas iejūsmas dzīts, — tie ir svaigi un valdzinoši. Šādi darbi ir daži žanri (25), dažas mākslinieka kundzes portrejas, „Zem pilādža“, „Māte ar bērnu“, daži dabas skati u. c. Sevišķi daudz tas apstrādājis temu „Māte ar bērnu“, sasniegdams šajos gleznojumos lielu meistarību (26). Otrā kategorijā ietilpst tie darbi, kuŗus mākslinieks darinājis pa lielākai daļai uz tiešu pasūtījumu un kuŗos tam vajadzēja rēķināties ar pasūtītāju gaumi, vai atkal kuŗi darināti ar vēlēšanos tos pārdot. Pie šādiem darbiem jāpieskaita vairākas Rīgas patriciešu portrejas „Princese ar pērtiķi“ u. c.

Šie darbi ir bieži tehniskā ziņā gan ārēji nogludināti, bet bez dzīvības. — Rozentāla darbība bija ļoti vispusīga, jo bez portrejām, kuŗām tas ar sirdi un dvēseli nodevās, mākslinieks piegriezās arī dabas skatiem, žanriem, alegorijām, darināja altara gleznas Dundagas baznīcai „Lieldienas rīts“ un Jaunajai Ģertrudes baznīcai Rīgā „Jezus svēti bērnus“ (27) un, beidzot, izgreznoja Rīgas latviešu biedrības nama fasādi alegoriskiem gleznojumiem cementā, kuŗi uzskatāmi par apmēru ziņā lielākām gleznotāja kompozīcijām.

Šie darbi izvesti cementā ar krāsainu akmeņu, metālu, stiklu un zelta palīdzību. Galvenās alegorijas „Gudrība“, „Skaistums“ un „Spēks“. Četras mazākas alegorijas — „Māksla“, „Zinība“, „Zemkopība“ un „Rūpniecība*“. Latvju mitoloģijai gleznotājs piegriezās pa daļai ierosināts no agrākājiem romantiķiem, kā arī zem somu gleznotāja Gallēna un c. iespaidiem, ar kuŗiem tas nāca tuvākos sakaros, apprecēdams somieti Elli Forsell jēkdzi. Zem minētiem iespaidiem Rozentāls radīja savas populārās kompozīcijas „Melnā čūska miltus mala“, „Kārdināšana“, „Lietuvēns“, „Ieva“ un „Nāve“ (28).

Šie darbi tomēr nesasniedz somu gleznotāja Gallēna spēku un izteiksmi un gleznieciskā ziņā uzskatāmi par viduvējiem, jo, dzīdamies galvenām kārtām pēc satura, mākslinieks izpildījumam nepiegriezja vajadzīgo vērtību. Tie ieturēti biežās krāsās ar bieži paviršu zīmējumu, piem. „Melnā čūska miltus mala“, kuŗa radīta mākslinieka drūmajās stundās, kad, redzot publikas aukstumu un zemo kulturas sapratni, — zuda ticība uz sevi, — uz daļo! Toties svaigi, saules un prieka pilni

*) Rozentāla pie Latviešu biedrības nama fasādes izlietotā tehnika, kā pārdzīvotie gadi rāda, ir ļoti piemērota mūsu klimatam.

27. *J. Rozentāls* *Jezus svēti bērnus*
(*Jaunajā Ģertrudes baznīcā, Rīgā*)

gleznotāja dabas skati, kuŗos Rozentāls sakausē dzimtenes dabu ar latvju zemniecības čaklību un dzīves prieku. Dabas skatos brīžiem spilgti paspīd mākslinieka dzimtenes mīlestības apgarotā liriska iedvesma un īstās gleznotāja dāvanas, kuŗas, pamazām atsvabinādamās no akadēmijā mantotā realisma, mākslinieka dzīves beigu posmā arvienu vairāk izteicās krāsu bagātā impresionismā. Lai gan Rozentāls, apceļodams Rietumeiropu, nāca tuvākos sakaros ar impresionismu, tomēr par pēdējo aklu pakalpinātāju tas nepalika, bet radīja savas īpatnējās krāsu kompozīcijas. Ierosināts no impresionistu apžīlinošiem sasniegumiem, Rozentāls arvienu vairāk ieveda savās gleznās krāsu mirdzumu un dzidrumu. — Latvju glezniecībā Rozentāls ar saviem darbiem ienesa lielu daļu saules eleksira. — No labākiem impresionistiskā

gaumē darinātiem darbiem atzīmējāmi „Zem pilādža“, „Peldu vieta Kapri salā“ un nepabeigtā „Arkadija“. Kādas burvīgas krāsu zīmfonijas vēl būtu radījis gleznotājs savā nenogurstošā darbībā, to liecina uzmetums „Arkadijai“. — Kad Rīgā nodibinājās pilsētas mākslas skola, Rozentāls tur dažus gadus (līdz skolas evakuacijai) ieņēma pedagoga vietu, dodams daudziem jauniem māksliniekiem derīgus aizrādījumus un ierosinājumus. Minētā skolā Rozentāls kopā ar Purvīti, Tillbergu un Borchertu darbojās, kamēr uznāca latvjiem drausmīgie kaŗa un bēgļu gadi un no dzimtenes bij spiesti šķirties daudzi labākie sabiedriskie darbinieki, — lai viens otrs vairs neatgrieztos... Kad 1915. g. evakuēja Rīgas mākslas skolu, Rozentāls ar savu ģimeni aizceļoja uz Somiju, kur ar dažiem pārtraukumiem, apmeklējams Peterpili un Maskavu, nodzīvoja līdz savai nāves dienai.

Somijas periodā mākslinieks pagatavoja profesora Mikolas un citu ievērojamu somu darbinieku portrejas, kā arī daudzus Somijas dabas skatus. Šie darbi izstādē, kuŗa tika pēc gleznotāja nāves Helsingforsā sarīkota, grandrīz visi pārdoti, jo somu sabiedrībā Rozentāls bij ļoti iecienīts^{*)}. Somijā uzturoties, Rozentāls ar saviem zīmējumiem piedalījās pazīstamā somu periodiskajā Ziemas svētku žurnālā „Kulkusit“, kā arī pie dažādiem citiem izdevumiem. — Blakus savai gleznieciskai darbībai Rozentāls diezgan daudz piedalījies kā līdzstrādnieks vairākos latvju periodiskos žurnalos, „Verotājā“, „Zalkti“ u.c., ievietodams tur kritikas un mākslas apskatus.

Māksliniekam nebij lemts atgriezties brīvajā Latvijā, kuŗas skaistumu tas pauda savos apģarotos darbos, jo 1916. g. decembrī tas ar trieku vēra veļu valsts durvis. Pateicoties mākslinieku un dažu rakstnieku pūlēm, kā arī sabiedrības pretimnākšanai, — tika savākti līdzekļi mākslinieka mirstīgo atlieku pārvešanai uz dzimteni. — 10. oktobrī 1920. g. Rozentālu apglabāja Rīgas meŗa kapos, kur atdusas daudzi latvju labākie vīri. —

Kā gleznotājs Rozentāls ienesa dziļāku kulturu, spirtumu un krāsu bagātību sava laika latvju glezniecībā. — Kā mākslas kritiķis tas radīja nopietnāku interesi latvju inteligencē un jaunatnē pret savu mākslu. — Kā pedagogs tas iesildīja mākslas mīlestībā un uzvadīja uz ceļa vairākus jaunus latvju māksliniekus. — Kā cilvēks Rozentāls sakausēja bieŗi dažādu tautību un šķiru locekļus vienotās interesēs, — kalpot kulturai un mākslai.

Ar saviem darbiem eļļā, akvareli, pasteli un temperā Rozentāls piedalījies vairākās mākslas izstādēs Mūnchenē, Peterpili un Maskavā, kā arī vairākās latvieŗu mākslas izstādēs dažādās pilsētās^{**)}. 1913. g. Rozentāls sarīkoja savu izstādi Rīgas pilsētas muzejā, kuŗā ietilpa apm. 155 darbi.

^{*)} J. Rozentāla piemiņas izstāde Helsingforsā notika no 3.—25. februārim 1917. g., Ateenumā, tajā ietilpa 77 gleznas un zīmējumi, pa lielākai daļai darināti Somijā.

^{**)} Daŗus gadus Rozentāls ieņēma ŷurijas locekļa vietu Peterpils mākslas akadēmijas „Pavasŗa izstādēs“.

J. Rieksta fot.

28. J. Rozentāls

Nāve
(Bočanova īpašumā)

Lai veicinātu tautā mākslas mīlestību un izpratni, gādājot par mākslas darbu pieietamību publikai, E. Rozentāla kundze nodibināja Rīgā pastāvīgu mākslas zālonu, kas nes nelaiķa vārdu. Zālonu atklāja 14. nov. 1920. gadā ar J. Rozentāla piemiņas izstādi. Pēc tam minētā zālonā sarīkotas daudzas mākslas un lietišķās mākslas izstādes.

Latvijas valsts mākslas muzejā glabājas sekošie J. Rozentāla darbi:

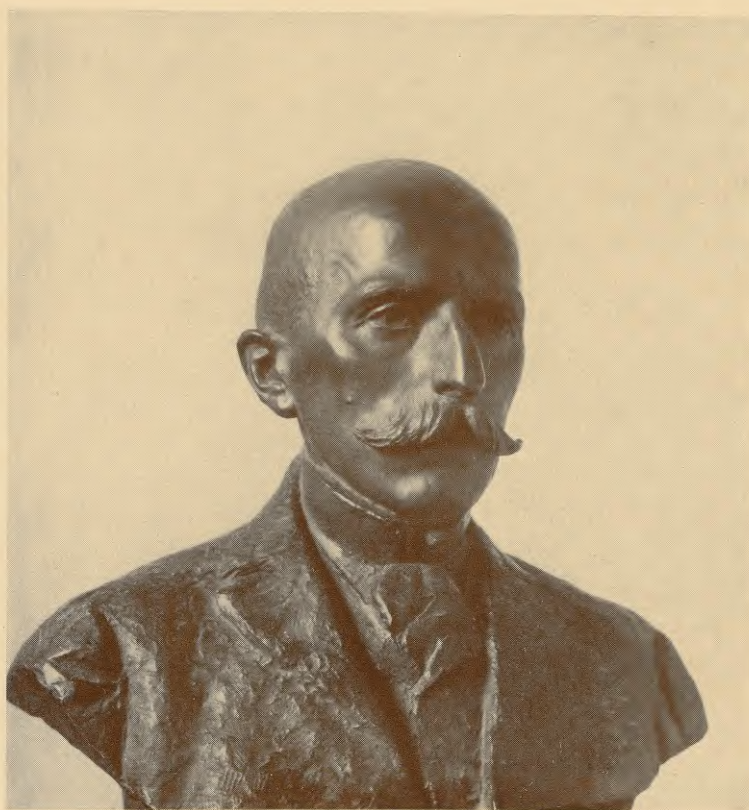
1. Zem pilādža.	5. Dāma melni=pelekā.	9. Bigauņu ciems.
2. Ainava.	6. Rudens.	10. Veļas mazgātājas.
3. Ģimetne.	7. Ģimetne.	11. Uz lieveņa.
4. Vijolnieks.	8. B. j=k=dzes ģimetne.	12. Dāma sarkanā.
- Vairākas studijas, uzmetumi, zīmējumi u. c.

Rīgas pilsētas mākslas muzejā:

1. Pašportrejs ar kundzi.	4. No pļavas.
2. Kurzemes skats.	5. Meža malā.
3. Prof. V. Purviša ģimetne.	6. Gleznotāja B. Borcherta ģimetne u. c.

J. Miesnieka kolekcijā Alūksnē:

Ainava un dažas studijas.

29. K. Rončevska

Prof. V. Purviša portrejs
(Rīgas pilsētas mākslas muzejā)

Profesors Vilhelms Purvīts

1872

Latvju nacionālais radošais gars, kurš parādījās pie Alkšņa, Baumaņa un spīlgti jau izteicās Rozentāla darbos, visvairāk disciplinējās Purviša darbos, kas uzskatāmi kā nemirstīgi latvju mākslas vēsturē. Purvīts savā laikā noveda latvju glezniecību līdz zināmai pilnībai, — jau eiropējiskā nozīmē. — Purvīts dzimis kā melderu dēls Jaužu mājās, Jaunpils draudzē, Vidzemē, — pirmo vispārējo izglītību baudījis Jaunpils draudzes skolā. Mainoties vecāku ģimenes apstākļiem, Purvīts apmeklēja Drisas apriņķa skolu un to nobeidza 1888. g. Vecāku līdzekļi ne= atļāva dēlu sūtīt augstākās mācības iestādēs, kāpēc nākošam māksliniekam bij jaiesāk strādāt tēva amatā. Tomēr juzdams sevi mākslinieka dziņas, Purvīts ma=

30 Prof. V. Purvits

Vakars
(Autora īpašumā)

ziem līdzekļiem devās uz Peterpili, kur 1890. g. iestājās mākslas akadēmijā, kā brīvklaušitājs. Akadēmijā cītīgi strādājot, Purvīts jau pēc trijiem gadiem ieguva 3. šķiras mākslinieka gradu. Šajā laikā tapis par pilntiesīgu akadēmijas audzēkni, Purvīts turpināja studijas slavenā krievu dabas skatu meistara A. Kuindži vadībā^{*}). 1896. g. par gleznu „Agrais pavasaris” akadēmija Purviti pielaida pie 1. šķiras mākslinieka pakāpes iegūšanas konkurences, kuŗu tas ieguva 1897. g. ar populāro gleznu „Pēdējie stari”. Šajā sacensībā piedalījās 18 konkurenti^{**}). Par minēto darbu Purvītim piešķīra arī ārzemju ceļojuma „Prix de Rome” stipendiju, kuŗa

^{*}) Vēl akadēmijā studēdams, Purvīts piedalījās vairākās izstādēs Peterpilī. — 1894. g. „Atraidīto” mākslinieku izstādē, — vēlāk „Pavasara” izstādēs, kuŗās to 1906. g. iecēla par žurijas locekli.

^{**}) „Pēdējie stari” atrodas Peterpils mākslas akadēmijas muzejā. Gleznotājs tajā tēlojis vientuļu lauku baznīciņu pakalnē, kuŗai apkārt šur un tur vēl redzams pēdējais pavasara sniegs, veldzējot un apaugļojot zemes mātes krūtis. — Pār auglīgā brieduma pilno zemi, sniegu un baznīciņas krustu atspīd novelojušies beidzamie saules stari.

31. Prof. V. Purvits

Viestura dārza
(Rīgas pilsētas mākslas muzejā)

jaunajam māksliniekam atklāja plašas izredzes un deva iespēju iepazīties ar Rietum= eiropas glezniecības sasniegumiem. Apdāvinātā mākslinieka gatavības darbs bij latviskās centības, izturības un dabas mīlestības radīts un rādīja jau tos ceļus, pa kuriem mākslinieks gāja savā turpmākā attīstības gaitā. — Smelot iedvesmu dzimtenes pļavās, upju līčos un mežu stūrīs, — apreibinādamies no dzimtenes dabas kautrā skaistuma, tas atrada savu māksliniecisko seju, kuŗa saskatāma jau „Pēdējos staros”. — Šajā, klusa lirisma apdvestā gleznā, ieskanās nākotnes mo= numentālie krāsu akordi, — no sākuma vēl nedroši <30>, bet arvienu tapdami spēcīgāki <31>.

Pēc akadēmijas nobeigšanas Purvits studiju nolūkā (ap 1890—1900) apceļoja Vāciju, Franciju un Itāliju, piedalīdamies Parizes, Lionas, Vīnes un Karlsrūes izstādēs, kā arī Berlīnē, Dūseldorfā, Leipcīgā, Drezdenē u. c. ar sekmēm sarīko= dams savu gleznu izstādes. Mūnchenē par gleznu „Marta vakars” Purvītim pie= sprieda zelta medali, Lionā par „Ziemeļu nakti”, — zelta medali un nopelnu krustu „Croix de mérite”. Godalgoti tika arī „Pēdējie stari”. — Augšā apzīmētie gadi nesa lielas pārvērtības krievu mākslā, kuŗas sekmēt bij lemts arī Purvītim,

— palīdzot ievadīt no Rietumeiropas krievu mākslā, kuŗā valdīja „peredvižņiku” sausais naturalisms, — svaiga gaisa strāvas. Eiropējiskie iespaidi krievu mākslā tika stiprināti ar ārzemju mākslinieku darbu izstāžu sarīkošanu Peterpilī. Pa daļai zem šo izstāžu iespaidiem tur radās jauna mākslinieku grupa „Mir iskustva”, ap kuŗu grupējās tagad plaši pazīstami mākslinieki: Musatovs, Rerichs, Brazs, Korovins, Somovs, Ruzčics u.c. Šajā grupā ietilpa arī Purvīts, kuŗš vēlākā laikā bieži piedalījās pie grupas sarīkotām izstādēm. „Mir iskustva” locekļi, lielā mērā iespaidoti no franču impresionistiem, atsacījās no „peredvižņiku” naturalisma un nodevās krievu glezniecības atjaunošanas darbam uz modernākiem pamatiem, sarīkodami savukārt mākslas izstādes ārzemēs^{*)}. Savās pirmajās, Baltijā sarīkotās izstādēs, Purvīts parādījās kā revolucionars mākslā. Rīgas publika, līdz Purviša laikmetam, ar maz izņēmumiem, baŗota ar Vācijas romantiķu banalo un baltikumiešu mazvērtīgo mākslu, nespēja uz reizi uzņemt un saprast tik mirdzošu, veselīga spēka pilnu mākslu, kāda bij gleznotāja darbos. Tā kratīja galvas, dusmojās un galu galā nāca pie slēdziena, ka mākslinieka darbiem neesot vērtības, jo, kā Purvīts gleznojot, „dabā tā neesot!” Mākslinieks turpināja strādāt tādā pašā garā un sajūsmināja sava talanta apbrīnotājus un cienītājus. Šo cienītāju radās arvienu vairāk, sevišķi pēc ārzemēs iekārotās slavas un Jelgavā, Liepājā, Tērbatā un Rēvelē sarīkotām izstādēm, kuŗas publika sāka pamazām uz slavenā gleznotāja darbiem raudzīties vērigākām acīm, atrazdama tajos daudz vēl nepazīta skaistuma. Drīzi vien Purvīts, līdzīgi Rozentālam, palīka par latvju un Baltijas vācu publikas iemīļotāko gleznotāju. — Daŗādu apstākļu dēļ 1907. g. mākslinieks pārgāja uz dzīvi Rēvelē, starp citu darbodamies tur arī kā pedagogs. Rēvelē dzīvojot, tas darināja vairākas jūŗas skatu studijas, vēlāk tās pārstrādādam gleznās (32). Šajos darbos gleznotāja palitra tapusi jau dzidrāka un pilnīgāka. 1910. g. pārorganizējot Rīgas pilsētas mākslas skolu, Purvīti uzaicināja par tās vadoni (bar. G. Rozena vietā). Šo skolu mākslinieks ar sekmēm vadīja līdz tās evakuēšanai uz Krieviju^{**)}. Darbojoties kā pedagogs, Purvīts rosīgi turpināja nodoties glezniecībai, starp citu studiju nolūkā apceļodams Vāciju, Austriju, Beļģiju, Angliju, Norveģiju, Zviedriju, Franciju un Itāliju. — 1913. g. par lieliem nopelniem glezniecībā Peterpils mākslas akadēmija to iecēla akademiķu kārtā. Uznākot vispasaules kaŗam, mākslinieks atradās Parīzē, no kurienes drīzi atgriezās Rīgā, neilgi dabūdam šē strādāt, jo Rīgas mākslas skolu pārcēla uz Peterpili, un sākās

*) 1897. g. „Mir iskustva” izstādē, Mūnchenes Secesijā, Purvīts izstādīja savu „Agro pavasari”.

**) Rīgas pilsētas mākslas skolu, līdzdarbojoties Rozentālam, Tillbergam, Borchertam un Boerdert-Šveinfurt k=dzei, Purvīts nostādīja priekšzīmīgi, un tanī smēlusi nopietnu izglītību vairāki no jaunajiem latvju gleznotājiem.

2. Prof. V. Purviņš

*Kad sniegi kūst
(Aurora īpašumā)*

32. Prof. V. Purvits

Jūras skats
(Autora īpašumā)

latvju svešniecības gaitas. Sabojājis Peterpili savu veselību, mākslinieks 1917. g. no Peterpils ar lielām grūtībām nokļuva Norvegijā, kur pēc īsas atpūtas, apceļojot Špicbergeni u. t. t., darināja daudzas studijas, ar kuņām vēlāk piedalījās mākslas izstādē Kristianijā. 1918. g. mākslinieks atgriezās Rīgā, ieņemdams pilsētas mākslas muzeja direktora vietu. Kad 1920. g. nodibinājās Latvijas mākslas akadēmija, Purvīti aicināja par akadēmijas direktoru, gadu vēlāk to ieceļot arī par profesoru^{*)}.

Purvīša nozīme latvju mākslā liela. — Mūsu dzimtenes dabu vēl neviens gleznotājs nav rādījis tik monumentalā gaismā kā Purvīts, kuŗš uzskatāms par latvju ievērojamāko ainavu meistarū. — Pavasarī plaukstošās birzes, paļu duļķainie ūdeņi, kūstošie sniegi uz pirmatnēja spēka brieduma pildītās dzimtenes zemes, — ir galvenie iejūsma elementu, kuŗiem nodevies gleznotājs, — lai gan ar tādu pašu meistarību tas glezno arī sastingušo ziemu un zeltīto rudeni. Savas darbības sākumā pārdzīvodams vēl sevī realisma dziņas — vēlāk arvienu noteiktāki pie=

^{*)} 1921. g. 6. februārī Purvīts svinēja savu 25 gadu mākslinieciskās darbības jubileju, kuŗā ņēma daļību plašas latvju un cittautiešu sabiedrības aprindas.

33. Prof. V. Purvits

Pavasaris
(Rīgas pilsētas mākslas muzejā)

griezās impresionismam, tomēr arī šē neapmierinādamies ar tehnisko veiklību vien — bet visur savos darbos ielikdams individualas, liriski intīmas izjūtas ⟨sk. krāsaino pielikumu⟩. — Sekojošā gleznotāja evolūcijā parādās darbi, kuŗos valda dziļi pārdomāta arhitektoniska kompozīcijas struktūra un spēka pilnas, skanīgas krāsas. Šie darbi, kur lineālais gleznu elements papildina krāsu burvīgumu, — jāpieskaita pie mākslinieka labākiem darbiem ⟨33⟩. Ar savu darbību Purvits parādījās kā stipra plūduma pavasaŗa upe, kuŗa aiznes visu sasmakuŗo un netīro, radīdama auglīgu pamatu druvām. — Agrākajā Baltijas mākslā Purvits ienesa jaunu spīgtumu un Rietumeiropas kulturu. — Redzama nozīme Purvītim arī sava laika krievu mākslā, jo ar saviem darbiem tas pirmais reprezentēja tīro impresionismu krievu glezniecībā. — Mākslinieka darbība ļoti produktīva, — ap pāri simtu lielāku un daŗi simti mazāku gleznu, studiju un zīmējumu — līdzšinējās gleznotāja radoŗās darbības produkti. Par Purviŗa mākslu ievietoti raksti vairākos franŗu, vācu, krievu, angļu, amerikāņu un citu tautu žurnālos un laikrakstos*).

* Baltietis Dr. Engelhards ievietoja plaŗāku īlustrētu apcerējumu par Purviŗa mākslu grāmātā „Heimatsstimmen“ (1912. g.).

Bez jau minētām ārzemju izstādēm, sākot ar latviešu etnografisko izstādi 1896. g., Purvits piedalījies vairākās baltiešu un latvju mākslinieku izstādēs Rīgā, Koknesē, Jelgavā, Liepājā u. c., starp citu 1898., 1904. un 1911. g. sarīkodams Rīgā savas patstāvīgās izstādes^{*)}.

Latvijas valsts muzejā glabājas sekošie prof. V. Purviša darbi:

1. Negaiss.
2. Rudens saule.
3. Misa u. c.

Rīgas pilsētas mākslas muzejā:

1. Vakara krēsla.
2. Pavasaris.
3. Atkusnis.
4. Pavasaļa aina.
5. Ziedošas kastaņas.
6. Viestura dārzs u. c.

J. Miesnieka kolekcijā:

1. Ainava.
2. Ainava u. c.

^{*)} Viena no kuplāk apmeklētām izstādēm bij 1911. g., kurā dažu dienu bij līdz 500 apmeklētāju.

34. J. Valters

*Portrejas studija
(J. Miesnieka kolekcijā)*

Jānis Valters

1869

Valters ir prof. V. Purviša studiju biedrs un savā darbībā zināmā mērā radniecīgs pirmajam. Savā sidrabortā kolorītā, klusa lirisma apdvestajās ainavās Valters līdz šim sevi reprezentējis kā nopietnu meistarū (35). Tīkpat nopietns mākslinieks parādās savās krāsās un zīmējumā noskaņotās portretās, kušām gan trūkst tā viegluma un krāsu prieka, kas sastopams J. Rozentāla darbos. — Peterpils mākslas akadēmiju Valters beidza ar konkursa darbu „Tirgus skats Kursemē”.

35. J. Valters

Ainava
(L. valsts mākslas muzejā)

Latvju publikai gleznotājs mazāk pazīstams, jo ilgāku laiku tas darbojās ārzemēs*). Ar saviem darbiem Valters piedalījās vairākās izstādēs Vācijā un Krievijā, kā arī dažās baltiešu un latvju mākslinieku izstādēs.

Latvijas valsts mākslas muzejā glabājas sekošie J. Valtera darbi:

1. Ainava. 2. Portrejs u. c.

Rīgas pilsētas mākslas muzejā:

1. Ainava. 2. Ainava. 3. Zemnieka meitene. 4. Mežs. 5. Šuveja u. c.

J. Miesnieka kolekcijā Alūksnē: 1. Portrejs studija u. c.

*) Patlaban J. Valters darbojas Vācijā, kur pazīstams zem J. Valter-Kurau vārda.

J. Rieksta fot.

36. A. Romāns

*Iesvētišanas diena Kurzemē
(Dr. Ekšteina īpašumā)*

Aleksanders Romāns

1878—1911

Romāns ir laika un studiju biedrs Rozentālam, Purvītim un Valteram. Šis apdāvinātais gleznotājs, pavadīdams savus labākos gadus ļoti nelabvēlīgos apstākļos, Peterpilī, nespēja savas dāvanas izlietot vajadzīgā plašumā. Dzimis Dāzenu mājās, Liel-Iecavā Kurzemē, tas pēc Jelgavas ģimnazijas beigšanas iestājās Peterpils mākslas akadēmijā, kuŗu nobeidza 1904. g. ar konkursa darbu „Iesvētišanas diena Kurzemē” (36). Akadēmijā Romāns darbojās E. Makovska klasē un batalistu darbnīcā, kur guva sevišķu interesi pret kustonu, sevišķi zirgu gleznošanu. Ar savu „Iesvētišanas dienu Kurzemē”, kur gleznotājs pār=

37. A. Romāns

Ainava
(Dr. Snīķera īpašumā)

domātā kompozīcijā tēlojis lauku tipus, Romāns ir satura sirsnības un saulaino krāsu ziņā radniecīgs Rozentālam. Šo Romāna gleznu apstaro tā pati klusā svēt-svinīgā doma, izteikta sulīgās krāsās un diezgan stingrā zīmējumā, kāda izskan Rozentāla gleznās „No baznīcas” un „No kapsētas”. — Pabeidzis akadēmiju, mākslinieks, neatrazdams piemērotu darbu dzimtenē, — dzīvoja Peterpilī, bet arī tur Romāna materialie apstākļi bij ārkārtīgi grūti, kā katram svešautietim, kam trūka sakaru un aizstāvju. Tomēr mākslinieks neizsamisa, bet arvien cerēja uz labākiem apstākļiem, kuŗos varēs intensīvāki nodoties radošam darbam. Peterpilī Romāns pagatavoja dažas vērtīgas portrejas: gleznotāja R. Tillberga portreju <43>, dažas ievērojama Peterpils fabrikanta J. Upenieka ģimenes locekļu portrejas, „Sievietes etidi” u. c.

Ar lielu interesi Romāns nodevās ainavu gleznošanai. Labākās šāda veida kompozīcijas ir „Mēnesnīca”, „Zirgi mēnesnīcā” un „Ainava” <37>, kuŗās gleznotājs parādās kā spējīgs ainavu meistars ar romantisma tieksmēm. Diezgan

daudz Romāns darbojās kā zīmētājs pie dažādiem krievu žurnāliem, piem. zatiriskā žurnālā „Strekoza” u. c., kā arī ilustrēja Krievijas valsts papīru spiestuves izdoto Gogoļa „Soročinskaja jarmarka”. Kad 1906. g. Peterpilī nodibinājās latviešu zatiriskais žurnāls „Svari”, Romāns bij viens no rosīgākiem līdzstrādniekiem. Savā laikā daži Romāna zīmējumi „Svaros”, piem. „Par vienu rubuli”, palika ļoti populāri. 1910. g. mākslinieks pārgāja uz dzīvi Jelgavā, pieņemdams tur zīmēšanas skolotāja vietu. Labvēlīgākos apstākļos atrazdamies kā Peterpilī, Romāns taisījās nopietni nodoties glezniecībai, — kā lielāko darbu pagatavodams altara gleznu Jelgavas Nikolaja baznīcai. Ne daudz mākslinieks spēja radīt — Peterpils grūtie apstākļi tā veselību bij sagrauzuši. 13. jūnijā 1911. g. tas šķīrās no pasaules. Apglabāts Romāns Liel-Iecavas baznīcas kapsētā. 1911. g. L. M. V. biedrība sarīkoja Romāna piemiņas izstādi Rīgā, kurā bij izstādītas nelaiķa gleznas, studijas, zīmējumi, plakāti un daži tēlniecības darbi, jo pēc studiju beigšanas Romāns ar interesi nodevās arī tēlniecībai.

Latvijas valsts mākslas muzejā atrodas A. Romāna 5 ainavu studijas u. c.

38. A. Lapiņš

Atgriešanās
(Kanadas nacionālajā galerijā)

Andrejs Lapiņš

1866

Šis latvju gleznotājs iekarojis sev redzamu stāvokli Amerikā. Dzimis Latgalē un vispārējo izglītību smēlies agrākajā Katrīnas skolā Rīgā, kurā par zīmēšanas skolotāju Lapiņa laikā bij akademiķis S. Roze. Redzēdams sava audzēkņa dāvanas, Roze, 1882. g. ceļodams uz Itāliju, ņēma Lapiņu uz sava rēķina līdz mākslas studijās. Pēc viena gada Lapiņš atstāja Itāliju un devās uz Parizi, kur tomēr pēc neilga laika līdzekļu trūkuma dēļ bij spiests atstāt. Šoreiz gleznotājs devās uz Holandi, — ceļa naudu nopelnīdams ar tirgoņu un citu ceļinieku portreju gleznošanu. Holandē noķluvis, Lapiņš kādu laiku apmeklēja turienes mākslas akadēmiju un darbojās dažos izdevumos kā ilustrators. 1902. g. mākslinieks aizceļoja uz Kanadu, kur darbojas līdz beidzamam laikam kā iecienīts gleznotājs. Lapiņš ir ļoti spējīgs kustoņu gleznotājs. Spēcīgs, temperamenta apgarots gleznošanas veids un īpatnējā stila izjūta, kas redzama Lapiņa darbos, sekmējusi mākslinieka panākumus svešumā. Kanadas nacionālā galerija ieguvusi jau vairākus Lapiņa darbus (38).

39. *J. Madernieks*

Ainava
(Autora īpašumā)

J. Madernieks

1870

J. Madernieks pazīstams kā grafiķis un darbinieks lietišķās mākslas laukā. Mākslinieka radošā darbība apskatīta grafikas nodaļā.

40. R. Pērle

Rozes
(J. Miesnieka kolekcijā)

Rūdolfs Pērle

1875 — 1917

Sapņu un puķu valsts priekšstāvis latvju glezniecībā ir Vidzemē, Aumeisteros, dzimušais mākslinieks Pērle, kuŗš ar saviem lielājiem virtuozā akvarelu tehnikā izvestajiem darbiem ieņēma izcilus vietu mūsu mākslā, kura diezgan nabadzīga akvaralistiem. Būdams zemnieka dēls un savā jaunībā darbodamies kā dārznieks, Pērle uzsūca sevī rožu aromatu, kuŗā it kā apreibināts tas darināja savas daudzās greznās puķu kompozīcijas (40). Māksliniecisku dziņu vadīts, Pērle iestājās Stiglica mākslas skolā, kur, sekmīgi mācīdamies, drīzi ieguva stipendiju. Pateicoties šim apstāklim, nabadzīgajam jauneklim radās iespēja turpināt un nobeigt mākslas studijas.

41. R. Pērle

*Dzīves ceļš
(J. Miesnieka kolekcijā)*

Pēc mākslas skolas beigšanas Pērle ilgāku laiku darbojās kā zīmētājs „Treugolņika” gumijas fabrikā, Peterpilī, jo no mākslas vien dzīvot nebij iespējams. Pēc grūtā un neinteresantā darba, vakarus un parējo brīvo laiku Pērle ziedoja mākslai, radīdams akvareli un ofortā apburošas puķu poemas un fantastiskas teiku pasaules. Savās misticisma apdvēstās, fantastiskajās kompozīcijās mākslinieks ir diezgan īpatnējs un filozofisku domu bagāts (41). Meistarisks un īstens Pērle ir savās puķu studijās un gleznās, kuŗas izpildītas ar svelmaino temperamentu un drosmi.— Kara laikā mākslinieks dziļāki ieinteresējās aviacijas un pirotehnikas laukā, kuŗā tas darbojās ar redzamām sekmēm. — Ar saviem darbiem Pērle vairākkārtīgi

piedalījās krievu ķeizariskās akvarelistu biedrības gadskārtējās izstādēs Peterpilī, kā arī latviešu mākslas izstādēs Rīgā, Peterpilī un Maskavā^{*}).

Latvijas valsts mākslas muzejā atrodas sekošie R. Pērles darbi:

1. Rozes.
2. Vairāki zīmējumi u. c.

J. Miesnieka kolekcijā:

1. Rozes.
2. Dzīves ceļš.
3. Puķes.
4. Saules lēkts u. c.

^{*}) Minētā krievu akvarelistu biedrība, lai pēc pieckārtīgas piedalīšanās biedrības izstādēs svešautietis Pērle nebūtu jāuzņem par pilntiesīgu biedru, — nolēma piektajā izstādē (kurā piedalījās mākslinieks) tā darbus atraidīt. Lai tas nenotiktu, Pērle šajā izstādē savus darbus parakstīja ar R. Jakovļeva vārdu.

J. Rieksta fot.

42. *J. Belzens*

Disputa

Vienā laikā ar R. Pērli Peterpīli darbojās JĒKABS BELZENS, kurš no dažām latviešu mākslas izstādēm pazīstams kā nopietns portretists, žanrists un dabas skatu gleznotājs eļļas tehnikā. Latviska gara Belzena darbos samērā maz. Ļoti bieži tas sev iedvesmu smeļ iz antiskās pasaules (42).

43. A. Romāns

Profesora R. Tillberga portrejs
(R. Tillberga īpašuma)

Profesors Roberts Tillbergs

1880

Līdztekus Purvītim, Rozentālam, Pērlem, Romānam u. c. intensīvu radošu darbību attīstījis gleznotājs — portretists Tillbergs. — Dzimis Rīgā un pabeidzis pilsētas realskolu, Tillbergs devās uz Peterpili, lai iestātos mākslas akadēmijā, papriekšu sagatavodamies pie krievu gleznotāja Dimitrieva-Kaukazskava. 1901. g.

44. Prof. R. Tillbergs

*Tēlnieka B. Dzeņa un kundzes portreju kompozīcija
(B. Dzeņa īpašumā)*

Tillbergs iestājās mākslas akadēmijā, kur mācījās pie Cionglinska u. c. Pa 1905/06. g. revolucionārās kustības laiku Peterpilī, Tillbergs aizceļoja uz Parizi, kur kādu laiku strādāja Jean Žak Blanche un Koté darbnīcās. — Atgriezies no ārzemēm, tas turpināja atkal studijas akadēmijā. — Tanī pašā laikā 1906. g., kopā ar R. Zariņu, A. Romānu un A. Puricu nodibināja pirmo nopietno satirisko mākslas žurnālu „Svari”^{*}. Šis žurnāls kaut gan iemantoja atzinību pat sveštautietīšos, pateicoties latvju sabiedrības vienaldzībai pret to, — abonentu trūkumā dēļ pēc kāda laika bij spiests apstāties, jo nesa izdevējiem, māksliniekiem, jūtamus zaudejumus. — 1909. g. Tillbergs pabeidza akadēmiju ar konkursa darbu „Pietā”, strādādamas prof. Kardovska darbnīcā. — Pēc akadēmijas beigšanas gleznotājs atgriezās Rīgā un intensīvi nodevās portreju glezniecībai. — Savā gleznieciskā darbībā Tillbergs

^{*} „Svaros” bez minētiem māksliniekiem vēl līdzdarbojās Pērle, Šķilters, Grosvalds, Vitols, An. Cīrulis u. c.

1920. g. „Svari” atjaunojās atkal Rīgā, pārmainītos apstākļos gūdami plašāku piekrišanu latvju sabiedrībā.

45. Prof. R. Tīllbergs

Aktiera Kristapa Lindes portreja
(Rīgas pilsētas mākslas muzejā)

46. Prof. R. Tillbergs

*Mākslinieka k=dzes portreja (zīmuli)
(O. Tillberga k=dzes īpašumā)*

netiecās pēc apzīlinošiem efektiem un pārejoša modernisma, bet sajūsminādamies par vecmeistariem, bieži iet to pēdās, piem. populārajā, 1908. g. darinātā „Leitietē”, tēlnieka B. Dzeņa un kundzes portreju kompozīcijā u.c. (44). Šie darbi, kuŗos valda formu vienkāršība un stingrums, ir klusa miera pilni un atstāj pārliecinošu un spēcīgu iespaidu. Ipatnejāks un radoša nemiera pilnāks, turpretim, mākslinieks savā svaigā ierosinājumā, darinātā „Meitene zilā”, „Zēns ar pērtiķi”, kā arī igauņu mākslas vēsturnieka M. Pukitsa portrejā. Minētie darbi reprezentē gleznotāju kā iedzimu portretistu un pieskaitāmi pie vērtīgākiem latvju akademiskās portreju glezniecības sasniegumiem. — Blakus glezniecībai Tillbergs plašos apmēros darbojās kā zīmētājs un arī kā grafiķis un tēlnieks. Ar saviem zīmējumiem mākslinieks piedalījies krievu izdevumos „Rusj”, „Serij volk” u. c. Ilustrējis latvju tautas pasaku „Misinbārdis”, A. Niedras „Bads un mīlestība” u. c., līdzdarbojis zatiriskajā žurnālā „Svari” u. c. Arī tēlniecībā mākslinieks darbojies ar redzamiem panākumiem, starp citu pagatavodams mazkrievu dzejnieka Ševčenko pieminēkli Peterpili (144). Pasaules kara laikā māksliniekam darbojoties Sarkanā krustā,

nodošanās radošam darbam palika neiespējama. — 1918. g. Tīllbergs ieņēma Vitebskas mākslas skolā tēlniecības klases vadītāja vietu. — Divus gadus vēlāk atgriezies Latvijā, Tīllbergs sāka atkal intensīvāki nodoties radošam darbam. Šī darba redzamākie rezultāti „Sieviete ar spoguļi”, aktiera Kristapa Lindes portreja (45) u. c. Nodibinoties Latvijas mākslas akadēmijai Tīllbergs tanī darbojas kā pedagogs. 1920. g. māksliniekam piešķīra profesora gradu. — Tīllbergs reprezentams akadēmisko glezniecības skolu latvju mākslā, — radījis izcilus darbus latvju portreju glezniecībā*). Ar saviem darbiem mākslinieks piedalījies krievu „Pavasara” un „Jaunās mākslinieku biedrības” izstādēs, kā arī latviešu mākslas periodiskajās izstādēs, kuŗas sarīkoja L. M. V. biedrība Rīgā, bez tam vēl Peterpils un Maskavas latvju mākslinieku izstādēs u. c.

Latvijas valsts mākslas muzejā atrodas sekošie prof. R. Tīllberga darbi:
Sieviete ar spoguļi u. c.

Rīgas pilsētas mākslas muzejā:

1. Rīga.
2. Aktiera Kristapa Lindes portreja u. c.

J. Miesnieka kolekcijā:

1. Pietā. (Konkursa darbs.)
2. Marmora pils.
3. Karikaturu zīmējumi u. c.

*) Par Tīllberga mākslu ievietoti vairāki raksti krievu žurnālos „Apollonā”, „Solnce Rossiji” un „Argusā”, pie kam pēdējos divos ievietotas vairākas Tīllberga darbu reprodukcijas.

47. K. Brencens

Mākslinieka k- dzes portreja
(Autora īpašumā)

Kārlis Brencens

1879

Beidzamos gados portreju glezniecībai nodevies arī K. Brencens, kuŗš agrāk bij pazīstams kā puķu gleznotājs. Dzimis Madlienas draudzē, Vidzemē, un pabeidzis 6 klases Rīgas Nikolaja ģimnazijā, — Brencens iestājās Stiglica mākslas skolā un 1902. g. nobeidza kursu Jaunkalniņa vadītā audumu klasē ar ārzemju stipendiju. Pēc tam Brencens papildinājās trīs gadus Parīzē, studedams stikla glezniecības mākslu Grassé, bet kompozīciju Godēna vadībā. Pabeidzis studijas Parīzē, mākslinieks apceļoja Itāliju, Angliju, Holandi, Vāciju u. c., iepazīdamies ar turienes kulturu un mākslas sasniegumiem. 1907. gadā Stiglica mākslas skola uzaicināja Brencenu vadīt stikla glezniecības klasi, ko mākslinieks veica līdz

1920. gadam, kad atgriezās Latvijā, kur no 1921. g. darbojas kā pedagogs Cēsu amatniecības skolā. No 1923. g. K. Brencens darbojas kā pedagogs Latvijas mākslas akadēmijā. Līdztekus pedagogiskai darbībai Peterpils laikmetā, Brencens ar lielu mīlestību nodevās puķu gleznošanai eļļas un akvareļu teknikās, sasniegams tur atzīstamus rezultātus. Blakus Pērlem, Brencens ir otrs ziedu pasaules dzejnieks krāsās. Savās beidzamā laika portrejās Brencens reprezentēties kā apsološs gleznotājs=portretists. — Iziedams no realisma un vadīts no spēcīgas krāsu izjūtas, Brencens tiecās pēc sava stila un izteiksmes līdzekļiem (47).

Brencens ar saviem darbiem piedalījies 1905. g. un 1906. g. Parizes Šamp de Mars un 1915./16. g. latviešu mākslinieku izstādēs Peterpilī un Maskavā. 1923. g. mākslinieks sarīkoja savu darbu izstādi Cēsīs, bet 1924. g. Rīgā.

Latvijas valsts mākslas muzejā atronas sekošie K. Brencena darbi:

1. Baltas krizantemas.
2. Sarkanās krizantemas u. c.

J. Rieksta fot.

48. *K. Lielausis*

Zašumballe
(*Latv. valsts mākslas muzejā*)

Konstantins Lielausis

1882

Priekš kara, dažās latvju mākslas izstādēs Lielausis vērta uzmanību uz sevi kā ass dzīves skatu un tīpu uztvērējs glezniecībā. Lai gan krāsās un zīmējumā būdams vēl negatavs, Lielausis ar svaigājiem žanriem: „Pārceļšanās“, „Zašumballe“ u. c. saistīja mākslas draugu vērību (48). Mākslinieka īpatnējais dabas uztvērums, naturalistiskā garā darinātos un raksturojumu bagātos žanros, solīja gleznotājam plašas izredzes kā tautas skatu gleznotājam un žanristam. — No pasaules kara laika Lielausis dzīvo Krievijā.

Latvijas valsts mākslas muzejā atrodas sekošie K. Lielausa darbi:

1. Zašumballe.	3. Muzikanti.
2. Sprādziens.	4. Vācieši Kurzemē u. c.

Voldemars Zeltiņš

1884—1909

Tādas spēcīgas mākslas personības kā Rozentāls un Purvīts nevarēja neatstāt stipru iespaidu uz sava laika jauno latvju gleznotāju paaudzi. Sevišķi daudz tie mantoja no Purviša kā vispār atzīta iespaidīga meistara un skolotāja — iero= sinātāja. 1905/06 gados latvju intelligence pēc tautiskās atmodas laikmeta pār= dzīvoja otru reizi garīgās enerģijas uzplūdu reibinošās dziņas. Šo dziņu atveids mākslā neietilpa vairs akademiskajās formās, bet meklēja jaunus ceļus. Literatūrā un žurnālistikā tās izteicās Egliša, Jēkabsona, Fallija u. c. rakstos, bet glezniecībā Zeltiņa, Strāla un Kalves darbos. Šie vēl impresionisma ceļus staigājošie, topošie gleznotāji meklēja savus īpatnējos izteiksmes līdzekļus, ar kuŗu palīdzību atveidot sava garīgā springuma radītās dvēseles emocijas. — Uznākot reakcijas salnāi, — daudzi latvju sabiedrības svaigie asni nosala, — tāpat vairāki topošie latvju glez= notāji, neredzējuši mākslas kalngalus, mira pārāgrā nāvē, — vai atkal grūtu materialu apstākļu vajāti zaudēja enerģiju un sastinga savā mākslā. Viena no šādām tragiskām mākslinieka personībām ir Zeltiņš. Dzimis Rīgā un pabeidzis elementarskolu, tas iestājās vācu amatniecības skolā, kuŗā parādījās jau ļoti apdā= vinātā jaunekļa zīmēšanas un gleznošanas tieksmes. Būdams mazuļīgu vecāku bērns, Zeltiņš agri bija spiests pats sevī maizi pelnīt. Zeltiņš iestājās pie krāso= tāja Hermensa, Rīgā, par mācekli, kur sabija nepilnus divus gadus. Atstājis savu meistaru, Zeltiņš uzmēmas pats dažādus krāsotāju un gleznotāju darbus. — Šauļos tas kādā ebreju tirgotāja dzīvoklī darināja dekoratīvus gleznojumus uz vecās derības sižetiem. Līdzīgi Baumanim, būdams pēc dabas bohēmijs, Zeltiņš at= sevišķam darbam vai sistematiskām stūdiņām ilgi nodoties nespēja. Kādu laiku tas mācījās Blūma zīmēšanas skolā, Rīgā. Neapmierināts ar to, ko sniedza saviem audzēkņiem Blūms, Zeltiņš vairākkārtīgi griezās pie Purviša dēļ pado= miem, kuŗš jauneklim sniedza daudz derīgus ierosinājumus*). Censdamies pēc nopietnākas mākslas izglītības, Zeltiņš devās uz Peterpīli, kur isāku laiku mācījās

*) Kad par to dabūja zināt Blūms, tas izraidīja apdāvināto jaunekli no savas skolas. To pašu tas darīja arī ar Kalvi.

J. Rieksta fot.

49. V. Zeltnis

Ainava studija

ķeizariskās mākslas veicināšanas biedrības mākslas skolā. Drīzi atgriezies Rīgā, tas turpināja papildināties pašmācībā. Šādā kārtā tas radījis vairākas studijas ar nenoliedzamu mākslas vērtību. (49.) Kā dekorators Zeltnis darināja Jaunajam teatrim „Mūsu mūžu dienu” un „Meistara” prospektus, kuŗi guva lielu piekrišanu. Pilnīgi izkopt savas dāvanas Zeltnis tomēr nepaspēja, jo būdams ļoti jūtīgas dabas cilvēks, tas krita par upuri fantastiskām iedomām un 1909 g. vasarā caur saģiftešanos beidza savu īso, bet daudzsološo mākslinieka gaitu. Mākslinieks apglabāts Rīgas Jāņa draudzes kapos.

Atstātie Zeltna darbi liecina, ka labvēlīgākos apstākļos šis mākslinieks varbūt būtu novedis Purviša iesāktā impresionismu līdz vēl augstākiem sasniegumiem. — Pēc gleznotāja nāves fotogrāfs J. Rieksts 1910 g. sarīkoja savās telpās V. Zeltna piemiņas izstādi.

Latvijas valsts mākslas muzejā atrodas sekošie V. Zeltna darbi:

1. Ainava.	3. Bērzi.
2. Priedes.	4. Studija u. c.

Pēters Kalve

1882—1913

Dzimis Vitebskas guberņā, Trepu pagastā. Pēc Jēkabmiesta pilsētas skolas pabeigšanas 17. g. vecā jaunekli uzliesmoja mākslas kvēles un tas sāka apmeklet Blūma zīmēšanas skolu Rīgā. Neapmierinādamies ar to, ko spēja dot jaunam, meklejošam garam minētā skola, Kalve kādu laiku ņēma gleznošanas stundas pie Purviša, kuŗš savu skolnieku uzvadīja uz īstiem mākslas ceļiem. Izraidīts no Blūma skolas, Kalve turpināja mācīties pie Purviša, uzrādīdams ļoti labas sekmes. Pēc tam, apm. 1¹/₂ gadus Kalve nostrādāja Baltijas vācu gleznotāja J. Klēvera vadībā, kuŗš gan Kalvem garīgā ziņā spēja ļoti maz ko dot*).

Iekrājis drusku līdzekļus Kalve devās uz Berlīni, kur kopā ar Jaunsudrabiņu papildinājās pie pazīstamā vācu gleznotāja L. Korinta. Iepazīstoties tuvāki ar vācu ainavu meistara Leistikova darbiem, Kalve savu mākslu padarīja domu bagātāku, stilā dekoratīvāku un svaigāku, kas solīja gaišu nākotni centīgajam, darbu un mākslu mīlējošam gleznotājam. Atgriezies no Vācijas Kalve dzīvoja neilgu laiku Peterpilī, strādādams muzejos**). Atrāsdamies vēl savas attīstības sākumā, Kalve atgriezies Rīgā, dzīvoja Vec-Milgrāvī A. Dombrovska „Burtnieku” pilī, kur nopietni saslīma, — kā sekas bij pāragrā nāve. — Kā vairāki latvju apdāvināti mākslinieki, gļūtā dzīves cīņā nevarēdami paši iegūt nopietnu vispārējo mākslas izglītību, — sava jūsmīgā, ideālā rakstura dēļ nespēdami cīnīties ar dzīves prozu, gājuši bojā, nerasniedzami gatavību mākslā, tā arī Kalve nepaspēja latvju

*) Materialā ziņā šis laikmets Kalvem bij visizdevīgākais. Uzrādīdams ārkārtīgas spējas imitēt citu mākslinieku tehnikas un kompozīcijas paņēmienus, Kalve pagatavoja daudz gleznas un studijas Klevera garā, kuŗas nobeidza pats Klevers un pārdeva par savām, — pienācīgi atalgodams savu palīgu Kalvi.

**) Starp citu, Kalve sekmīgi nokopeja Peterpils mākslas akadēmijas muzejā atrodošo Purviša konkursa darbu „Pedējie stari”. (Kergalvja ipašumā.)

50. P. Kalve

Kluss stūritis
(Valsts mākslas muzejā)

glezniecībā izteikt to, kas tam bij sakams. Savās maīgas līrikas apdvestajās ainavās Kalve parādās kā iedzimts gleznotājs. Tikpat apgaroti šī mākslinieka zīmējumi tušā un zīmūlī. — Ar saviem darbiem Kalve piedalījies vairākās latvju mākslinieku darbu izstādēs. Latviešu mākslas veicināšanas biedriba 1913. gadā (6—16 febr.) sarīkoja Kalves piemiņas izstādi Rīgā.

Latvijas valsts mākslas muzejā atrodas sekošie P. Kalves darbi:

1. Zieme.	4. Puķes.
2. Ainava.	5. Studija.
3. Studija.	6. Vairāki zīmējumi u. c.

Rīgās pilsētas mākslas muzejā:

1. Dabas skats ziemā u. c.

J. Miesnieka kolekcijā:

1. Ainava u. c.
2. Ainava u. c.

J. Rieksta fot.

51. A. Štrāls

Ziemas skats

Stipri radniecīgs savos darbos Kalvem un Zeltiņam ir šo mākslinieku laika biedrs ALEKSANDERS ŠTRĀHLS (dzim. 1879. g.). Beidzamā laikā gan it kā apklusis, bet no priekškaŗa izstādēm pazīstams kā apdāvināts, temperamenta pilns ainavu gleznotājs (51).

Tas pats sakams arī par KRISTJĀNI CEPLĪTI.

Latvijas valsts mākslas muzejā atrodas A. Štrāla: 1. Studija u. c.

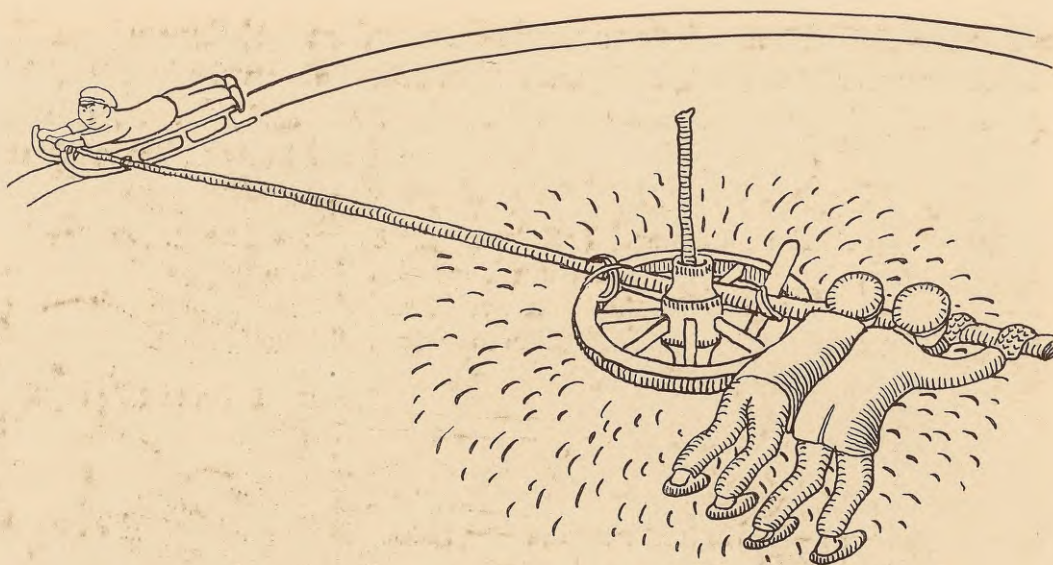
52. J. Jaunsudrabiņš

Zīmējums iz „Baltās grāmatas”
(Autora īpašumā)

Jānis Jaunsudrabiņš

1877

Šī mākslinieka attīstības gaita laimīgāka un ražnāka par Kalves, Zeltiņa un Štrāla darbību. — Dzimis Zemgalē, Neretas pagastā, bērnību pavadot gūtos apstākļos, Jaunsudrabiņš tomēr sevī uzglabājis veselīgu dzīves prieku un apmierinātību, kas atspoguļojas arī Jaunsudrabiņa literāriskajos darbos. Latviskā čaklība un dzīves apmierinātība palīdzējusi tam izkopt savas dāvanas un sasniegt literatūrā un tēlojošās mākslās redzamus panākumus. — Pabeidzis pagasta skolu, Jaunsudrabiņš 1895—97 gados apmeklēja Vecsātes zemkopības skolu, kur sāka nodarboties ar literatūru. Pēc zemkopības skolas beigšanas nākošais mākslinieks darbojās dažās muižās kā darbu vadītājs, šajā pašā laikā sākams nodarboties ar gleznošanu un zīmēšanu. Šis pēkšņi radušās mākslas tieksmes piespieda Jaunsudrabiņu atstāt diezgan izdevīgo vietu kādā muižā un ar dažiem rubļiem kabatā doties uz Rīgu un iestāties mākslas skolā. Pateicoties kāda radnieka palīdzībai,

53. J. Jaunsudrabiņš

Zīmējums iz „Baltās grāmatas”
(J. Miesnieka kolekcijā)

Jaunsudrabiņam radās iespējamība 1899. g. iestāties Blūma zīmēšanas skolā, kur tas mācījās apmēram 5 gadus^{*>}.

1905. g. Jaunsudrabiņš aizceļoja uz Mūncheni, kur strādāja īsāku laiku pie Javļenska. Atgriezies dzimtenē Jaunsudrabiņš intensīvi nodevās literāriskam darbam, starp citu kādu laiku redīģedams žurnālu „Stari”. 1917. g. rudenī tas devās atkal uz ārzemēm, papildināties glezniecībā. Šoreiz tas strādāja Berlīnē pie ievērojamā vācu gleznotāja L. Korinta. Atgriezies atkal dzimtenē Jaunsudrabiņš nododās, paralēli literāriskam darbam, glezniecībai un zīmēšanai. 1913/14. gados tas darina savus klasiskos zīmējumus „Baltajai grāmatai”. Šie zīmējumi ir vērtīgākais, ko Jaunsudrabiņš radījis tēlojošās mākslās. — Tik dziļu bērnu psihes izpratni, atveidotu kristalizētās, bērniem saprotamās formās, nav uzrādījis vēl neviens latvju zīmētājs. Šie apģarotie primitīvie zīmējumi, radīti no iejūtu bagātas dzejnieka-zīmētāja rokas, ir ideāli paraugi bērības literatūras ilustrešanā. <52, 53.> Bez „Baltās grāmatas” Jaunsudrabiņš ilustrejis vēl vairākus žurnālus un literāriskus darbus. Kā gleznotājs Jaunsudrabiņš nedzenās pēc apzīlbinošiem efektiem, nedz arī nododas modernās glezniecības problemu atrisināšanai. Savās gleznās tas ir intīmi reāls, — dabas skatos, portrējās, puķu studijās u. c. līkdams vadīties no savas atturīgi klusās dzejnieka dvēseles. <54.> Atzīstami nopelni Jaunsudrabiņam arī kā latvju mākslas pirmajam popularizētājam tautā. — 1914. g. „Druvā”

*> Tajā pašā laikā pie Blūma mācījās Kalve, Zeltiņš, Julla, Matvejs, Štrāls, P. Krastiņš u. c.

54. J. Jaunsudrabiņš

Ābeļu dārza

tas ievietoja īsu ilustrētu pārskatu „Mūsu māksla” par latvju tēlojošām mākslām^{*)}. Kā mākslas kritiķis Jaunsudrabiņš darbojies „Latvijā”, „Staros”, „Jaunības tekās”, „Pret sauli”, „Dzimtenes Vēstnesī”, „Jaunakās Ziņās” u. c. — Ielgstot pasaules kaŗam, 1915. g. mākslinieks aizceļoja uz Kaukazu, pārciesdams visas bēgļu grūtības. Pateicoties savam optimistiskājam raksturam un izturībai Jaunsudrabiņš arī bēgļu gaitās spēja darināt lielāku skaitu ainavu studiju eļļā^{**)}. 1918. g. mākslinieks atgriezās atkal dzimtenē, kur darbojas vēl patlaban. — Ar saviem darbiem Jaunsudrabiņš piedalījies visās Latvijas Mākslas veicināšanas biedrības, Peterpils un Maskavas un Neatkarīgo mākslinieku vienības sarīkotās izstādēs.

^{*)} Šo latvju mākslas pārskatu Jaunsudrabiņš, ilustrēdams ar gaismas bildēm, nolasiņa Rīgā, Mīlgrāvī, Grīvā, Dobelē, Valmierā, Subatē, Jekabmiestā, Cēsis, Lazdonā un Savienā.

^{**)} Jaunsudrabiņa Kaukaza studijas 1920. gada rudenī tika izstādītas „Letas” mākslas zālōnā, Rīgā.

1906. g. Jaunsudrabiņš sarīkoja savu gleznu un studiju izstādi Rīgā, — 1916. g. Bakū. Pasaules kaņam iesākoties mākslinieks piedalījās Sarkanā Krusta sarīkotā mākslas izstādē Rīgā. Bez tam gleznotājs ar saviem darbiem piedalījies vairākās provinces mākslas izstādēs.

Latvijas valsts mākslas muzejā atrodas sekošie J. Jaunsudrabiņa darbi:

1. Sālsezers Apsaronā.
2. Mazā Urvana.
3. Naļčika u. c.

Rīgas pilsētas mākslas muzejā:

1. Kaukazs.
2. Studija.
3. Studija.
4. „Baltās grāmatas” zīmējumi u. c.

J. Miesnieka kolekcijā:

1. Zīmējums „Baltai grāmatai”.
2. Kaukaza studijas u. c.

Dekoratīvā glezniecība.

Laika sprīdī, kad darbojās jau apskatītie gleznotāji, pamazam attīstījās un uzplauka arī latvju dekoratīvā glezniecība. — No sākuma šī glezniecības nozare pie mums parādījās vienīgi teatra dekorāciju veidā, bet beidzamos gados tās pielietošana arvienu vairāk paplašinājas. Latvju gleznotāji-dekoratori ar savu līdzdarību pie skatuvēm ļoti sekmejuši teatra mākslas izplatīšanos tautā. — Ja plašākās tautas masas pilsētās un uz laukiem sāka saprast skatuves mākslas estetisko būtību, tad lieli nopelni šajā ziņā arī mūsu dekoratoriem J. Kugam, O. Skulmem, E. Brenčenam, P. Kundziņam, J. Muncim, A. Cimmermanim, E. Vītolam u. c. Bieži grūtos apstākļos, primitīviem līdzekļiem (sevišķi uz laukiem), šie mākslinieki radījuši mākslas ziņā vērtīgus skatuves ietērpus.

55. Docents J. Kuga

Raiņa „Uguns un Nakts” dekorācijas uzmetums
(J. Rieksta īpašumā)

Docents Jānis Kuga

1878

Ir viens no pirmajiem spēcīgākiem gleznotājiem=dekoratoriem. Dzimis Vidzemē, Ikšķiles pagastā, — pēc vispārējās izglītības iegūšanas devās uz Peterpili, kur iestājās Stiglica mākslas skolā. Mācīdamies Peterpils Marijas teatra dekoratora, Lambina vadībā, šo skolu Kuga 1905.g. nobeidza kā ārzemju stipendiats. Parizē jaunais mākslinieks papildinājās pie franču gleznotāja Carpezat. Atgriezies no ārzemēm, Kuga kādu laiku darbojās kā pedagogs Jēkabmiestā, bet pēc tam Dubultu vidusskolā. Apmeties Rīgā, Kuga nodevās savam īstajam darba laukam — dekorāciju gleznošanai, no sākuma darbotamies pie Rīgas Jaunā teatra. Šajā teātri Kuga insceneja „Uguni un Nakti” (55), „Induli un Ariju”, „Vaideloti”, „Juditi” u. c. Šie pirmie monumentalā nacionālā stilā izvestie inscenedumi savā

56. Docents J Kuga

Kostimu zīmējums Raiņa lugai
 „Spēleju dancoju”
 (Autora ipašumā)

laikā sacēla lielu sajūsmu latvju jaunatnē un teatra mākslas cienītājos, — lieliski sekmedami lugu panākumus. Pēc banalajiem inscenerumiem, kādi valdīja uz agrākajām latvju skatuvēm, Kugas radošā darbība ienesa inscenerumos svaigumu un nacionālu garu, kurš iesildīja publiku dziļākā mīlestībā pret teatra mākslu. — 1912. g. mākslinieks devās otru reizi uz ārzemēm papildināties. Parīzē tas mācījās no sākuma pie Angladas, bet vēlāku pie Mecingera un van Dongena. Tehniskā gatavībā mākslinieks sevišķi daudz guva pie Anguetina, kurš savā laikā Parīzē bij pazīstams kā viens no labākiem gleznotājiem, — arodniecisko zinašanu pārvaldītājiem.

Pasaules kaņam izceļoties Kuga atradās vēl ārzemēs, no kurienes atgriezies, līdz 1918. g. darbojās Peterpilī, kā zīmēšanas skolotājs. Pēc tam atgriezies Rīgā, mākslinieks darbojās pie Nacionālās Operas un Dramas. Operā Kuga inscenējis „Skrējošo Holandieti”, „Tanheizeru”, „Baņutu”, „Zalomi” u.c. Nacionālajā dramā: „Jāzeps un viņa brāļi”, „Spēleju dancoju” (56), „Maija un Paija” (57, 58), „Kēniņu Davidu” u.c. Minētie inscenerumi ir ievērojami mākslas ieguvumi latvju teatra

57. *Docents J. Kuga*

*„Maijas un Paijas” dekorācijas uzmetums
(Autora īpašumā)*

dekorāciju gleznošanas laukā. — Balstīdamies uz savu nopietno skolu, bagātīgājiem piedzīvojumiem un tiekdamiem pēc latviska stila ritmiem, Kuga pārveidoja latvju dekorāciju glezniecību, nostādīdams to uz nopietniem mākslas pamatiem. No dažām izstādēm Kuga pazīstams arī kā spējīgs ainavu gleznotājs. Blakus radošai darbībai 1920/21. gados Kuga rediģēja „Ilustrēto žurnālu”.

Nodibinoties Latvijas mākslas akadēmijai, Kugu pieaicināja tur kā mācības spēku, piešķirot māksliniekam docenta grādu. Ar saviem darbiem Kuga piedalījies visās L.M.V. biedrības sarīkotās izstādēs, Peterpils un Maskavas, „Retrospektīvajā”, dažās „Letas” mākslas zālā, provinces izstādēs u. c.

Latvijas valsts mākslas muzejā atrodas sekošie J. Kugas darbi:

1. „Maijas un Paijas” dekorāciju uzmetumi:
 - a. Pie veļu akas.
 - b. Mežā.
 - c. Pie velenu veciņa u. c.
2. „Spēleju dancoju” dekorāciju uzmetumi:
 - a. Kalve.
 - b. Kāzu nams u. c.

58. Docents J. Kuga Kostimu zīmējums Annas Brigader
lūgai „Maija un Paija”
(Autora īpašumā)

Rīgas pilsētas mākslas muzejā:

1. Ainava.
2. Ainava.
3. 2 „Baņutas” dekorāciju uzmetumi.
4. „Spēļu dancoju” dekorācijas uzmetums u. c.

59. E. Brencens

*„Indranu” dekorācijas uzmetums
(Autora īpašumā)*

Eduards Brencens

1885

Redzami nopelni glezniecības popularizēšanā provincē pieder Vidzemē, Lielā pag. dzimušam E. Brencenam, kurš daudzām mazpilsētu un lauku skatuvēm darinājis dekorācijas un organizējis mākslas izstādes Cēsis, Valmierā, Valkā u. c. — Pēc Jaun-Jelgavas pilsētas skolas nobeigšanas Brencens 1904. g. iestājās Stiglica mākslas skolā. Līdzekļu trūkuma dēļ pēc viena gada tas bij spiests mākslas studijas pārtraukt. Īsāku laika sprīdi nodarbojies kā skolotājs, Brencens iestājās atkal minētā mākslas skolā, nobeidzams to dekoratīvās glezniecības klasē 1911. g. Skolu beidzot Brencens tika pielaists pie ārzemju stipendijas konkurences, bet dažādu nelabvēlīgu apstākļu dēļ, gleznotājs konkursa darbu galīgi nepabeidza. Pēc studiju beigšanas Brencens divus gadus nokalpoja armijā, šajā laikā ilustrēdams Kaudzišu „Mērnīku laikus”. Šajos ilustrējumos, kuri uzrāda pamatīgu iedziļināšanos grāmatā tēlotā laikmetā, Brencens parādīja sevi kā apdāvinātu zīmētāju un tie pieskaitāmi pie vērtīgākiem mūsu literatūras zīmējumiem. 1913. līdz 1914. gados mākslinieks darbojās Skrīveros, Jaun-Piebalgā, Valmierā, Salacā,

60. E. Brencens

Jāņu vakarā
(Neatkar. māksl. vienīb. īpašumā)

Secē u. c., kā dekorāciju gleznotājs. Šis laikmets bij mākslinieka darbībā viens no svētīgākiem, jo pateicoties Brencena sajūsmas pilnai līdzdarbībai pie provinces skatuvēm, tas ieguva pirmo reizi māksliniecisku skatuves ietērpu, kuŗas palīdzēja lauku teatru publikā radīt mīlestību un cienību pret nopietniem skatuves uzvedumiem^{*)}. Pasaules karā gleznotājs tika iesaukts aktīvajā armijā, kuŗā sabija no 1914.—1918. gadam. Kā kara vīrs tas piedalījās Prūsijas, Galīcijas un Slokas kaujās. Pēc demobilizācijas Brencens kādu laiku nodarbojās Valmierā kā pedagogs. — Pārnācis uz dzīvi Rīgā, tas darbojās kā dekorators pie dažiem teatriem, rosīgi nododamies arī ainavu, portreju un žanru gleznošanai^{**)}. Pie Rīgas skatu=

^{*)} E. Brencens ar sekmēm daudzkārtīgi piedalījās provinces teatros arī kā aktieris un režisors.

^{**) 1918. g. beigās Brencens nodibināja Ziemeļ-Vidzemes mākslinieku apvienību, kuŗa pazīstama bij zem neoficiālā nosaukuma „Baltā vārna”. Šī apvienība 1919. g. sarīkoja mākslas izstādes Cēsīs, Valmierā un Valkā. Šīs pirmās mākslas izstādes minētās pilsētās atrada dzīvu piekrišanu sabiedrībā, materiālā ziņā norīdēdams ar sekmēm. Lieliniekiem atstājot Vidzemi un māksliniekiem pārgrupejoties, apvienība izjuka. Daļa apvienības biedru vēlāku nodibināja un iestājās Neatkarīgo mākslinieku apvienībā.}

61. E. Brencens

Zīmējums
(J. Dombrovska īpašumā)

vēm darbodamies Brencens Nacionalajā dramā inscenējis „Indranus” un „Līgo”, Nacionalajā operā „Maija nakti”. Bez „Mērnīku laikiem” mākslinieks ilustrējis Apsišu Jēkaba rakstus, vairākas latviešu tautas pasakas u. c. Ar sevišķu mīlestību mākslinieks piegriežas latvju senātnī, kuŗu savos darbos ar lielu sirsnību tēlo. — Tālāk, savās gleznās un zīmējumos tas labprāt rāda latvju laucīnīku tipus, uzrādīdams lielas novērošanas spējas un zemniecības psiholoģijas izpratni. — Nopietnu vēribu līdz šim Brencens piegriezis senās latvju mākslas studešanai, kādā nolūkā tas apceļojis daudzus Latvijas apvidus, pētīdams latvju apģērbus, ornamentiku u. t. t. Par šo pētījumu rezultātiem mākslinieks sarīkojis dažas lekcijas Rīgā un provincē. —

Ar saviem darbiem Brencens piedalījies bez jau minētām izstādēm provincē, „Retrospektīvajā“, dažās „Letas“ mākslas zālona, Neatkarīgo mākslinieku vienības mākslas izstādēs u. c.

Latvijas vālsts mākslas muzejā glabajas E. Brencena:

1. Aukle u. c.

Rīgas pilsētas mākslas muzejā:

1. Laivā.
2. Zīmējums u. c.

J. Miesnieka kolekcijā:

1. Zīmējums.
2. Zīmējums u. c.

62. A Cimmermans

„Krauklīša” dekorācijas uzmetums

Arturs Cimmermans

1886

Dzimis Vidzemes Edmistē un uzaudzis Vec-Salaces pagastā. Ari Cimmermans smēlās savu mākslas izglītību Stiglica mākslas skolā, — nobeidams to 1910. g. Pēc studiju beigšanas gleznotājs dzīvoja Rīgā, — 1911.—1914. gados darbodams pie Jaunā Latviešu Biedrības *Interim* teatra. — Jaunajā teatrī Cimmermans pagatavoja dekorācijas „Urielam Akostam” un „Brandam”. —

Interim teatrī gleznotājs inscenēja „Princese Gundega”, „Kaupo”, „Jēkabu Saltupu” u. c. Šajā pašā laikā mākslinieks pagatavoja dekorācijas Smiltenes, Grienvaldes Salacgrīvas, Valmieras, Zaļenieku u. c. skatuvēm. — Pasaules kara laikā ari Cimmermans dabūja izbaudīt visas kara vīra likstas. — Pēc demobilizācijas atgriezies Latvijā, gleznotājs no 1920. g. darbojās pie Nacionālā teatra Rīgā, tur inscenēdams „Zulamiti”, „Ziemeļniekus”, „Krauklīti” (62), „Elku”, „Glauku”, „Karāli Līru”, „Figaro kāzas”, „Paduas hercogieni”, „Vindzoras jautrās sievas”, „Vaideloti” u. c.

Par labākiem Cimmermana inscenējumiem līdz šim uzskatāmi „Uriel Akosta” un „Krauklīša” skatuves ietērpas. Ar saviem darbiem Cimmermans piedalījies dažās priekš kara latviešu mākslinieku darbu izstādēs u. c.

63. *P. Kundziņš*

Dekoratīvs uzmetums

Pēters Kundziņš

1886

Pie apskatāmās gleznotāju=dekoratoru paaudzes vēl pieder Vidzemē, Maz=Salacē dzimušais Kundziņš. 1912. g. nobeigdams Stiglica mākslas skolu, Kundziņš darbojās pie Rīgas Jaunā teatra un latviešu operas *«Jurjana laikā»*. Jaunajā teātrī tas inscenēja *«Kalnu Ejvins un viņa sieva»*, bet operā *«Jevgeniju Oņeginu»*, *«Demonu»* u. c., tanī pašā laikā un vēlāku pagatavodams dekorācijas arī dažām lauku skatuvēm. — Pasaules kara laikā mākslinieks atradās latviešu strēlnieku pulkos. 1920.—1921. g. Kundziņš darbojās pie Nacionālās operas, inscenēdams tur *«Ieleju»* un daļai *«Karmeni»*. No Cēsu un Valmieras 1919. g. mākslas izstādēm Kundziņš pazīstams arī kā gleznotājs romantisma garā. Agrākā laikmeta gleznās *«Ilgas»*, *«Es skaistu rozīt zinu»*, *«Pie krusta»*, Kundziņš reprezentēja sevi kā romantisku iejūtu apveltītu gleznotāju. — Kā zīmētājs tas ilustrējis vairākas mācības grāmatas un literārus darbus. Paraleli radošam darbam Kundziņš ilgāku laiku darbojās kā zīmēšanas skolotājs vidus skolās.

64. P. Krastiņš

Dekoratīvs uzmetums

Pēters Krastiņš

1882

Tragiska likteņa pabērns ir ļoti apdāvinātais Krastiņš. — Dzimis Vidzemē, Nabes pagastā, mežu vientulībā, — tas jau mazotnē bij padots dziļām dvēseles apcerēm. — Savu pirmo nopietno mākslas izglītību Krastiņš baudīja dažās Rīgas mākslas skolās. Prof.V. Purviša ierosināts, Krastiņš devās uz Peterpili, iestādamies tur Stiglica mākslas skolā. Šajā skolā tas uzrādīja ļoti labas sekmes, — 1907. g. nobeidgams kursu kā ārzemju stipendiants. Studiju nolūkā apceļodams Rietumeiropu, Krastiņš ilgāku laiku pavadīja Parīzē. No turienes sūtītie pa lielākai daļai impresionistiskā garā darinātie darbi iepriecināja latvju mākslas draugus ar krāšņo kolorītu un temperamenta pārpilno īpatnējo kompozīcijas uztvērumu. Jaunajam latvju dekoratīvās glezniecības priekšstāvim pareģoja spožu nākotni. — Tomēr

šīs cerības nepiepildījās, jo drīzi pēc atgriešanās no ārzemēm Krastiņš saslima ar bīstamu nervu slimību, kas noveda apdāvināto mākslinieku nervu dziedinātavā. — Iekšēja nemiera pilnais lauku jaunekļa gars pārpūlējās un sabruka lielpilsētu nervozajā atmosferā. Ar saviem darbiem Krastiņš piedalījies pirmajā L. M. V. biedrības sarīkotā mākslas izstādē, Rīgā, un Saulīt-Meldera mākslas zalonā.

J. Miesnieka kolekcijā atronas:

5 P. Krastiņa zīmējumi u. c.

65. J. Muncis

„Sidraba šķidrauta” dekoracija
(Rīgas Dailes teātri)

Jānis Muncis

1886

Darbojas kā dekorators un teātra mākslas teoretīķis pie latvju radošās Dailes teātra skatuves. Šajā teātrī glezniecība kā tāda būdama stipri ierobežota (lai par skatuvi valdītu vienīgi aktieris) nespēj spīdēt pati par sevi, bet totiesu tai ir ļoti nopietnis uzdevums ar kolorītu, līniju ritmiem, gaismas efektiem sakausēt pārējos skatuves elementus harmoniski noskaņotā mākslas darbā. Šo grūto uzdevumu sekmīgi veic pie Dailes teātra Vidzemē, Rujenē dzimušais Muncis. Pēc vispārējās izglītības iegūšanas Rujienā un Rīgā, Muncis apmeklēja Rīgas mākslas skolu, pēc kam 1913. g. uzsāka gleznotāja-dekoratora darbību Latviešu operā (Jurjana laikā), inscenējams „Karmenes” I. cēlienu un „Zemnieka godu”. Gadu vēlāku gleznotāju saistīja pie sevis Rīgas latviešu (Interim) teātris. Šajā teātrī Muncis darināja „Antonijas un Kleopātras” un „Makbeta” dekorācijas. — 1915. g. gleznotājs darbojās Maskavas Dailes teātrī kā dekoratora palīgs. — 1916. g. mākslinieks

pārcēlās uz Peterpili, kur darbojās pie Mazā teatra, Tautas nama un Marijas teatra skatuvēm kā dekoratora palīgs. Lai vispusīgāki iepazītos ar dramatisko mākslu, Muncis iestājās Meierholda dramatiskā studijā. — 1920. gadā mākslinieks atgriezās Latvijā, kur kā pastāvīgs dekorators tika saistīts pie Dailes teatra, Rīgā. Šajā nopietnajā mākslas iestādē sekmīgi darbojoties, gleznotājs turpina izkopt savas spējas. 1922. g. Muncis apceļoja Vāciju un Franciju, bet 1923. g. Spāniju, gūdam jaunus ierosinājumus radošam darbam.

66. O. Skulme

*„Viestura” dekorācijas uzmetums
(Valsts mākslas muzejā)*

Ottis Skulme

1889

No kreisā glezniecības virziena priekšstāvjiem kā dekorators ar labiem panākumiem līdz šim darbojas Jēkabmiestā dzimušais O. Skulme. — Pabeidzis Jēkabmiesta pilsētas skolu, Skulme isāku laiku mācījās pie Rozentāla Rīgā, pēc kam 1909. g. iestājās Stiglica mākslas skolā, kuŗu sekmīgi beidza 1914. gadā, mācīdamies dekoratīvās glezniecības nodaļā, Lambina vadībā. Pateicoties Lambina gādībai, Skulmem radās iespēja nodarboties pie Peterpils Marijas teatra kā gleznotājam, — kas jaunajam māksliniekam deva vērtīgu praksi. Vēlāk Skulme vēl papildinājās glezniecībā pie pazīstamiem krievu gleznotājiem Juona un Žukovska. Tūlīņ pēc mākslas skolas nobeigšanas Skulmi iesauca aktīvajā kara dienestā,

67 O. Skulme

„Bohēmas” dekorācijas uzmetums
(Autors īpašumā)

kur tas sabija četrus gadus^{*)}. Pēc demobilizācijas mākslinieks darbojās Rīgā, nododamies glezniecības pamatu pārveidošanas idejām. — Stiglica skolā gūti mākslas principi nespēja jauno mākslinieku ilgi saistīt, — tāpat Juona un Žukovska mākslas lozungi. Vairāk garīgas radniecības Skulme atrada franču modernās glezniecības pārstāvju darbos un idejās. Sekodams tiem, mākslinieks 1919. līdz 1921. gados nonāca pie kubisma idejām, šādā garā radīdams savu „Kompozīciju” (Rīgas pilsētas muzejā). Vēlāk, radošās dziņās arvienu sevi pārkausēdams un pārdziļinādams, Skulme savās kompozīcijās sasniedz jau bieži kristalizētu formu skaidrību un viengabalainību, ietvērtu tīrkanīgās krāsās (67). Ar saviem modernās glezniecības apskaidrotiem inscenējumiem Skulme ienesa jaunu svaigumu

^{*)} Armijā kalpojot Skulme vairāk reizes tika ievainots un kontuzēts. Par nopelniem kaujās tas izpelnījies vairākus ordeņus.

68. O. Skulme

*Kostimu zīmējumi „Ugunij un naktij”
(Valsts mākslas muzejā)*

latvju dekoratīvajā mākslā. — Kā dekorators Skulme darinājis Nacionālajā operā „Uguns un Nakts”, „Dievu un cilvēku”, „Bohemas” un „Monna Lizas” dekoratīvos ietērpus, no kušiem par vērtīgāko jāatzīst „Uguns un Nakts” inscenējums. Nacionālā teātrī Skulme inscenējis „Viesturi” (66), „Madame Legro”, „Panu” un „Troņatīkotājus”. — Nopietna zīmētāja spējas Skulme uzrāda savos kostīmu projektos (68) u.c. Tālāk, kā zīmētājs, Skulme piedalījās dažu literārisku izdevumu ilustrēšanā. — Kā pedagogs, mākslinieks 1920. g. vadīja Raiņa kluba mākslas studiju. —

Ar saviem darbiem Skulme piedalījies: „Retrospektīvajā”, Rīgas mākslinieku grupas, dažās „Letas” mākslas zālona un provinces izstādēs Liepājā, Cēsīs u. c.

Latvijas valsts mākslas muzejā atronas sekošie O. Skulmes darbi:

1. Divi „Viestura” dekorācijas uzmetumi.
2. Astoņi kostīmu zīmējumi u. c.

Rīgas pilsētas mākslas muzejā:

1. Kompozīcija u. c.

Bez jau minētiem gleznotājiem kā dekoratori ar sekmēm darbojas E. VITOLS (pie Nacionālās Operas), LIBERTS, BAUMANIS, TONE un ŪBANS.

69. H. Grünbergs

Rīgas Latviešu biedrības skatuves priekšskats

Hermans Grünbergs

1888

Pēdējos gados māksla sāk arvienu vairāk iespieties modernā latvju kulturas cilvēka dzīvē, — tā atrod pielietojumu valdības, sabiedriskās ēkās un privatdzīvokļos. — Gleznotāji tiek aicināti izgreznot dažādu biedrību, klubu, viesnīcu, kafejnīcu u. t. t. telpas. Padziļinoties latvju kultūrai dzīvei, mūsu dekoratīvājam glezniecībai nākotnē stāv priekšā pateicīgs un svētīgs uzdevums — darīt mākslu pietamam un nepieciešamam visplašākām tautas aprindām. Grünbergs ir viens no rosīgākajiem latvju gleznotājiem=dekoratoriem un lietišķās mākslas darbiniekiem. — Dzimis Rīgā, vispārējo izglītību baudījis Rīgas Aleksandra skolā, — tas jau no mazotnes sācis nodarboties ar dekoratīvo glezniecību Todes un Petersona darbnīcās, Rīgā, — tanī pašā laikā apmeklēdams agrāko vācu amatnieku biedrības amatniecības skolu. 1908. g. Grünbergs iestājās Rīgas pilsētas mākslas skolā, kur mācījās Purviša un Rozentāla vadībā. 1910. g. gleznotājs aizceļoja uz Mūn-

70. H. Grünbergs

Atdusa
(Autora īpašumā)

cheni papildināties savā arodā. Lielāku laiku darbojoties kādā no labākām Mūnchenes dekoratīvās glezniecības darbnīcām, Grünbergs sekmīgi piedalījās pie projektu sacīkstes Mūnchenes policijas nama izgrieznošanas darbiem^{*)}. Tālāk kādā plakatu sacīkstē Ulmā, starp 1200 konkurentiem Grünbergam piesprieda otro godalgu. Šādu pašu godalgu mākslinieks ieguva par Nymphenburgas baznīcas izgrieznošanas projektu. 1914. gadā atgriezies Rīgā, gleznotājs izveda vairākus, lielāka apmēra dekoratīva rakstura gleznojumus un telpu iekārtas darbus. Piem. Rīgas kino teatrī A. T., Reinera kafejnicā u. c. — No 1916.—1919. g. mākslinieks darbojās kā dekorators pie dažiem Maskavas teatriem. Atgriezies Rīgā, mākslinieks turpināja darboties dekoratīvā mākslā. — 1920. g. tas kopā ar prof. Laubi izveda dekoratīvos remonta un izgrieznošanas darbus Latv. Satversmes Sapulces namā. 1922. g., kopā ar prof. Tillbergu, Grünbergs izveda Mākslinieku kluba izbūves un izgrieznošanas darbus Rīgā u. t. t. — Savos

^{*)} Šie darbi tika izvesti pēc Grünberga projektiem, kuŗi 1913. g. Rīgā bij izstādīti.

71. H. Grünbergs

Vec-Rīga. (Ogles zīmējums)
(Autora īpašumā)

daudzajos dekoratīva rakstura darbos Grünbergs uzrādījis plašu erudīciju un gaumi lietišķajā mākslā. Šo erudīciju mantojot Vācijas darbnīcās un izkopjot savas spējas, gaumi u.t.t. vācu mākslas izstādēs, — Grünbergs tapis par spilgtāko vācu glezniecības priekšstāvi, latvju jauno gleznotāju saimē. — Būdams savā darbībā ļoti ražens un vispusīgs, apdāvinātais mākslinieks diezgan izdevīgi reprezentējis sevi arī kā portretists, žanrists un ainavu gleznotājs, eļļas un akvareļu tehnikās. Veiklā zīmētāja spējas tas uzrāda savos zīmūļa un ogles uzmetu-

mos <71>. — No 1922. g. rudenā mākslinieks darbojās arī kā pedagogs Latvijas mākslas akadēmijā. —

Ar saviem darbiem Grünbergs 1912.—1913. gados piedalījās Mūnchenes „Gewerbeschau“ (zem A. Kiezgena vārda), un Berlīnes „Ausstellung des Bundes deutscher Dekorationsmaler“ izstādēs. 1920. gada pavasarī Grünbergs piedalījās Neatkarīgo mākslinieku vienības izstādē, bet pēc tam dažās „Letas“ mākslas zālona izstādēs u.c. Dažas Grünberga darbu reprodukcijas ievietotas 1914. g. vācu mākslas žurnālā „Kunst und Handwerk“.

Latvijas valsts mākslas muzejā atrodas sekošie H. Grünberga darbi:

1. Zemneeks.
2. Ainava u. c.

J. Miesnieka kolekcijā atrodas:

1. Klusā daba.
2. Portreja.

72. A. Cīrulis

Precības
(Freska Laucinieku viesnīcā, Jelgavā)

Ansis Cīrulis

1883

Latvju nacionalās dekoratīvās mākslas raksturīgs priekšstāvis ir Majoros dzimušais Cīrulis, kuŗš cenšas sevi sakausēt latvju garu ar Rietumeiropējisko mākslas kulturu. — Pēc vispārējās ilgtības iegūšanas un Rīgas amatniecības skolas kursa beigšanas 1902. g. — Cīrulis vienu gadu mācījās Blūma zīmēšanas skolā. Pēc tam 1905./06. gados tas mācījās Madernieka darbnīcā. Nokļuvis Peterpilī, Cīrulis īsāku laiku turpināja studijas Stiglica mākslas skolā. Minētā skola ar savu nedzīvo garu nespēja apmierināt savu audzēkni, kapēc tas no skolas drīzi izstājās, kādu laiku pēc tam mācīdamies Goldblata darbnīcā Peterpilī. Šajā laikā jaunajam māksliniekam radās ierosme nodoties mākslas podniecībai, kuŗā tas drīzi guva ļoti labus panākumus. Cīruļa nacionalā gaŗā komponētās keramikas iekaroja lielu piekrišanu sabiedrībā (158). 1908. gadā Cīrulis Rīgā sarīkoja savu keramiku izstādi, kuŗas atlikums deva māksliniekam iespēju doties uz ārzemēm. No 1908.

73. *A Čirulis*

Ievainotais strēlnieks
(Rīgas pilsētas mākslas muzejā)

līdz 1914. g. Čirulis lielākus laika sprižus pavadā ārzemēs, galvenām kārtām Parīzē, kur Juliana un Vittī akadēmijās mācas zīmēšanu un gleznošanu Jeana Laurena un Angladas Camacato vadībā. Intensīvi strādājot Čirulis sevi jau tik tālu bij papildinājis, ka spēja piedalīties vairākās Parīzes mākslas izstādēs. —

1910./11. gados tas ar savām keramikām piedalījās „Salon de la Société” izstādēs. Bet 1913./14. gados ar gleznām „Sapņi” un „Dieva bērni” Parīzes Neatkarīgo mākslinieku un „Pavasara” zālona izstādēs. Ar keramikām, zīmējumiem un dažādiem projektiem Čirulis piedalījies vēl dažās „Salon des arts décoratifs” un „Internacionalajās” izstādēs. —

Arzemju meistari deva centīgajam latvju māksliniekam lielāku tehnisku gatavību, dziļāku kompozīcijas izpratni un krāsu drosmi. Šie vērtīgie ieguvumi sekmēja mākslinieka turpmāko attīstību. Arvienu atgriezies no Rietumeiropas mākslas centriem Čirulis meklēja radošo iedvesmu senās latvju mākslas atliekās. — Čirulis, kā reti kāds no mūsu māksliniekiem, muzējos un ceļojumos pa Latviju pētījis un iedziļinājies agrākajā latvju lietišķās mākslas garā^{*)}. Savu latvisko fantaziju

^{*)} Ceļojumos pa Latviju Čirulis darinājis daudz kostīmu, tipu u. t. t. zīmējumus akvareli, kuriem liela vērtība nākotnē priekš zinātniekiem, māksliniekiem u. c. Šie zīmējumi pa lielākai daļai atrodas J. Rieksta īpašumā.

74. A. Cirulis

Mintava
(Z. L. Ek. Sabiedr. Tautas namā, Jelgavā)

pārkausēdams modernā eiropējiskā skolā gūtājos mākslas principos, Čirulis izstrādājis savu īpatnēju stilu, radīdams daudz vērtīgus un interesantus darbus latvju dekoratīvajā glezniecībā un lietišķajā mākslā. Šie darbi nav ārejs latvju senās mākslas atdarinājums, bet tie ir individuēli nacionāla rakstura un kā tādi arvienu svaigi un saistoši. — Tas sakams par mākslinieka darinātām monumentālā rakstura freskām un citām beidzamā laika gleznām, grāmatu ilustrējumiem, kostīmu zīmējumiem, karogu, naudas zīmju, krūšu nozīmju projektiem, keramikām u. c. (72, 74).

Čiruļa fantazija līdz šim māksliniekā izteikusies ļoti vispusīgi, iemiesodamās liela apmēra dekoratīvos gleznojumos, grafikās, kokgriezumos, zīmējumos, keramikās u. t. t. — Ar lielu uzmanību mākslinieks daudzos akvareļos un zīmējumos fiksējis latvju drūmās bēgļu gaitas un latvju strēlnieku bataljonu eposu. Šie ekspresijas pilnu svaigie akvareļi un zīmējumi spilgti raksturo latvju pārdzīvotās liktenīgās dienas (73).

1922. g. rudenī mākslinieks darbojas kā pedagogs L. Kult. veic. biedrības mākslas skolā. —

Ar saviem darbiem, bez jau minētām ārzemju izstādēm, Čirulis piedalījies „Retrospektīvā”, L. M. V. biedrības rīkotās izstādēs, Maskavas, dažās „Letas” mākslas zālona un provinces izstādēs.

Latvijas valsts mākslas muzejā atronas sekošie A. Čiruļa darbi:

1. Bēgles pabalstu gaidot.
2. Strēlnieki slimnīcā.
3. Strēlnieki slimnīcā.
4. Ievainotais strēlnieks u. c.

Rīgas pilsētas mākslas muzejā:

1. Veidenbaums (kokgriezums).
2. Kronvalda Attis.
3. 5 akvareļi.
4. 3 krāsaini zīmējumi u. c.

Apskatītais Rozentāla=Turviša laikmets ir spožākais etaps priekškaŗa latvju mākslas attīstībā. — Tajā radās paliekošu vērtību un sasniegumu vaiņagota ainavu glezniecība, kuŗu ar Turviti priekšgalā reprezentē Rozentāls, Valters, Romāns, Zeltiņš, Kalve u. c. — Rozentāls, Valters, Tīllbergs u. c. nostādīja por=treju glezniecību uz nopietniem pamatiem. — Stiglica mākslas skolas audzēkņi: Kuga, Brencens, Vitols, Kundziņš, Cimmermans u. c. darīja pirmās dekorācijas ar mākslas vērtību. — Latvju nabadzīgo grafiku padarīja kuplaku Zariņš, Zivarts, Ūders, Madernieks un ievērojamais akvarelists Pērle. — Uzplauka latvju tēlnie=cība Zaļkalna, Šķiltera, Dzeņa u. c. darbos. — Tālāk, pateicoties Drandas, Mader=nieka, Steinberga, Ćiruļa, Dzeņa, A. Birgel u. c. rosīgai darbībai, vajadzīgo ievēribu sabiedrībā, pamazam sāka iekarot arī latvju lietišķā māksla. — Iz pašu mākslinieku un mākslas vēsturnieku vidus radās mākslas teoretiķi un popularizētāji Valtera, Grosvalda, Rozentāla, Šķiltera, Jullas, Jaunsudrabiņa u. c. personās, kuŗi rakstīja un lasīja lekcijas par dažādiem mākslas jautājumiem. Un beidzot pamirdzēja jauno mākslas ceļu meklētājs Matvejs. — Latvju mākslinieki savā studiju laikā guvuši pamatīgu akadēmisku izglītību, — nopietnā darbā tuvināja savu mākslu pilnībai jau eiropēiskajā nozīmē. Šis latvju mākslas evolūcijas posms bij latvju akadēmiskās mākslas ziedu laikmets. Radošā spēka pilnā latvju māksla, isi priekš pasaules kaŗa jau tālu bij pārspējusi noguruma zīmes rādošo vietejo vācu mākslu. — Smeldamies savu izglītību Peterpils mākslas skolās, latvju mākslinieki dabīgi no sākuma atradās zem krievu mākslas iespaidiem, bet nākdami tuvākos sakaros ar Rietumeiropas mākslu tie pamazām no tās atsvabinājās un nodevās latvju nacionalās mākslas īpatnību meklešanas darbam. Latvju mākslinieki sāka meklēt arī ciešākus sakarus ar tautu, censdamies mākslu tai darīt pieietamu un nepiecie=šamu. Radās ideja sarīkot pirmo latvju mākslinieku darbu izstādi Rīgā. Šo ideju realizēt nenācās viegli, jo noderīgu izstāžu telpu Rīgā nebij, bet pilsētas mākslas muzeja telpas atradās vācu „Kunstverein'a“ rīcībā*). Lai gan latvju mākslinieki

*) Rīgas pilsētas mākslas muzejs tika atvērts 14. sept. 1915. g., celts pēc arhitekta Dr. V. Neimaņa plāna.

un vēlāku Mākslas veicināšanas biedrība vairakkārtīgi griezās pie minētās biedrības un pat pie pilsētas valdes ar lūgumu atļaut savas telpas latviešu izstādēm — tomēr latvju mākslai šīs telpas palika slēgtas. 1910. gadā, pateicoties pašu mākslinieku iniciatīvei un enerģiskam darbam, kā arī vairāku intelligentāku latvju sabiedrības locekļu pūlēm, privatās telpās tika sarīkota Rīgā, Dziesmu svētku laikā

I. Latviešu mākslinieku izstāde^{*)}.

Šajā izstādē bij izstādīti A. Alkšņa, J. Baltgaila, J. Belzena, K. Brencena, K. Cepliša, An. Čiruļa, J. Drandas, B. Dzeņa, H. Etholenes, J. Feddera, J. Grosvalda, J. Jaunkalniņa, E. Köhleres, K. Köhlera, P. Krastiņa, J. Kugas, P. Kundziņa, J. Liberga, K. Liepiņa, A. Maiziša, R. Pērles, A. Romāna, J. Rozentāla, Z. Rukmanes, J. Saknes, G. Šķiltera, P. Šteinberga, R. Tillberga, E. Vitola, T. Zaļkalna, R. Zariņa, V. Zeltiņa un E. Ziverta darbi, — pavisam kopā 417 darbi. Izstāde bij apmeklēta vidēji, tāpat niecīgs bij pārdoto darbu kopskaits, kas izskaidrojams ar austāku kultūras tradīciju trūkumu latvju toreizējā sabiedrībā.

Tā paša gada decembrī Rīgā tika atvērts

Saulīt-Meldera mākslas zalone.

Šo pirmo latvju mākslas zalonu vadīja J. Melders un tas pastāvēja līdz 1913. g. Zalonā 1911. gadā tika sarīkotas atsevišķas P. Krastiņa un A. Maiziša gleznu, studiju un zīmējumu izstādes. Bez tam, minētā zalonā atradās pastāvīgi izstādītas gleznas, zīmējumi, skulptūras, keramikas u. c. mākslas darbi. Pateicoties publikas vienaldzībai pret savu mākslu, minētais zalons nespēja ilgi pastāvēt un izveidoties par plašāku pasākumu. —

Latviešu mākslas veicināšanas biedrība.

Pirmajā latviešu mākslas izstādē māksliniekos radās ideja apvienoties biedrībā, lai tādā kārtā būtu iespējams vieglāki sarīkot izstādes nākotnē, uzturot ciešākus sakarus ar publiku. 1910. g. nodibinājās Latviešu mākslas veicināšanas biedrība, kuŗas mērķi bij sekmēt un veicināt mākslas un mākslas rūpniecības attīstību,

^{*)} Izstādes rīkošanai nepieciešamos līdzekļus savāca paši mākslinieki savā starpā. Ar naudas līdzekļiem palīgā vēl nāca Aug. Dombrovskis u. c. Galvenie izstādes rīkotāji Dzenis, Romāns, Tillbergs, Zarriņš.

sekmēt mākslas garšas un mākslas saprašanas attīstīšanos, rūpēties par nacionālās mākslas pieminēšanu, vākšanu un uzglabāšanu u. t. t. — 1911. gadā biedrība jau sarīkoja A. Romāņa gleznu un studiju izstādi ar 176 darbiem.

Pamazām biedrībai radās vairāk labvēļu un tās darbība palika rosīgāka un vispusīgāka.

1912. gadā biedrība sarīkoja II. latviešu mākslas izstādi.

II. Latviešu mākslinieku izstāde.

Šajā izstādē bij izstādīti V. Ansona, A. Birgeles, K. Brencena, A. Cimmermana, A. Čiruļa, T. Detlefsena, B. Dzeņa, A. Dreviņa, J. Grosvalda, E. Gustaves, J. Jaunsudrabiņa, K. Jurjana, P. Krastiņa, J. Krastiņa, P. Kalves, F. Krauzes, J. Kugas, P. Kundziņa, K. Lielauša, V. Matvēja, R. Maura, R. Pērles, J. Rozenāla, P. Šteinberga, A. Štrāla, K. Šmidta, R. Tillberga, K. Ūbana, E. Vitola, T. Zaļkalna, R. Zariņa un V. Zeltiņa darbi, pavisam kopā 132 darbi.

Otrās izstādes darbu skaits bij gan mazāks, bet toties ar lielāku kvalitāti. Apmekletāju skaits turpretim bij lielāks, kā pirmajā izstādē.

Tanī pašā gadā biedrība sarīkoja pirmo priekšlasījumu vakaru. Lasīja J. Jaunsudrabiņš par latvju mākslu, ilustrēdams savu priekšlasījumu ar gaismas bildēm.

1913. gadā biedrība uzrādīja enerģiskāku darbību. Šajā gadā (no 6.—16. febr.) tika sarīkota P. Kalves piemiņas izstāde*). Biedrība kopā ar Latviešu izglītības biedrību izdeva pirmo māksliniecisko bērnu literatūras darbu „Misiņbārdis“, ar R. Tillberga zīmējumiem krāsās. — Tālāk, tā sarīkoja vairākus priekšlasījumu vakarus par dažādiem mākslas jautājumiem, — apgādāja savu lasamo galdu labākiem mākslas žurnāliem un beidzot, gada beigās sarīkoja III. Latviešu mākslinieku izstādi (no 1. dec. 1913—15. janvarim 1914).

III. Latviešu mākslinieku izstāde.

Norītēja apmekletāju un pārdoto darbu skaita ziņā sekmīgāki par iepriekšējām un tajā piedalījās 47 mākslinieki**). Izstādīja: K. Baltgailis, Birgel mākslas amatniecības klase, L. Bumeister, K. Ceplits, A. Cimmermans, A. Čirulis, F. Fiebigis, E. Fricsons, M. Grünfelds, J. Jaunsudrabiņš, K. Jurjans, A. Julla, J. Kuga, J. Krastiņš, F. Krauze, P. Kundziņš, K. Lielaus, J. Muncis, A. Petrovs, A. Pīlkus,

*) P. Kalves piemiņas izstādi apmeklēja 860 personas. Gleznas tika pārdotas par 933 rubļiem.

**) Šajā izstādē nepiedalījās vairāki vispāratzīti mākslinieki: Purvīts, Rozentāls, Madernieks, Belzens, Šķilters.

A. Plīte=Pleite, N. Rambaks, F. Roždārzs, J. Sausens, K. Šmīdts, L. Štāle, P. Šteinbergs, A. Štrāls, A. Stulpiņš, J. Tennbergs, R. Tillbergs, A. Tomsens, V. Tone, K. Ūbans, T. Ūders, R. Vilciņš, J. Vītols, Z. Vidbergs, T. Zaļkalns, R. Zariņš, L. Zebauere un J. Zegners. Pavisam bij izstādīti 186 darbi. Šis izstādes smaguma punkts bij R. Tillberga spēka pilnās portrejas un zīmējumi pasakai „Misiņbārdis”. Zīmējumu nodaļā skatītājus saistīja Zariņa „Dzejnieka kaps” un Ūdera ekspresīvie ogles zīmējumi. Samērā bagata labiem darbiem bij keramikas nodaļa, kuŗu reprezentēja Šteinbergs, Dranda, Julla un Daugul=Michelsone. Izstādi apmekleja pavisam 6000 personas, darbu tika pārdots par 1336 rubļiem, tā kā izstādei, ievērojot priekškaŗa apstākļus, bij ļoti labi panākumi. — Biedrības nodibinātā mākslas darbu krātuvē, 1913. g. atradās jau ap 70 dažādu latvju mākslinieku darbu. Par biedriem biedrībā skaitījās 321 persona, pie kam tās bilance sasniedza 5585 r. 32 k.

1914. gadā biedriba, turpinādama savu darbību, sarīkoja pirmo grafisko izstādi (no 1.—20. aprīlim).

Grafiskā izstāde.

Šī izstāde noritēja ar mazākām sekmēm kā trešā izstāde. Izstādē piedalījās A. Cimmermans, A. Cīrulis, J. Jaunsudrabiņš, J. Kazaks, K. Liepiņš, J. Mader=nieks, R. Pērle, A. Plīte=Pleite, J. Rozentāls, U. Skulme, R. Tillbergs, T. Ūders, Z. Vidbergs un F. Fiebigis, kopā ar apm. 104 darbiem. Ar grāmatām un muzikālīgām piedalījās Valtera un Rapas un Neldnera firmas. Izstāde deva mazu zaudējumu, bet to atsvēra morāliskie panākumi, — izstāde ieinteresēja publiku pret zīmējumu, kā vērtību par sevi un pret grāmatu, kā mākslas priekšmetu.

Pēc grafiskās izstādes biedrībai radās ideja sarīkot plašu latvju lietišķās mākslās izstādi, — bet uznākušais karš šo ideju likvidēja. Totiesu ar lielu enerģiju biedrības darbinieki ķērās pie

IV. Latviešu mākslinieku izstādes

sarīkošanas darbiem, kuŗa (no 30. nov. 1914. g.—18. janv. 1915. g.) noritēja ar ļoti labiem panākumiem. Izstādē piedalījās J. Auniņš, J. Balodits, K. Baltgailis, M. Baude, K. Celmiņš, A. Cimmermans, A. Cīrulis, A. Dīriķis, J. Dranda, B. Dzenis, J. Ercums, E. Fricsons, J. Griķis, J. Grosvalds, V. Irbe, J. Jaunsudrabiņš, K. Johansons, J. Kazaks, J. Krastiņš, J. Kuga, J. Lācis, K. Lielaus, R. Maurs, J. Muncis, O. Nemme, A. Pilkus, V. Putnis, N. Rambaks, K. Rīts, F. Roždārzs, J. Rozentāls, J. Sakne, J. Sausens, K. Šmīdts, J. Sīlis, A. Štauers, P. Šteinbergs, R. Šterns,

N. Strunke, J. Tennbergs, V. Tone, R. Tīllbergs, K. Ūbans, R. Vilciņš, J. Zariņš un J. Zegners. Šajā izstādē vēl ietilpa Zaļkalna sakārtotā, no 173 darbiem sastāvošā Matveja gleznu un studiju nodaļa. Izstādi apmeklēja necerēti liels apmeklētāju skaits (apm. 11 000 personas) un tā deva biedrībai 1361 r. 17 k. skaidra atlikuma. Mākslas darbi tika pārdoti kopsumā par 1404 r. 80 k. Bubnova k=dze dāvāja biedrībai 21 Matveja darbus, kas bij liels ieguvums projektiņam latviešu mākslas muzejam. — Šajā izstādē blakus jau pazīstamiem māksliniekiem reprezentējās topošie gleznotāji J. Grosvalds, J. Kazaks, V. Tone, K. Ūbans u. c., kuŗi vēlāku nostājās krasī pret akademiskās mākslas ideāliem.

J. Jaunsudrabiņš reprezentējās ar saviem smalkjūtīgājiem „Baltās grāmatas” zīmējumiem. Skatītājus atkal saistīja J. Drandas un P. Šteinberga skaistās kera=mikas. Tāļak šajā izstādē latvju mākslas draugi iepazīnās ar apdāvinātā ne=laiķa, jauno glezniecības ceļu mekletāja un teoretīķa V. Matveja darbiem. —

Lai tūvinātu ražotājus māksliniekus un mākslas amatniekus publikai, biedrība tajā pašā gadā nodibināja un atvēra mākslas pārdotavu, kuŗā atradās pastāvīgi izstādīti dažādi mākslas un lietišķās mākslas ražojumi. Ieīlgstot pasaules kaŗam, šīs simpatiskais pasākums nepaspēja uzplaukt. — 1914. gadā biedrība savu mākslas darbu krājumu paplašināja ar lielāku skaitu iegūtu darbu, pie kuŗiem nāca klāt J. Rozentāla biedrībai dāvinātie A. Alkšņa (ap 400 studiju un zīmējumu), jau minētie V. Matveja u. c. dāvināti darbi. — Ari šajā gadā biedrība sarīkoja dažus priekšlasījumu vakarus ar O. Grosvaldu un G. Šķilteru kā lektoriem. — Biedrības bilance uz 1915. g. sasniedza 10009 r. 25 k., biedru skaits — 370.

Ieīlgstot pasaules kaŗam L. M. V. biedrības darbība arvienu vairāk tika apgrū=tināta, kamēr ta galu galā apstājās. Pēc kaŗa ta gan atkal atjaunojās, bet bez agrākā mošuma un panākumiem. —

Rozentāla=Purviša laikmetā, Latviešu mākslas veicināšanas biedrībai piekrīt lieli nopelni latvju mākslas dzīvē. — Apvienodama latvju māksliniekus sevī, ta gādāja par izstāžu sarīkošanu, ar priekšlasījumiem popularizēja mākslu sabiedrībā, nodibināja savu mākslas darbu krātuvi u. t. t.

Pasaules kaŗam izplēšoties arvienu vairāk plašumā un ienaidniekam apdraudot zemi, latvju radošiem gariem tika atrauta darba iespēja. — Tie uzņēmās kara vīru gaitas, vai ari klīda svešumā, — sabojadami bieži grūtos bēgļu apstākļos savu veselību. Kaŗa laikā mira Ūdris, Rozentāls, Jaunkalniņš, Rīts (krita kaujā) un Stenders (sk. graf. nod.). Daudzi mākslas darbi tika izvazāti un iznīcināti. Tomēr galīgi enerģiju ari šajā laikā mākslinieki nezaudeja. Arkārtīgi grūtos apstākļos pateicoties Zaļkalna, Dzeņa, pa daļai Rozentāla un krievu žurnālista Bocjanovska iniciatīvei un pašupurešanās darbam, 1915. gadā Peterpilī tika sarīkota Latviešu

mākslinieku izstāde, kurā bij izstādīti A. Alkšņa, J. Belzena, K. Brencena, J. Valtera, Z. Vidberga, E. Vitola, J. Grosvalda, B. Dzeņa, A. Dreviņa, T. Zaļkalna, R. Zariņa, E. Zivarta, P. Kalves, J. Kugas, V. Matveja, J. Paukuļa, R. Pērles, V. Purviša, J. Rozentāla, A. Romāņa, U. Skulmes, N. Strunkes, R. Tillberga, V. Tones, K. Ūbana, T. Ūdera un J. Jaunsudrabiņa darbi — kopskaitā 155.

Tie paši mākslinieki, kuriem vēl nāca palīgā Maskavas latvju rakstnieku un mākslinieku biedrība ar K. Skalbi priekšgalā, 1916. g. sarīkoja izstādi Maskavā, kurā bij izstādīti: A. Alkšņa, J. Belzena, J. Valtera, E. Vitola, J. Grosvalda, B. Dzeņa, T. Zaļkalna, R. Zariņa (24 darbi), E. Zivarta, P. Kalves, J. Kugas, V. Matveja, R. Pērles, V. Purviša (69 darbi), J. Rozentāla (40 darbi), U. Skulmes, R. Tillberga, V. Tones, K. Ūbana, A. Dreviņa, T. Ūdera, J. Jaunsudrabiņa, A. Jansona, L. Štāla, J. Erzuma, An. Čiruļa, J. Jullas, K. Steinberga, A. Birgel mākslas amatniecības kursu un Peterpils rokdarbu draugu biedrības locekļu dažādi lietišķās mākslas izstrādājumi. Šās izstādes gleznu, zīmējumu, ofortu, skulpturu, keramiku u. t. t. kopskaits ap 300^{*}). Peterpils un Maskavas izstādēm bij liela nozīme priekš māksliniekiem un tautas. — Latvju mākslinieki šajās izstādēs pirmo reizi kolektīvi reprezentējās svešumā un pierādīja, ka neskatoties uz īso latvju mākslas attīstības gaitu, tie paspējuši radīt nopietni ņemamas mākslas vērtības. No otras puses, tie redzēja, kā nākotnē vēl ļoti cītīgi jāstrādā, lai atsvabinātos no svešiem iespaidiem (uz ko arī aizrādīja krievu prese, uzņemdamā abas izstādes vidēji). — Šajās izstādēs daudzi ārpus dzimtenes dzīvojošie latvji pirmo reizi iepazinās ar savu mākslu. Galvenais abu izstāžu nopelns tomēr ir, — ka tās reprezentēja sveštautiešiem latvjus, kā kulturas tautu, kuŗa spēj radīt iz sevis atzīstamas mākslas vērtības. —

^{*}) Maskavas izstādes atklāšanas dienā Rozentāls svinēja savu 50. dzimšanas dienu un 25 gadu mākslinieciskās darbības jubileju.

Pēckara laikmets

Nodibinoties Latvijas neatkarīgai republikai, lielā daļa mākslinieku atgriezās pa mazām dzimtenē nodoties atkal radošam darbam. — Pēckara laikmetā latvju māksliniekos novērojama grupēšanās apvienībās. Šo grupēšanos (idejiskā ziņā) izsauca tās jaunās mākslas vēsmas, kuŗas Rietumeiropā bij jau pārreformejušas 20 g. s. modernās mākslas idealus, no otras puses, (saimnieciskā ziņā) šo grupēšanos izsauca dažādi vietējie apstākļi. Mākslinieku vidū radās dažādi uzskati par turpmāko latvju nacionalās mākslas evolūcijas gaitu. Šo dažādo uzskatu piekritēji bieži ļoti sīvi viens otru apkaroja, un lai aizstāvētu savas intereses pie Mākslas departamenta, — nepieciešamība prasīja grupēties apvienībās*).

Vairāki gleznotāji, grafiķi, tēlnieki palika tomēr arī ārpus grupām**). — Idejiskā ziņā vistuvāki jau apskatītā laikmeta akademiskās glezniecības (realisma, impresionisma) priekšstāvjiem atrodas Neatkarīgo mākslinieku vienība.

*) Mākslas departaments, kuŗš būtu varejis ļoti daudz darīt nacionalās mākslas uzplaukšanas labā, tika nodibināts 1919. g. Izglītības ministra Kasparsona laikā. No sākuma departamenta direktors bij J. Akuraters, — pēc tam Rainis, — bet vēlāku P. Rozīts. — Glezniecības nodaļas pārzinis J. Madernieks. 1921. g. departaments tomēr tika likvidēts.

**) Mākslinieki Dzenis, Kuga, Zariņš, Zivarts un Tillbergs 1919. g. „Retrospektīvajā” izstādē reprezentējās kā I. Latv. mākslinieku vienības biedri. Pēc tam šī vienība kā tāda vairs nekādu kopdarbību nav uzrādījusi.

Neatkarīgo mākslinieku vienība.

Šī vienība nodibinājās 1920. g. pavasarī. Vienības sastāvs dažāds. Tajā ietilpst gleznotāji, tēlnieki u. t. t. ar akadēmisku izglītību, akadēmijas audzēkņi un autodidakti. — Tās biedrus vieno nenoteikti mākslas lozungi un vairāk saimnieciskā rakstura intereses. Radošās mākslas laukā vienība līdz šim maz ko spējusi veikt, bet toties gādājusi par izstāžu sarīkošanu (2 reizes gadā), ierīkojusi lasamu galdu, periodiski iegūdamā savu biedru darbus, nodibinājusi mākslas darbu krātuvi un stājusies pie mākslas nama celšanas plāna realizešanas. Bez tam vienība sarīkojusi Ūdera piemiņas izstādi (1920. g.), plakatu izstādi (1923. g.) un dažas lekcijas par mākslas jautājumiem.

Neatkarīgo mākslinieku vienībā ietilpst un ap to grupējas J. Ansons, J. Antons, H. Aplociņš, A. Brastiņš, E. Brastiņš, E. Brencens, H. Grotus, A. Jegers, J. Kraustiņš, V. Krūmiņš, F. Krūmiņš, P. Kundziņš, J. Jaunsudrabiņš, A. Lūsis, J. Legzdiņš, J. Manguls, H. Markvarts, K. Miesnieks, R. Liepiņš, K. Meiris, P. Pētersons, T. Plikaus, N. Puzirevskis, A. Petrovs, P. Rubis, J. Saukums, J. Sudmalis, A. Strekavins, A. Tigins, J. Zeberiņš, A. Znamerovskis, Z. Smiltnieks, Al. Cīrulis, A. Plotnieks, E. Veilands, N. Drapče, A. Štrāls, G. Dicmans, J. Drešmans, K. Hartmans, Z. Berts, E. Napš, V. Treijs u. c. Bez tam, minētās vienības biedris bij apdāvinātais grafiķis A. Plīte=Pleite.

75. K. Miesnieks

Jautājums
(Autora īpašumā)

Kārlis Miesnieks

1887

Dzimis Vidzemē, Jaun=Piebalgā. Beidzis draudzes skolu, Miesnieks apmeklēja pedagogiskos kursus, kuŗi nākošam gleznotājam deva iespēju no sākuma darboties pedagogijas laukā. Īsāku laiku pēc tam pie Madernieka mācījies zīmēšanu, Miesnieks iestājās Peterpilī ķeizariskajā mākslas veicināšanas biedrības mākslas skolā, kur sabija vienu gadu, mācīdamies starp citu pie pazīstamā krievu gleznotāja Rericha. 1911. g. tas iestājās Stiglica mākslas skolā, kuŗ studēdams dekoratīvo glezniecību, to beidza 1916. gadā. Pēc mākslas skolas beigšanas gleznotājs vēl papildinājās krievu gleznotāja Šuhajeva darbnīcā. No 1917./18. gadam gleznotājs atradās kaŗa dienestā, kuŗā tas Jura krusta komitējas uzdevumā tika sūtīts pa Volgu uz Turkestanu darināt vietējos tipu un skatu uzmetumus zīmuli*).

* Šos uzmetumus mākslinieks nodeva Jura krusta komitējai, — par to tālāko likteni noteiktu ziņu trūkst.

No 1918.—1920. gadam mākslinieks darbojās kā pedagogs Mazsalacā un Jaun=Piebalgā. Pedagoģisko darbību Miesnieks turpināja arī vēlāku Rīgā, kur 1920. gadā nodibinoties Latv. Kulturas veicināšanas biedrības mākslas skolai, Miesnieks uzņēmās šīs skolas vadību. No 1922. g. rudenī mākslinieks vada dažas zīmēšanas klases Latvijas mākslas akadēmijā. — Blakus pedagoģiskai darbībai Miesnieks čakli nododas glezniecībai, meklēdams tajā savus īpatnējus izteiksmes līdzekļus un stilu. Šis stils vēl ir neizveidojies un nenoteikts, bet tanī jūtams radoša mākslinieka veselīgais zemniecības spēks (75). Kā jaunrealisma ceļu staigātājs Miesnieks savos darbos cenšas pēc stingri noskaidrotas formu un līniju sintezes, kas tam, kā spējīgam zīmētājam līdz šim izdodas labāki par krāsu kompozīcijām. — Miesnieks darbojies arī kā dekorators Jaun=Piebalgā un Mazsalacē, inscenēdams „Mērnieku laikus“, 1920./21. gados gleznotājs līdzdarbojās kā mākslas kritiķis „Latvijas Sargā“.

Ar saviem darbiem Miesnieks piedalījies dažās Neatkarīgo mākslinieku vienības izstādēs.

Latvijas valsts mākslas muzejā atrodas K. Miesnieka:

1. Dāmas portrejs u. c.

Rīgas pilsētas mākslas muzejā:

1. Pašportrejs u. c.

76. H. Apločiņš

*Ar kašiem
(Autora īpašumā)*

Hermans Apločiņš

1891

Savā radošā darbībā līdz šim pa daļai itkā seko Ūdera mākslas idejām. Dzimis Jaun=Piebalgas Meža Skragos, mākslas izglītību baudījis Stiglica mākslas skolā, kuŗu tas 1916 nobeidza. Pēc kara iestājoties normāliem dzīves apstākļiem, gleznotājs darbojās Liepājā kā zīmēšanas un mākslas vēstures pasnie= dzējs vidus skolās, — beidzamos gados ļoti intensīvi nododamies arī glezniecībai. 1922. g. Neatkarīgo mākslinieku vienības „Pavasara” izstādē Apločiņš vērsa uz= manību uz sevi, kā diezgan īpatnēja mākslinieka personība, stipri atšķirdamies no pārējiem vienības biedriem. Savā mākslā Apločiņš meklē reālā zimbolisma atslē= gas, bet jau modernākā garā, kā to darīja Ūders. Apločiņš galvenām kārtām iedvesmu meklē veselīgā spēka pilnā zemniecībā (76). Mākslinieks ar sekmēm dar= bojas eļļas, akvareļu un kapara gravēšanas teknikās, uzrādīdams lielāku gatavību akvareļu teknikā. — Ar saviem darbiem Apločiņš piedalījies vairākās Neatkarīgo vienības izstādēs.

77. H. Markvarts

*Klusā daba
(Autora īpašumā)*

Helmut Markvarts

1894

Līdz šim sevi reprezentējis kā apsološu gleznotāju ar dziļāku glezniecības izpratni. — Dzimis Vidzemē, Cēsu apriņķī, vispārējo izglītību baudījis Katrinas reāl= skolā, Peterpilī. No 1912.—1915. gadam Markvarts apmeklēja Goldblata zīmē= šanas kursus Peterpilī. 1915. gadā tas iestājās mākslas akademiā, kur sabija līdz 1918. gadam, mācīdamies Zālemaņa, Kardovska u. c. vadībā. Atgriezies Latvijā, Markvarts turpināja nodoties glezniecībai, turēdamies pie Rietumeiropas meistarū Sezana un Vlaminka mākslas principiem. Mīnēto meistarū, sevišķi Sezana, iespaids bieži jūtams jaunā gleznotāja darbos (77). Savos zīmējumos Markvarts parādī= jies jau kā mākslinieks, ar stipri īpatnējiem vilcieniem. — Kā mākslas kritiķis Mark=

varts ievietojis vairākus rakstus par mākslas jautājumiem un recenzijas „Latvī” u. c. No 1919. g. rudens gleznotājs darbojas Cēsīs kā zīmēšanas un mākslas vēstures pasniedzējs. Ar saviem darbiem Markvarts piedalījies dažās Pēterpils un N. M. Vienības izstādēs.

Pārējie Neatkarīgo vienības biedri=gleznotāji, izņemot jau apskatītos, atradami vēl mākslinieciskās tapšanas stādijā, uzrāda maz īpatnības. Nopietnā darbā tomēr jau redzamas sekmes guvuši R. LIEPIŅŠ, (portrejās, — beidzis Dānijas mākslas akadēmiju), J. ANSONS (ainavās), J. ZEBERINŠ (sk. graf. nod.), E. VEILANDS (akvareļos), E. BRASTINŠ, kurš beidzamā laikā intensīvi nodevies latvju senās mākslas pētišanai, sarakstīdams vērtīgus darbus „Latvju ornamentika” un „Latvijas pilskalni”, V. KRŪMĪNŠ (grafikās), P. RUBIS, J. SUDMALIS un Z. BERTS (sk. lietišķās mākslas nod.).

Pa īpatnējākiem un modernākiem mākslas ceļiem latvju glezniecībā iet daži ārpus grupām stāvošie jaunie gleznotāji, kuri atrodas itkā vidus līnijā starp akademisko un galīgo kreiso latvju glezniecību. Pie tādiem, bez jau apskatītiem H. GRÜNBERGA un A. CĪRUĻA, pieder O. NEMME, J. CIELAVS, K. BALTGAILIS, A. PRANDE u. c.

78. O. Nemme

*Dāmas portrejs
(J. Kreichberga īpašumā)*

Otomars Nemme

1891

Savos darbos parādas kā iedzimts gleznotājs ar spēcīgu krāsu sajūtu. — Dzimis Rīgā un pabeidzis pilsētas realskolu, Nemme 1911. g. iestājās Rīgas pilsētas mākslas skolā, kur mācījās līdz 1914. gadam, — Purviša, Rozentāla un Tīllberga vadībā. Pasaules kara laikā Nemmi iesauca kara dienestā, kur tas atradās līdz 1920. gadam. Pēc demobilizācijas atgriezies Latvijā, Nemme nodevās atkal nopietnām glezniecības studijām. — Savos darbos Nemme uzrāda tieksmi pēc intensīvām krāsām un svaigas fantazijas apgarota kompozīcijas stila, kuŗā valda īpatnējs lineālais elements <78>. Nemmes impresionistiskās, spēcīgiem vilcieniem at-

79. O. Nemme

Ainava
(P. Altbērga īpašumā)

veidotās ainavas, nostāda mākslinieku redzamā vietā starp jaunajiem latvju ainavu gleznotājiem (79). Kā zīmētājs „Ilustretā žurnālā”, „Svaros” u.c. Nemme saistošs ar savu īpatnēji un graciozi vieglo līniju ritmu. Ar saviem darbiem Nemme piedalījies IV.Latviešu mākslinieku izstādē, „Retrospektīvajā”, vairākās „Letas” mākslas zāles izstādēs u.c. — 1920. g. „Letas” zālē notika atsevišķa Nemmes studiju un zīmējumu izstāde.

Latvijas valsts mākslas muzejā atrodas sekošie O. Nemmes darbi:

1. Jumti.
2. Kolorēts zīmējums u. c.

80. *J. Cielavs*

*Pašportrejs
(J. Miesnieka kolekcijā)*

Jānis Cielavs

1890

Pieder pie jauno gleznotāju žanristu un portretistu saimes, kuŗš savos darbos meklē īpatnējas glezniecības izteiksmes līdzekļus. — Cielavs ir rīdzinieks un savu māksliniecisko izglītību baudījis Rīgas pilsētas mākslas skolā, Purviša, Tīllberga un Rozentāla vadībā. No 1915.—1918. gadam kuŗa kalpiņa pārtrauca jaunā gleznotāja studijas, kuŗas tas atjaunot spēja tikai pēc atgriešanās Latvijā. — Dažās „Letas” mākslas zālona izstādēs Cielavs devis dibinātas cerības, nākotnē no šī gleznotāja sagaidīt jaunas mākslas vērtības.

81. A. Prande

Ainava
(Latv. valsts mākslas muzejā)

Alberts Prande

1893

Gleznotājs dzimis Kurzemē, Dignajas pagastā. Ieguvis vispārējo izglītību Jēkabpils tirdzniecības skolā, Prande 1911. gadā smēlās pirmo mākslas izglītību Ķījevas mākslas skolā, bet pēc tam Peterpilī, ķeizariskajā mākslas veicināšanas biedrības mākslas skolā, kurā sabija līdz 1915. g. Šajā skolā Prandem bij izdevība mācīties populāro krievu gleznotāju un grafiķu Rericha, Rilova, Biļibina u. c. vadībā, — gūstot vērtīgus piedzīvojumus abās mākslās. Kā topošs mākslinieks Prande ar sekmēm darbojās tā glezniecībā, kā grafikā, beidzamā laikā gan vairāk piegriezdamies glezniecībai, kurā tas imponē ar nosvērtu kompozīciju un sulīgām krāsām (81). Savās ainavās pārdzīvojis impresionismu, gleznotājs tiecas uz jaunrealisma pusi.

— Kā grafīkis Prande pagatavojis vairākiem literariskiem izdevumiem vāku zīmējums, kuŗi ar savu nosvērto, modernā klasicisma garā ieturēto stilu patikami atdzīvina mūsu vēl nabadzīgo grāmatu izgreznošanas mākslas nozari. Īsāku laiku Prande darbojies arī kā dekorators pie Rīgas Jaunā teatra un Nacionālā operā 〈Kopā ar Kugu〉. Kad 1921. g. pie Latviešu telegrafa agenturas „Leta” nodibinājās mākslas zālons, Prande ieņēma šī zālona vadītāja posteni, redigēdams arī „Ilustrēto žurnālu”^{*)}. Ar saviem darbiem Prande piedalījās Neatkarīgo mākslinieku vienības I. izstādē un vairākās „Letas” zālona izstādēs.

^{*)} Minētais mākslas zālons darbojās līdz 1922. g. pavasarim un tajā tika sarīkotas vairākas latviešu un cittautiešu mākslinieku darbu izstādes.

82. A. Filka

Ainava
(J. Maderneeka īpašumā)

Alberts Filka

1891

Purviša ievadītam impresionismam priekš kaŗa, ar lielu aizrautību, sasniegdams tajā teicamus rezultātus, nodevās kurzemnieks Filka. Pēc vispārējas izglītības iegūšanas Rīgas realskolā Filka mācījās gleznošanu un zīmēšanu pie Madernieka, Rīgā. 1911./12. gados tas turpināja savu mākslas izglītību Kazaņas mākslas skolā, bet pēc tam līdz 1915. g. Peterpilī, ķeizariskajā mākslas veicināšanas biedrības mākslas skolā. Pasaules kaŗa laikā gleznotājs, cīnīdamies III. Kurzemes strēlnieku pulkā, tika smagi ievainots. Izveseļojies un demobilizēts Filka turpināja atkal glezniecības studijas, bet iespaidots no jaunām mākslas strāvām, tas atstājis impresionismu un sāk piegriezties konstruktīvā rakstura glezniecībai. Kā zīmētājs Filka darbojas dažos satiriskajos žurnalos.

Ar saviem darbiem Filka piedalījies III. un IV. latviešu mākslas izstādēs. 1922. g. rudenī gleznotājs sarīkoja savu darbu izstādi Rīgā, Rozentāla zalonā.

83. K. Baltgailis

Kokainisti

Kārlis Baltgailis

1893

Darbojas ārpus grupām, bet savā mākslā jau tuvāki stāv jaunajiem kreisā virziena latvju gleznotājiem. — Dzimis Vidzemē, Gatartas pagastā, Baltgailis vispārējo izglītību baudīja Ķeniņa realskolā, Rīgā. Savu pirmo mākslas izglītību ieguvis pie Rozentāla un Madernieka, Baltgailis 1911. g. iestājās Penzas mākslas skolā, kur 1917. g. nobeidza, mācīdamies N. Petrova un Gorjuškina-Sorokopudova vadībā.

Tālāko gleznotāja radošo darbību pārtrauca pasaules karš, novedams to līdz Sibīrijai (Imantas pulkā). — Kara laikā gūtos iespaidus Baltgailis atveidojis vai-

rākos ekspresīvos zīmējumos iz latvju strēlnieku dzīves (kuŗi gan pa daļai darināti zem Grosvalda iespaidiem). — Dzīdamies pēc vienkāršota ekspresīva stila, Baltgailis savās pēdējā laika gleznās un zīmējumos tiecas pēc konstruktīva rakstura kompozīcijām, kuŗas bieţi pār krāsu ziedu pārsvarā ir lineālie elementi (83). Līdztekus radošam darbam Baltgailis no 1921. gada darbojas arī kā pedagogs. Ar saviem darbiem Baltgailis piedalījies latviešu mākslinieku izstādē Omskā, 1918. g., I. un III. latviešu mākslinieku izstādēs, Rīgā, „Retrospektīvajā” un 1921./22. gada „Letas” mākslas zālna izstādēs.

84. K. Ūbans

V. Matvēja portreja

Voldemars Matvējs^{*>}

1877—1914

Sekošana jaunām mākslas atziņām mūsu glezniecībā iesākas ar Voldemaru Matveju, kurš uzskatams par latvju modernās glezniecības tēvu. Matvējs īsajā, jaunu mākslas vērtību meklejumu pilnā darbībā, atteicās no akademiskās mākslas tradīcijām un piegriezās gotikas, itāļu primitivistu, bicances un pirmātnējo kulturas tautu mākslu studijām, — intuitīvi nojūdams tos apslēptos skaistuma elementus, kādus slēpj sevī minētās mākslas. — Veldzejoties šo mākslu skaidrajos avotos, Matvējs spējēja atkratīties no šabloniskajām akademiskās mākslas formām, visos darbos, pat niecīga apmēra studijās ienesot apgarotību un svaigumu.

^{*>} Krievu mākslas pasaulē Matvējs pazīstams zem Vladimira Markova vārda.

— Matvējs dzimis Rīgā kā zemnieka dēls. Pēc Rīgas realskolas nobeigšanas Matvējs iestājās Blūma zīmēšanas skolā, kuŗu paspēja nobeigt. Zaudējušam tēvu jau agrā jaunībā, Matvēja turpmākās mākslas studijas palika neiespējamās, jo radinieki, kuŗi to pabalstīja, vēlējās, lai jauneklis mācītos kādu praktisku arodu un tāpēc mākslas studijām vairs līdzekļu nedeva. Matvējam cits nekas neatlika, kā pieņemt Tukumā zīmēšanas skolotāja vietu. — Iekrājis tur nedauds līdzekļus, Matvējs pēc kāda laika devās uz Peterpili, cerēdams tikt mākslas akademiā. Iestāšanās eksamenu tomēr neizturējis, nākošais gleznotājs iestājās krievu gleznotāja Cionglinska privātā darbnīcā, kuŗā valdīja samērā brīvs gars. Pateicoties šajā darbnīcā gūtajiem ierosinājumiem, Matvējs iestājās akademiā ne kā naivs students, kuŗš sajūsminas par akademiā valdošiem klasicisma elkiem, bet kā kritizejošs radošs gars, kuŗš uz akadēmijas dieviem skatās skeptiski. — Tādā kārtā, jau pašā sākumā nostādamies diezgan patstāvīgi, Matvējs akadēmijas profesoru saimē ieguva neuzticību. — Uz to raudzījās kā uz kaitīgu utopiju ienesēju akadēmijas studentu vidū, kā sekas bij Matvēja darbu vērtību neievērošana un naidīga izturešanās pret jauno gleznotāju arī kā cilvēku. — Vairākas reizes gleznotājam draudēja pat izslēgšana no akadēmijas, ko novērsa vienīgi daži iecietīgāki profesori, redzēdami apdāvinātā audzēkņa neapšaubamās dāvanas. Grūts bij Matvējam šīs akadēmijas laikmets, jo lai akademiā mācītos to, kas vērtīgs un katram gleznotājam nepieciešams — tam vajadzēja izpildīt akadēmijas uzdotos šabloniskos darbus, par kuŗiem nespēja sajūsmināties gleznotāja jūtīgā un dziļā dvēsele. Šis divkosīgais stāvoklis prasīja lielu enerģijas šķiešanu, kas noveda pie pārpūlēšanās un slimībām.

Sevišķi skaidri Matvējs redzēja jaunu mākslas atziņu nepieciešamību un nojauta savas mākslas turpmākās ceļu gaitas Italijas un Zviedrijas ceļojumos 1910./11. gados. Apmeklēdams vecās aizmirstās itaļu pilsētiņas, klosterus, baznīciņas un muzejus, Matvējs tur iepazinās ar agrās itaļu renesanses tēviem, — pirmajiem primitivistiem un itaļu tautas mākslu. Agrās renesanses radošie gari atstāja ļoti lielu iespaidu uz latvju gleznotāju. — Tādu pašu iespaidu uz to atstāja stingrā un naivā ziemeļnieku gotikas architektura, ar kuŗu Matvējs iepazinās Zviedrijā. Šie abi ceļojumi sniedza gleznotājam daudz ierosinājumu, kuŗus tas izmantoja vēlākos darbos. Savās Italijas ceļojuma maza apmēra, nerealā skaistuma piesūcinātās studijās un fantazijās, Matvējs parādās jau kā gleznotājs ar īpatnēju, ļoti bagātīgu krāsu uztvēri, un apgaroti svaigu formu traktejumu*).

Nemitošā dziņā pēc jauniem meklējumiem, mākslinieks 1912. g. aizceļoja atkal uz ārzemēm, kur Parīzē, Nacionalajā un Dusses bibliotēkās ar aizrautību pētīja senos bicantiešu, iru un koptiešu miniaturas un rokrakstus**). Ar istu pētnieka

*) Lielā daļa no Matvēja Italijas studijām (skaitā 66) atrodas Valsts mākslas muzejā.

**) Sevišķi tuvu Matvējam stāvēja bicances māksla, par kuŗu tas bij iesācis rakstīt plašāku apcerejumu, kuŗš gleznotāja agrās nāves dēļ tomēr palika nepabeigts.

85. V. Matvējs

Pieta

neatlaidību un kaislību, Matvējs arvienu vairāk iedzīlinājās cilvēka gara sasniegumu krātuvēs, kas tajā radīja interesi pret vēl vecākām mākslām, kā bīcances un itāļu mākslas. Atgriezies uz neilgu laiku Peterpili, Matvējs 1913. g. devās atkal uz ārzemēm, kur dažādos etnografiskajos muzejos nodevās pirmatnējo kultūras tautu plastikas studijām. Šo studiju rezultātus mākslinieks uzrakstīja un sakopoja atsevišķiem izdevumiem „Lieldienu salu māksla”, „Nēģeru māksla” un „Ziemeļ-Azijas māksla”, no kuŗiem pirmais iznāca 1914. gadā, bet pēdējie divi pēc gleznotāja nāves, 1919. gadā, — visi krievu valodā. — Būdams pēc dabas no vienas puses iejūsma cilvēks — mākslinieks, bet no otras puses pētnieks — analitiķis, Matvējs tieši kā reti kāds spēja iedzīlināties agrāko laikmetu un tautu mākslās. Matvēja ar grūtībām un neatlaidību sasniegtie pētījumu rezultāti ir vērtīgi dokumenti, kuŗi topošiem māksliniekiem un mākslas draugiem spēj daudz sniegt mākslas evolūcijas izpratnē. — Drudžainais pētnieka un radoša mākslinieka darbs, kam līdztekus sekoja akadēmijas darbi un spiedošie materialie apstākļi, lielā mērā saņojaja Matvēja veselību. — Sava mūža beigās mākslinieks krievu mākslinieku „Jaunatnes savienības” žurnālā ievietoja teoretisku rakstu par jaunās mākslas principiem. — 1914. gadā iznāca Matvēja vērtīgā grāmata „Faktura”, kuŗā tas apskata mākslas darbu materiēlu izmantošanu, apstrādāšanu, krāsu nozīmi u. t. t.

86. V. Matvējs

Kristus pie krusta
(B. Dzeņa īpašumā)

— Ar lielu sajūsmu mākslinieks nodevās arī dzejai un muzikai nevien kā šo mākslu baudītājs, bet arī kā pētnieks. Kopā ar krievu dzejnieku V. Jegorjevu tas izlaida ķīniešu lirikas kopojumu „Ķīnas stabule” (krievu valodā — tulkojumos iz franču un vācu valodām). — 1914. gadā, dažus mēnešus pirms akadēmijas beigšanas, Matvējs pārsteidza atkal slimība, kuŗu apdāvinātais mākslinieks nespēja vairs pārvarēt. 3. maijā tas nomira, tika pārvests uz Rīgu un apglabāts Petera draudzes kapsētā.

Matvējs kā pirmais no latvju gleznotājiem, kuŗš meklēja 20. g. s. glezniecībai jaunas skaistuma atziņas, — ieliedams latvju glezniecībā svaigumu un meklēšanas

drosmi, — radījis sevīm paliekamu vietu mūsu modernajā mākslā. Kā mākslinieks, atradams vēl pārveidošanās stādīja, tas tehniskos līdzekļus vēl pilnā mērā nepaspēja padarīt paklausīgus savām iejūtām, aiz kāda iemesla tā darbiem piemīt bieži dekoratīvs usmetumu raksturs, bet no šabloniskajām, akademiskās mākslas formām tas bij jau pilnā mērā atkratījies, kas solīja nepārredzamas izredzes nākotnē. — Matvēja klusās dzejas apgarotie, primitīvā stilā komponētie <85> un gotikas misticisma apdvestie <86> darbi, ievadīja jaunu laikmetu latvju glezniecībā. — Kā teoretīķis un pētnieks Matvējs atstājis ievērojamus darbus pagātnes un nākotnes mākslas studijām. —

1914. gadā L. Mākslas veicināšanas biedrība pie IV. izstādes sarīkoja V. Matvēja piemiņas izstādi ar 173 darbiem*).

Ar vienu lielāku gleznu Matvējs piedalījās II. Latviešu mākslinieku izstādē.

Latvijas valsts mākslas muzejā atronas sekošie V. Matvēja darbi:

1. Iekšpilsēta.
2. Abeļu dārzs.
3. 66 mazā apmēra studijas u. c.

Rīgas pilsētas mākslas muzejā:

1. Akts u. c.

J. Miesnieka kolekcijā:

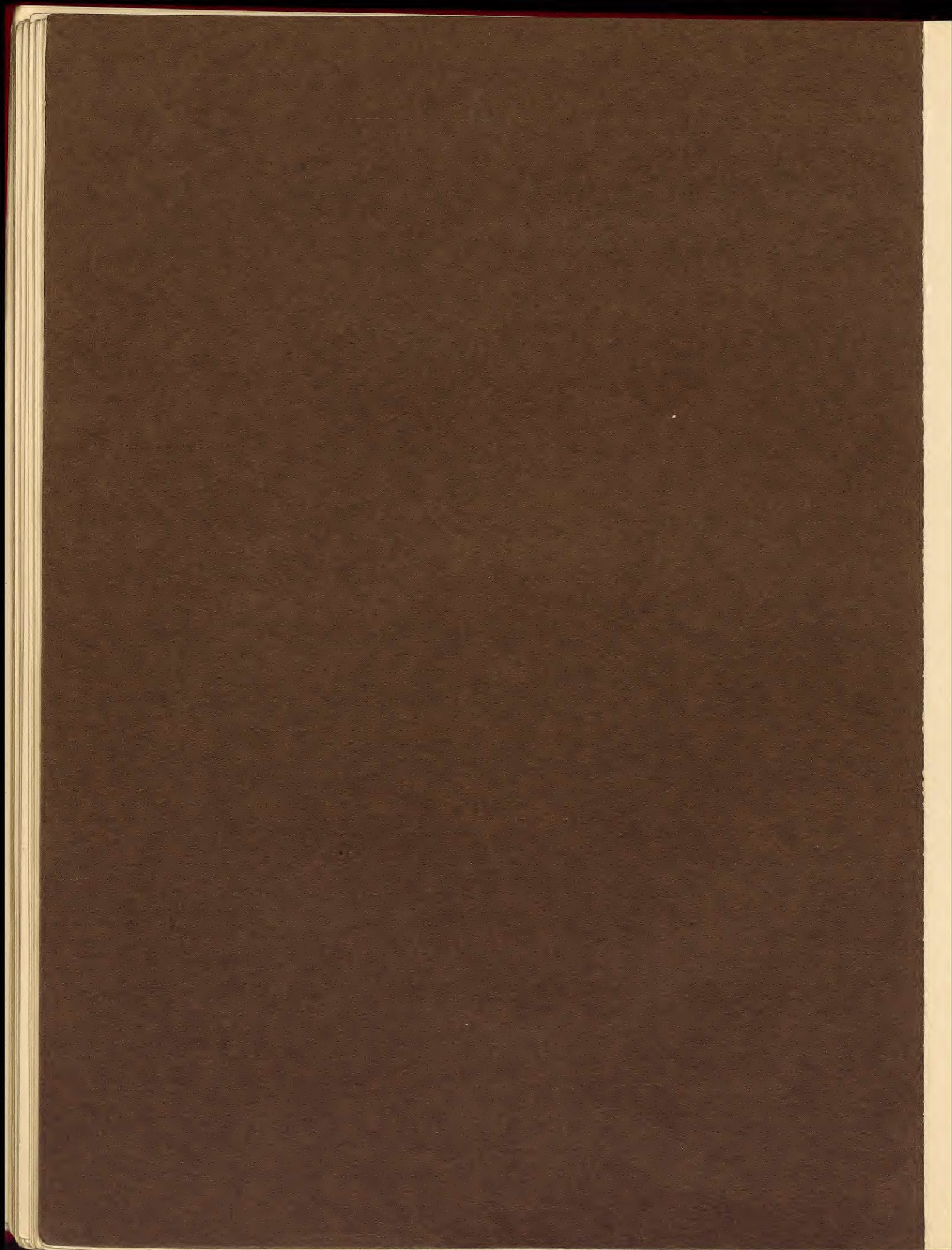
1. Mūža vakars.
2. Madonna u. c.

*> V. Matvēja ievērojamais darbs „Kristus ceļā uz Golgatu” kādā nelaimes gadījumā gājis bojā.

Р. Д. Морозов

Disbija
(А. Кенія іпадім)

Rīgas mākslinieku grupa

Jau 1914. gadā, IV. Latviešu mākslinieku izstādē bij novērojama plaša, kāda sāka rasties starp nopelnu bagātajiem latvju gleznotājiem, grafiķiem, — akademiskās skolas priekšstāvjiem un jauniem topošiem māksliniekiem, kuŗi neatzina pastāvošās mākslas tradīcijas. Topošie gleznotāji Ūbans, Tone, Rīts, Dreviņš un Johansons mācījās Rīgas pilsētas mākslas skolā. Neapmierinādamies ar realisma un impresionisma virziena mākslas tradīcijām, kādas valdīja minētā skolā, tie skolas bibliotēkā sāka nopietni studēt moderno franču mākslas literatūru, sajūsinādamies par Gogenu un van Goga, — bet vēlāku par Eiropas 19. g. s. glezniecības atjaunotāja Sezana mākslas idejām. Pateicoties šai sajūsmai, kuŗai nāca klāt vēl dažādi citi apstākļi, Ūbans, Dreviņš un Rīts 1914. gadā izstājās no minētās skolas, turpinādami strādāt privātā ceļā. Atsacidamies no veciem dieviem, tie pārdzīvoja gŗūtu iekŗēju svārstīšanās cīņu, jo jaunos dievus vēl pilnīgi nepazīna un neprata tiem kalpot. No šāda stāvokļa jaunos gleznotājus izglāba 1915. g. no Parīzes pārbraukuŗšais J. Grosvalds, kuŗš bija iedziļināŗies franču modernās glezniecības būtībā. — Viņš spēja informēt un noskaidrot saviem Rīgas koleŗiem tās idejas un jautājumus, ar kuŗiem tie vēl nebij skaidrībā. Pēc notikuŗšā lūzuma jaunie gleznotāji Grosvalda darbnīcā, Rīgā, attīstīja ļoti drudŗainu darbību. Tajā pašā gadā gleznotāji: Ūbans, Dreviņš, Grosvalds, Tone, Lindbergs, Strunke un tēlnieks Johansons radīja mākslinieku apvienību „Zaļā puķe“^{*)}. Šajā apvienībā jau pa daļai izveidojās stingri noteiktas latvju kreisā virziena mākslas idejas. — Pēc bēŗļu gaitām, kad mākslinieki atkal pamazām atgriezās Rīgā, minētā apvienība 1919. g. pārdēvējās par „Ekspresionīstu grupu“, kuŗas attiecības pret akademiskās

*) J. Grosvaldam radās ideja sarīkot intīmu marionetu teatri. Tekstu zem nosaukuma „Zaļā puķe“ uzrakstīja ar Grosvalda līdzdarību dzejnieks Krūza. Dekorācijas gleznoja Grosvalds, Ūbans un Dreviņš u. c. Pie uzveduma intīmā pulciņā bez gleznotājiem vēl piedalījās M. Grūnbergs, A. Dombrovskis u. c.

mākslas priekšstāvjiem bij ļoti asas. Notika savstarpēji uzbrukumi presē, priekšlasījumos u. t. t. Visasāko veidu cīņā starp akademiskās un jaunās, radošās mākslas priekšstāvjiem sasniedza t. s. „Kasparsona” izstāde 1920. gada rudenī. Šīs izstādes mērķis, kuŗu rīkoja R. Tillbergs un R. Zariņš, piedaloties P. Petersonam, J. Mangulim, J. Muncim, zem vēl nepazīstama mākslinieka Kasparsona vārda, bij — diskreditēt jauno, kreisā virziena latvju gleznotāju mākslu. Izstādes beigās sarīkotā publiskā vakarā Tillbergs, Zariņš un Kasparsons paskaidroja, kā izstāde bijusi vienīgi mistifikacija, ar nolūku rādīt publikai un kritikai viegli sasniedzamos „ekspresionistu” mākslas paņēmienus. Kasparsona izstāde tomēr nekā pozitīva nedevē, jo mākslinieku savstarpējās cīņas nebij vienīgi vietejā parādība, — bet vienādu apstākļu un attiecību, vienādas sekas, kādas bij novērojamas beidzamos gadu desmitos arī Rietumeiropas mākslas dzīvē. — Latvijā šis sadursmes no vienas puses izsauca dažu akademiskās mākslas priekšstāvju neiecietību pret jaunātnes ideāliem, bet no otras puses jauno mākslinieku bieži nesavaldīti netaktiskā izturešanās pret agrāko mākslu un tās priekšstāvjiem, kuŗu nopelni nav noliedzami. Pamazām cīņa starp labā un kreisā mākslas virziena piekritējiem tomēr zaudēja savu asumu un mākslinieku starpā nodibinājās daudzmas ciešamas savstarpējas attiecības. — 1920. gadā „Ekspresionistu grupa” pārdēvējās par „Rīgas mākslinieku grupu” un tajā ietilpa: Grosvalds, Kazāks, Dreviņš, Johansons, Elias, J. Liepiņš, Melders, Vidbergs, Sutta, Ūbans, Tone, O. un U. Skulmes un Lindbergs.* — Rīgas mākslinieku grupas biedri no sākuma atradās zem stipra franču modernās mākslas principu iespaidiem. Šie principi visā visumā iziet uz t. s. stila meklēšanu, kuru 20. g. s. māksliniekiem diktē mākslas evolūcijas logika, apstrādājamie materiāli, modernā cilvēka psiche u. t. t. Pie kādiem sasniegumiem mākslā novedis šie principi, — agri spriest, — bet nenoliedzama ir lielāka iedziļināšanās mākslas būtībā, drosme un svaigums, — kādu jaunie principi ienesuši Rietumeiropas un arī mūsu 20. g. s. mākslā. — Pamazām atsvabinādamies no svešiem iespaidiem, minētās grupas biedri cenšās atrast savas individuālās mākslas formas, kuŗās atspoguļotos latvju nacionālās īpatnības.

* 1924 g. pavasarī Tone un Ūbans no minētās vienības izstājās.

87. J. Grosvalds

*Pašportrejs
(Grosvaldu ģimenes īpašumā)*

Jazeps Grosvalds

1891—1920

Grosvalds pēc Matvēja ir otrs gleznotājs, kurš ienesa latvju glezniecībā jaunas idejas.

Dzimis Rīgā, vispārējo izglītību baudījis pilsētas ģimnazijā, kurās kursu beidza 1909. gadā. Jau skolnieka gados Grosvalds parādījis mākslinieka un organizatora tieksmes. Pēc ģimnazijas beigšanas Grosvalds vienu gadu mācījās Mūnchenē gleznošanu pie Hollosija. Mūnchene to neapmierināja, kāpēc tas 1910. g. aizceļoja uz Parīzi, kur ar viena gada pārtraukumu mācījās līdz 1914. g. pie Guerina,

88. J. Grosvalds

Izlieki
(Grosvaldu ģimenes īpašumā)

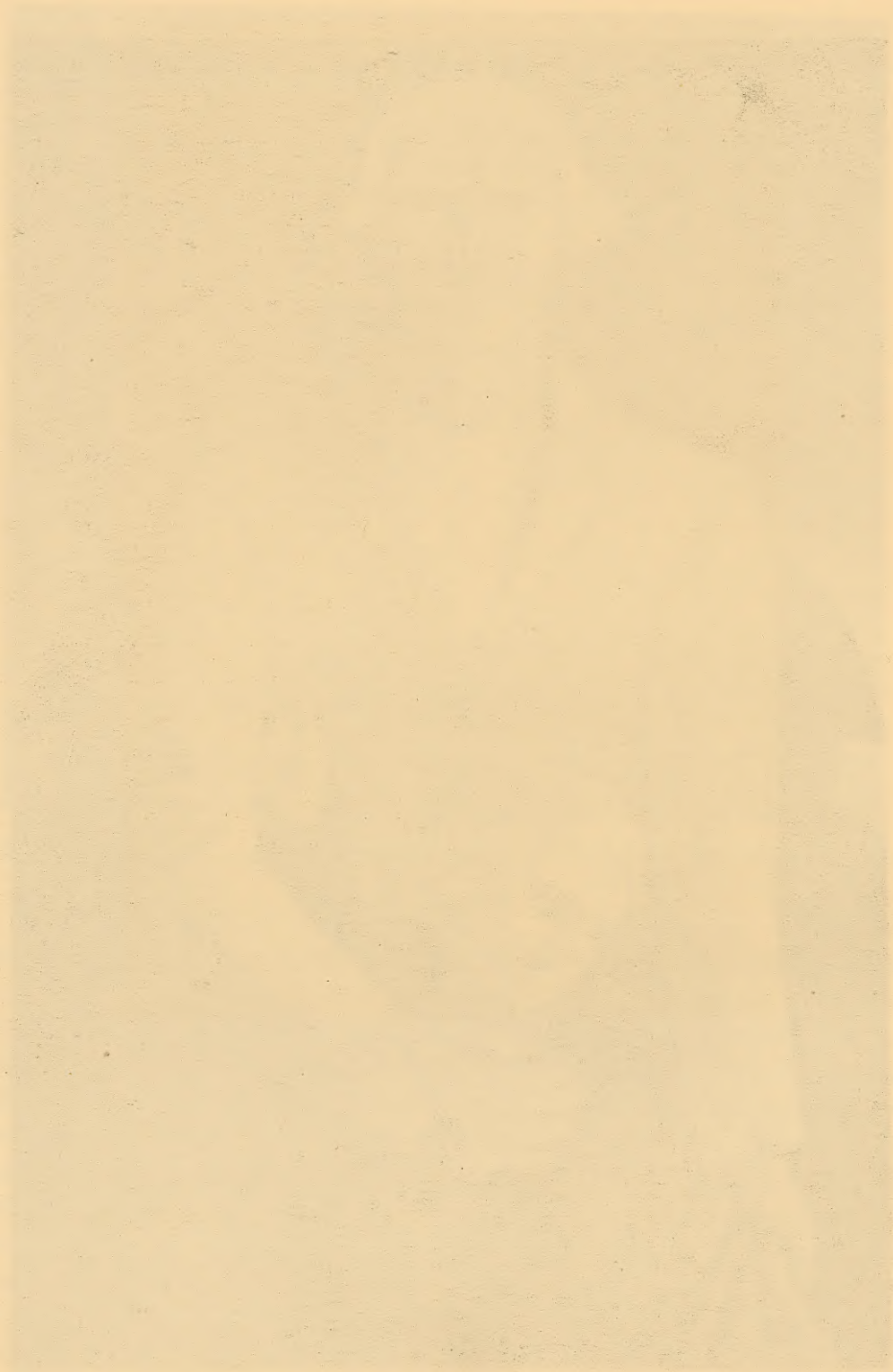
Van Dongena u. c. ievērojamiem gleznotājiem — pedagogiem^{*)}. Parizes nervozā mākslinieciskā un intelektuālā dzīve atstāja dziļu iespaidu uz jauno gleznotāju, kuŗš turienes atmosferā sajuta sevīm radnieciskas dziņas un izjūtas. Radoša nemiera pilns, tas nodevās savām studijām ar lielu aizrautību. 1915. gadā pārnākams uz Rīgu, tas turpināja ar tādu pašu enerģiju strādāt, pulcinādamas ap sevi vairākus jaunos gleznotājus. Šajā gadā Grosvalds darināja savu pašportreju un Rīgas skatu (87), kuŗos tas parādas kā apdāvināts gleznotājs. Sākoties bēgļu plūdiem, gleznotājs savu radošo enerģiju ielika daudzajos zīmējumos un krāsu uzmetumos iz bēgļu gaitām, kuŗas vēlāku pārstrādāja monumentāla rakstura darbos, sasniegdamas tajos pārliecinošu ekspresiju un spēku (89). — 1916. gadā mobilizēts kā rezerves virsnieks, Grosvalds iestājās 6. Tukuma latviešu strēlnieku

^{*)} 1912. gadā J. Grosvalds atradās kara dienestā.

89. J. Grosvalds

Bēgļi
(Grosvaldu ģimenes īpašumā)

90. J. Grosvalds

Mirstošais strēlnieks
(Grosvaldu ģimenes īpašumā)

pulkā, kur atlasdamies piedalījās vairākās kaujās, — brīvajā laikā turpinādams nodoties mākslai. 1917. gadā mākslinieks radīja savas trāgiskas varonības apdvestās gleznas iz latvju strēlnieku dzīves. Šajos izteiksmes pilnajos audekļos mākslinieks ar lielu aizrautību fiksejis latvju strēlnieku bataljonu eposu (88, 90).

Iesākoties lielnieciskai revolūcijai Grosvalds iestājās angļu armijā, kuŗā atlasdamies, piedalījās Mesopotamijas, Persijas un Kaukaza ekspedīcijās, par kaujas nopelniem izpelnidamies „Military Cross”. — Angļu armijā atlasdamies, Gros-

valds darināja veselu ciklu studiju iz Persijas dabas un tīpiem^{*)}. 1919. gadā mākslinieku demobilizēja, pēc kam tas iestājās Latvijas diplomātiskā darba laukā. 1920. g. ziemā mākslinieks Parīzē saslima ar gripi. Slimībai sekoja pārāgrā nāve. Grosvalda mirstīgās atliekas tika sadedzinātas un apglabātas Parīzes Père Lachaise kapsētā. —

Neskatoties uz iso darbības gaitu, Grosvalds atstājis lielu skaitu gleznu, studiju un zīmējumu. Savos darbos Grosvalds ir dziļi nopietns un jaunradošu emociju apgarots. Lai gan galvenām kārtām gleznotājs mācījās pie svešiem meistariem, tomēr savās vienkāršajās, mierīgajās krāsās ieturetās pasmagajās kompozīcijās, tas ielicis latvisko garu. Instinktīvi atrastie latviskie glezniecības elementi, sakau= sēti ar latīņu mākslas augstajām tradīcijām, — gleznotājā būtu atraduši cienīgu izteicēju, ja liktens tam būtu atļāvis vairāk nodoties savai mākslai, par ko ne= laiķis arvienu sapņoja. —

Imponejoša vienkāršība un spēks, bet atturība māksliniecisko izteiksmes līdzekļu lietošanā, — raksturīgās Grosvalda mākslas pazīmes. Tas sakams par monumen= tali konstruetām kompozīcijām, kā arī par zīmējumiem, kurus bieži kā paraugus izlietojuši vairāki jaunie gleznotāji un zīmētāji.

Ar saviem darbiem Grosvalds piedalījies 1920. g. Parīzes „Neatkarīgo” māksli= nieku zalonā un I., II., IV. Latviešu mākslinieku izstādēs. Bez tam, Peterpils, Maskavas un „Retrospektīvajā” izstādē.

^{*)} Persijas ekspedīcijā Grosvalds iemācījās persiešu valodu, kas deva tam iespēju tuvāki iepazīties ar turienes darbu, iedzīvotājiem u. t. t. Par saviem Persijas iespaidiem Grosvalds sarakstījis atsevišķu grāmatu.

91. J. Kazaks

*Pašportrejs
(Valsts mākslas muzejā)*

Jēkabs Kazaks

1895—1920

Jaunās latvju glezniecības skolas radīšanās un izveidošanās darbam bez Matvēja un Grosvalda ar lielu aizraušanos nodevās Kazaks, kurš latvju glezniecībā paspīdēja kā temperamenta bagāts, apsološs mākslinieks un, bez šaubām, labvēlīgākos apstākļos būtu spējis krietnu sprīdi tālāk virzīt latvju glezniecības evolūciju. Kazaks bij iedzimts gleznotājs, apbalvots ar stingru paškritiku, gara inteligenci

92. J. Kazaks *Bēgfi*
(Latv. valsts mākslas muzejā)

un impulsīvu dabu, kuŗš darbā, kā reti kāds mākslā, tiecās pēc plašuma un dziļuma. Bet kā daudzi, tā arī Kazaks, atradams vēl tikai savas auglīgās darbības sākumā, apstākļu sagrauzts aizgāja veļu valstī. — Kazaks dzimis Rīgā, kā diezgan mazturīgu vecāku bērns, ar pūlēm beidza Ķeniņa vidus skolu, pēc kam 1912. g. iestājās Rīgas pilsētas mākslas skolā, kur ar sekmēm mācījās Purviša, Tillberga u. c. vadībā. Pēc mākslas skolas evakuēšanas uz Krieviju, Kazaks iestājās Penzas mākslas skolā, kuŗā sabija līdz 1917. gada rudenim. Atgriezies dzimtenē, gleznotājs kādu laiku darbojās Aluksnes vidus skolā kā zīmēšanas skolotājs. 1919. gadā Kazaks pārnāca uz dzīvi Rīgā, kopā ar citiem „ekspresionistu” grupas biedriem

93. *J. Kazaks*

Cirkū
(Latv. valsts mākslas muzejā)

94. J. Kazaks

Kolorēts zīmējums

attīstot intensīvu radošu darbību. Bermonta dēkas dienās Kazaks kā kareivis guva daudz pārdzīvojumu un ierosinājumu turpmākai darbībai. — Savu gleznotāja darbību Kazaks uzsāka ar impresionistiskajiem un pa daļai vecmeistariskiem mākslas uzskatiem. Tomēr arī šajā pirmajā attīstības laikmetā Kazaks parādās kā ar stingru paškritiku apbalvots gleznotājs, kuŗš neapmierinas ar zināmas manieres piesavināšanos, bet pētī, cik tā var tuvināt gleznieciskās pilnības sasniegšanai. Ap 1917. g. pārdzīvojis sevi impresionismu, Kazaks nodevās abstraktāku mākslas formu pētišanas un pilnīgāku izteiksmes līdzekļu atrašanas studijām. Zīmējumā un krāsās tas top primitīvi vienkāršs, censdamies tās sakausēt ar kompozīcijas garu, kuŗā Kazaks arvienu ir apgarots un īpatnējs. — Apdāvinātā gleznotāja dziļā mākslinieciskā dvēsele to pasargāja no dogmatisma un pārāk lielas franču glezniecības atkarības, kas bij novērojama pie dažiem citiem Rīgas mākslinieku grupas biedriem.

Savas darbības beigu laikmetā, censdamies pēc monumentālā un sintētiskā mākslas gara, Kazaks savās kompozīcijās arvienu vairāk ieveda lineari konstruktīvus elementus, tomēr arvienu palīkdams sirsnīgs un patiešs, jo likās vadīties vairāk no iejūtas, kā intelekta (92, 93). Šīm īpašībām pateicoties, gleznotāja pat nepabeigtie darbi pārlicina pat pie akadēmiskās mākslas pieradušos skatītājus, piem. nepabeigtā glezna „Bēgli”. — Pagurusē latvju māte, tai blakus daudz cietusi, apatiskā vecmāmuļa, kā izstiepta, pret debesīm protestejoša roka, — koks aiz trešās sievietes, bet par šo tragismu savā nesalaužamā spēkā pāri paceļas stūrainais latvju zemnieks. — Vēl vairāk ekspresijas piesūcināts ir viens no Kazaka beidzamiem darbiem „Cirkū”. — Lielas gleznotāja spējas Kazaks parādīja Tintoretto „Sv. vakarēdiena” kopijā, kuŗu tas darināja jau īsi pirms nāves. Savu beidzamo lielāko darbu „Kareivji”, priekš Satv. Sapulces telpām, gleznotājs veica jau slims būdams. — Īpatnējas priekšmetu uztvēruma spējas, atveidotas nervozos, raksturojumu bagātos zīmējumos un akvareļos, Kazaka mākslinieciskās dāvanas vēl vairāk apstiprina (94). Gleznotāja īsā darbība to raksturo kā intelektu radošu mākslinieku, kuŗš atsvabinājies no eklekticisma, meklēja savu personīgo un latvisko jaunās mākslas stilu. —

Ar saviem darbiem Kazaks piedalījās „Retrospektīvajā” un Rīgas mākslinieku grupas I. izstādē, 1920. g.

1922. g. pavasarī Rīgas mākslinieku grupa sarīkoja J. Kazaka piemiņas izstādi.

Latvijas valsts mākslas muzejā atronas sekošie J. Kazaka darbi:

1. Pašportreja.
2. Bēgli.
3. Uz bulvara.
4. Gleznotāja Sniķera portreja.
5. Vasara.
6. Brīva kopija no Tintoretto.
7. Omnibusā.
8. Sieviņa melnā lakatā, vairāki zīmējumi u. c.

Rīgas pilsētas mākslas muzejā:

1. Pašportreja.
2. Klusā daba u. c.

J. Miesnieka kolekcijā:

1. Koļorets zīmējums.
2. Zēna portreja.
3. Ainava un dažī kokgrīezumi.

95. K. Ūbans

*Puķu studija
(Valsts mākslas muzejā)*

Konrads Ūbans

1893

Ir viens no vecākiem Rīgas mākslinieku grupas biedriem=dibinātājiem. Kā izsmalcinātu lirisku iejūtu un fantaziju apveltīts, gleznotājs Ūbans mūsu modernajā glezniecībā ieņem redzamu vietu. — Jau studiju laikā, Rīgas mākslas skolā, Ūbans ātri pāraugdams akademiskās mākslas atziņas, atdevās jauno mākslas dziņu varā, kuŗas nāca iz Rietumeiropas. — Gleznotājs dzimis Rīgā, kur Odiņa tirdzniecības skolā baudīja vispārējo izglītību. Tajā pašā skolā Ūbans zīmēšanas skolotāja Delles vadībā sāka vingrināties zīmēšanā un glezniecībā. Isāku laiku pēc tam mācījies Odesas mākslas skolā, Ūbans 1911. g. iestājās Rīgas pilsētas mākslas skolā, kur sabija līdz 1914. gadam. Kāda moderno franču mākslinieku darbu izstāde Peterpilī atstāja uz jauno gleznotāju lielu iespaidu. Atgriezies Rīgā,

96. K. Ūbans

*Torņakalns
(Autora īpašumā)*

Ūbans kopā ar saviem tuvākiem biedriem Toni, Dreviņu, Ritu un Johansonu, mākslas skolas bibliotēkā turpināja studēt modernās franču glezniecības idejas, kas noveda pie tā, ka 1914. g. Ūbans kopā ar citiem no minētās skolas izstājās, darbotamies pēc tam privātā ceļā. Savu māksliniecisko dziņu attaisnojumus Ūbans turpināja meklēt franču glezniecībā, kuŗu no sākuma, tāpat kā citi grupas biedri, saprata vienīgi ārēji. Pateicoties Grosvalda vidutājībai 1915. gadā Ūbans iepazinās ar šo glezniecību dziļāki, kas mākslinieka darbībā radīja lūzumu. Izlobīdams no modernās franču glezniecības sev radniecīgus elementus un atsvabinādamies pamazām no visa liekā. — Ūbans radījis jau darbus, kuŗu gleznieciskā vērtība nenoliedzama un kuŗos stipri parādās mākslinieka īpatnība. Arvienu vairāk dzīdamies pēc noteikta stila, Ūbans tomēr nepazaudēja interesi pret krāsām, kuŗās tas gan nav tik izšķērdīgi, ka grupas biedris Elīas vai Tone, — bet totiesu izsmalcināti atturīgs un noteikts. — 1916. g., kad „Zaļās puķes” darbinieki izklīda, gleznotājs kādu laiku darbojās Cēsis, bet tā paša gada ziemā iestājās Penzas

97. K. Ūbans

Atdūša
(Latv. valsts mākslas muzejā)

mākslas skolas beidzamajā kursā^{*}). Kalpojot pie tam latviešu strēlnieku bataljonos, māksliniekam bij izdevība gūt kauju novērojumus un pārdzīvojumus^{**}). Iestājoties lielinieku režimam armijā, Ūbans darbojās Tērbatā un Krievijā, no kurienes 1918. gadā atgriezās Latvijā. —

Rīgas mākslinieku grupā Ūbans kā apdāvināts gleznotājs ieņem atsevišķu vietu. — Intīms dabas gleznieciskais atveids, romantikas apgarota kompozīcija, delikātas krāsas un izsmalcināts, elegants zīmējums, dara interesantus un saistošus mākslinieka darbus. No sākuma ar sajūsmu nododamies impresionistiskām studijām (95), bet beidzamā laikā censdamies pēc lielākas ekspresijas un vienkārši=

^{*}) Minētās mākslas skolas jaunākajosursos tanī pašā laikā mācījās J. Kazaks un R. Sutta.

^{**}) Ja vairāki no mūsu apdāvinātajiem māksliniekiem, rakstniekiem u. c. šausmīgajos kara gados nav gājuši bojā, — par to japateicas pulkvedim Ozolam, kuŗš latvju gara darbiniekus pēc iespējas saudzēja no nāves briesmām.

bas, Ūbans savās gleznās bieži piegriežas linealiem kompozīcijas elementiem, sa=sniedzams tādā kārtā lielu spēku un izteiksmi (97). Savos zīmējumos dažādiem literāriskiem darbiem, Ūbans parādās kā svaigas fantāzijas bagāts grafīķis. Arī lietīškajā mākslā Ūbans vingrinājis savas spējas uz Rūpniecības ministrijas pasū=tijumu, 1920. g. komponēdams keramīku projektus u. t. t.

Ar saviem darbiem Ūbans piedalījies II., III., IV. latviešu mākslinieku izstādēs. Bez tam Peterpils, Maskavas, „Retrospektīvajā” un vairākās „Letas” mākslas zālona izstādēs. 1923. gada rudenī mākslinieks sarīkoja atsevišķu darbu izstādi Rīgā.

Latvijas valsts mākslas muzejā atronas sekošie K. Ūbana darbi:

1. Puķu studija.
2. Pašportreja.
3. Pilsēta.
4. Aleja.
5. Atdusā u. c.

Rīgas pilsētas mākslas muzejā:

1. Figura u. c.

J. Miesnieka kolekcijā:

1. J. Miesnieka portreja.
2. Zīmējums.
3. Dekorācijas usmetums „Želta zirgam”.
4. Ainava u. c.

98. V. Tone

*Meitenes portrejs
(J. Miesnieka kolekcijā)*

Voldemars Tone

1892

Sievišķības apslēpto dvēseles noskaņu un metafiziskā skaistuma tulkotājs jaunajā latvju glezniecībā ir Rīgas mākslinieku grupas biedrs Tone. Šis gleznotājs ir viens no dziļākiem un smalkjūtīgākiem krāsu dzejniekiem. Līdzīgi Ūbanam, atstājis jau aiz muguras realismu un impresionismu un kādu laiku strādājis vecmeistaru gaumē (98), kā radoša mākslinieciska personība nodevies individuēlu

99. V. Tone

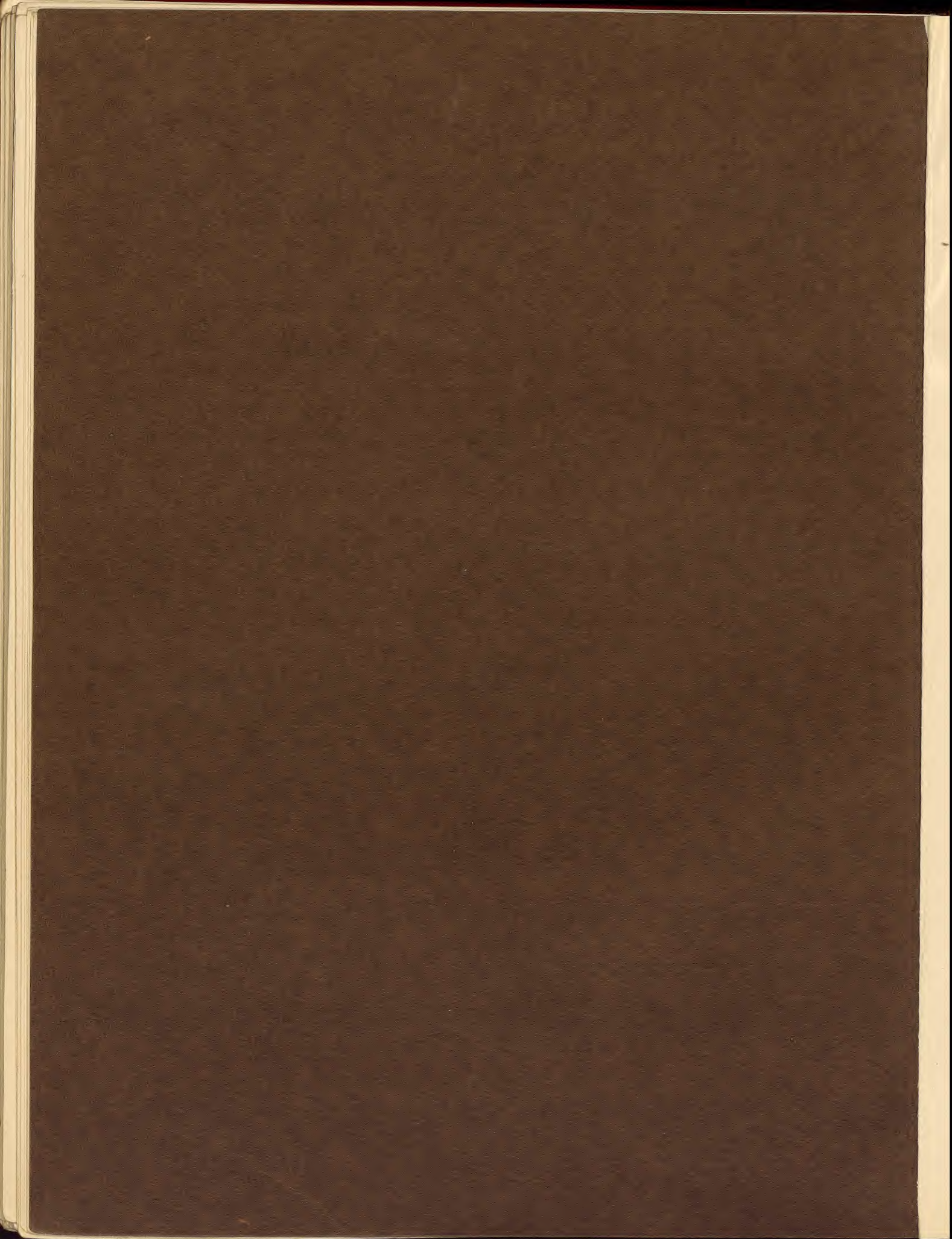
Vakara
(Valsts mākslas muzejā)

skaistuma atziņu meklēšanai. — Mākslinieks dzimis Zemgalē, Annas muižas pagastā. Pēc vispārējās izglītības iegūšanas, Tone 1911. gadā iestājās Rīgas pilsētas mākslas skolā, kur sabija līdz 1915. gadam. Šajā laikā parāleli skolas darbiem, kopā ar Grosvaldu u. c. biedriem, Tone intensīvi nodevās jauno glezniecības ideju pētīšanas un formulešanas darbam. No 1915.—1916. gada pavasarim Tone mācījās Penzas mākslas skolā. Tā paša gada rudenī gleznotājs iestājās kā brīvprātīgais latviešu strēlnieku pulkos, kur sabija līdz oktobra revolūcijai, kuņas sākumā aizbrauca uz dzīvi Peterpili. Atrodoties strēlnieku pulkos, gleznotājs tomēr pēc iespējas turpināja radošo darbību, kuņā ar oktobra revolūciju radās lielāks pārtraukums. Tikai īsi pirms Latvijas republikas proklamešanas ierodoties dzimtenē, gleznotājam radās atkal izdevīgāki apstākļi, kuņi ļāva nodoties savai mākslai. Kad 1919. gada vasarā formējās latvju nacionalā armija, — Tone brīv=

4. V. Tone

Divas sievietes
(Aurora īpašumā)

prātīgi iestājās tajā un sabija līdz 1920. gadam. Tani pašā gadā pēc demobilizācijas gleznotājs nodibināja Rīgā privātu mākslas darbnīcu, kurā darbojās divus gadus. Šajā darbnīcā, kurā Tone kultivēja jaunās glezniecības idejas, mācījās vairāki nākošās paaudzes gleznotāji = jas. —

Kā īpatnēja un dziļa mākslinieciska personība, Tone mūsu modernajā glezniecībā ieņem atsevišķu vietu. — Ignoredams savos darbos dabas realo čaulu, tas radošās formās un līnijās rada misticisma apgarotas pasaules <99>. Būdams dzimis gleznotājs, tas tomēr neatdodas vienīgi kompozīciju konstruktīvajiem elementiem, bet tos bieži ideālā kārtā pārkausē īpatnejās krāsu gammās <sk. krāsaino pielikumu>, pie kam krāsa Tones darbos bieži darbojas kā vērtība pati par sevi. Šo vērtību palielina gleznotāja izkoptā gaume un apzinīgā krāsu faktura.

Ar saviem darbiem Tone piedalījies III. un IV. latviešu mākslinieku izstādēs, kā arī Peterpils, Maskavas, dažās „Letas” mākslas zālona un provinces izstādēs. 1921. g. ziemā „Letas” mākslas zālona tika sarīkota atsevišķa V. Tones gleznu izstāde.

Latvijas valsts mākslas muzejā atrodas sekošie V. Tones darbi:

1. J. Grosvalda portrejs.
2. Vakarā.
3. Divas sievietes.
4. Portrejs u. c.

Rīgas pilsētas mākslas muzejā:

1. Sieviete u. c.

J. Miesnieka kolekcijā:

1. Divas sievietes.
2. Meitenes portrejs u. c.

100. *G. Elias*

Studija
(Autora īpašumā)

Ģederts Elias

1889

Pie Rīgas mākslinieku grupas spēcīgākiem gleznotājiem, krāsu meistariem pieder arī Elias. Dzimis Zemgalē, Platones pagastā, Elias vispārējo izglītību ieguva Jelgavas realskolā. 1909. gadā tas aizceļoja uz Beļģiju, iestādamies Brūsseles karaliskajā mākslas akadēmijā, kur sabija līdz 1913. gadam, studēdams glezniecību Jean de Vīla un H. Richiera vadībā. Turpat Elias studeja arī tēlniecību pazīstamā tēlnieka Braka vadībā. — Pēc tam gleznotājs vienu gadu dzīvoja Parīzē, papildinādamies glezniecībā Jean Paul Laurena vadībā. Atgriezies no Rietumeiropas, Elias kādu laiku strādāja savā darbnīcā Maskavā. — No 1917. gada rudenā mākslinieks darbojas Latvijā. —

Sākdams savu glezniecisko darbību ar impresionismu, kurā tas radījis vērtīgus darbus, — tālāk darbojoties puantālisma garā, Elias beidzamā laikā nodevies

101. G. Elias

Portreja

kreisā glezniecības virziena būtības studijām, pamazām noiedams pie abstraktām formām un tīrskanīgām krāsām. Liels iedvesmas spēks, gleznotāja temperaments un pamatīga skola ierindo Eliasu redzamā vietā starp latvju jaunajiem gleznotājiem. Piegrieždamies līdz šim galvenām kārtām ainavu glezniecībai (100), Elias ar sekmēm darbojas arī portreju mākslā (101).

Ar saviem darbiem Elias piedalījies „Retrospektīvajā”, „Ekspresionistu” grupas, dažās „Letas” mākslas zālonā un provinces izstādēs.

Latvijas valsts mākslas muzejā atrodas sekošie E. Elīasa darbi:

1. Klusā daba.	3. Tilts pie Senas.
2. Senā Parīze.	4. Āboli u. c.

Rīgas pilsētas mākslas muzejā:

1. Kanāls Parīzē.	3. Nedzīvā daba.
2. Portreja.	4. Aina u. c.

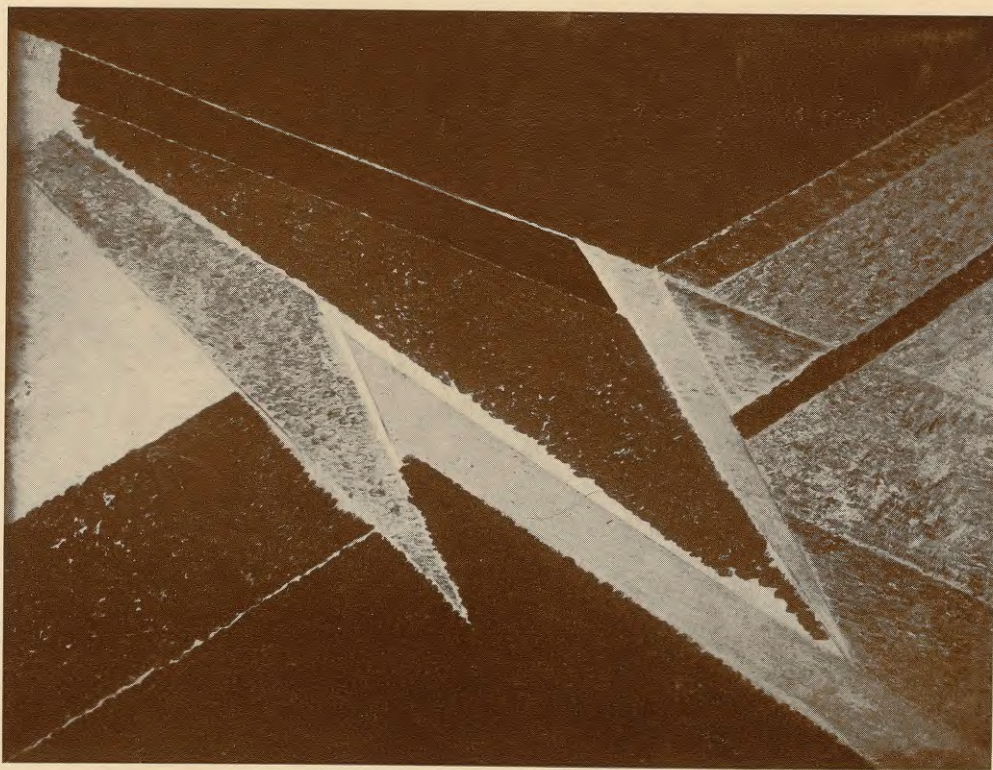
102. A. Dreviņš

Bēgļes
(Latv. valsts mākslas muzejā)

Aleksanders Dreviņš

Darbojas jau ilgāku laiku Krievijā, kā galīgā kreisā glezniecības virziena priekšstāvis. Savu pirmo nopietno mākslas izglītību Dreviņš ieguva Rīgas pilsētas mākslas skolā, kurā tas parādījās kā apdāvināts gleznotājs. Savā Rīgas attīstības periodā Dreviņš no sākuma darbojās impresionisma garā, bet no 1915. gada tiekdams pēc vienkāršota stila, kāds jau redzams gleznā „Bēgļes” (102), tas nonāca pie galējiem glezniecības eksperimentiem. Neapmierinādams pat ar kubismu, gleznotājs pārgāja suprematismā (103) un kā galējā virziena priekšstāvis, ieņem izcilus vietu starp gleznotājiem Krievijā.

Ar saviem darbiem Dreviņš piedalījies II. un III. latviešu mākslinieku izstādēs, kā arī Peterpils, Maskavas un „Retrospektīvajā” izstādē.

103. A. Dreviņš

Kompozīcija

Latvijas valsts mākslas muzejā atrodas sekošie A. Dreviņa darbi:

1. Bēgļes u. c.

J. Miesnieka kolekcijā:

1. Autoportrejs.
2. Kompozīcija u. c.

104. J. Liepiņš

Klusā daba
(Autora īpašumā)

No pārējiem Rīgas mākslinieku grupas biedriem kā apdāvināts gleznotājs sevi dašās izstādēs reprezentējis J. LIEPIŅŠ <104>. Kā jaunās dekoratīvās glezniecības priekšstāvis O. SKULME <sk. dekor. glezn.> un L. SVEMPE, kurš 1923. g. rudenī Rīgā sarīkoja savu darbu izstādi. Pārējie grupas biedri: U. SKULME, LINDBERGS u. c. līdz šim paspējuši sevi mazāk parādīt.*>

*> Lindbergs beidzamā laikā no minētās grupas izstājies.

105. L. Liberts

*Rīgas osta
(Autora īpašumā)*

Ludolfs Liberts

1895

Pie jau apskatītiem gleznotājiem, kreisā virziena priekšstāvjiem, vēl pieder ārpus grupām darbojošais Liberts, kušš pārlaidis līdzīgu attīstības stādiju kā minētās grupas biedri. — Dzimis Vidzemē, Tīrzas pagastā. Vispārējo izglītību baudījis Ķeniņa realskolā, Rīgā. Kādu laiku mācījies zīmēšanu un gleznošanu pie Madernieka, Liberts iestājās Stroganova mākslas skolā, Maskavā, kur mācījās pusotra gada dekoratīvo glezniecību un tēlniecību. Pēc tam īsāku laiku strādādam Bošakova studijā Maskavā, Liberts 1912. gadā iestājās Kazaņas mākslas skolā, kušu beidza ar pirmo šķiru 1915. gadā. Pēc mākslas skolas beigšanas Liberts vēl papildinājās glezniecībā Moškova studijā, Maskavā. — Pasaules kašš pārtrauca gleznotāja intensīvās mākslas studijas. Nobeidzis kaša skolu, Liberts

106. L. Liberts

Portreja
(Autora īpašumā)

līdz 1918. gada pavasarim sabija aktivajā kara dienestā, piedalīdamies Austrijas un Rumanijas frontes kaujās^{*)}. 1919. gadā mākslinieku mobilizēja lielnieku armijā, kurā tas atradās līdz 1921. g. pavasarim, kad radās iespēja atgriezties Latvijā. —

Savos studiju gados, līdz 1915. gadam Liberts strādāja krievu impresionistu garā, uzrādīdams veselīgu krāsu prieku un zīmētāja dāvanas (105). Vēlāku mākslinieks nodevās priekš radoša gleznotāja nepieciešamiem gleznieciskiem eksperimentiem, kas cauri ejot kubismam, noveda to pie konstruktīva rakstura kompozīcijām. Ekzotiskā krāsu izjūta un nervozi grafiskais Liberta darbu zīmējums ierāda māksliniekam atsevišķu vietu starp jaunajiem latvju gleznotājiem. 1924. gadā

^{*)} Rumanijas frontes kaujās, Liberts tika nopietni ievainots.

Liberts kļuva populārs ar vērtīgiem, krāsu bagātiem „Bēgšana no Siraiļa” un „Samsons un Delila” inscēņumiem Nacionālajā operā. Līdztekus gleznotāja darbibai Liberts nodarbojās arī ar grafiku un rakstniecību, ievietodams mākslas kritikas un citus rakstus par mākslu „Latvijas Vēstnesī”, „Brīvajā Zemē”, „Latvijas Kaŗeivī”, „Darbs un maize”, un laikrakstos „Kazanskaja mislj”, „Kurjer” u. c. 1922. gada beigās tas rediģēja satirisko žurnālu „Ho=Ho”.

Kā pedagogs mākslinieks darbojās Latvijas mākslas akadēmijā, Rīgā. Ar saviem darbiem Liberts piedalījies 1914. gadā krievu mākslinieku apvienības „Sojuz molodježi” izstādē Maskavā. 1923. gadā rudenī mākslinieks kopā ar Ūbanu sarīkoja savu darbu atsevišķu izstādi Rīgā.

Latvijas valsts mākslas muzejā atrodas sekošie L. Liberta darbi:

1. Atkusnis.
2. Torņakalnā u. c.

107. R. Sutta

Studija

Romans Sutta

1896

Līdz šim pazīstams galvenām kārtām kā latvju kreisā virziena mākslas teoretiķis un ideologs. Kā radošs mākslinieks ar galējās kreisās mākslas dziņām, Sutta sevi reprezentējis grafikā un glezniecībā. — Dzimis Vidzemē, Cēsis, — vispārējo izglītību baudījis Rīgas realskolā, pēc kam īsāku laiku mācījās Madernieka darbnīcā. Tānī pašā gadā tas iestājās Rīgas pilsētas mākslas skolā, kur sabija līdz 1915. gadam, mācīdamies Purviša un Tillberga vadībā. Pēc minētās skolas evakuēšanas Sutta iestājās Penzas mākslas skolā, kur 1917. gadā beidza, mācīdamies N. Petrova un Gorjuškina-Sorokopudova vadībā. Atstājot Penzas mākslas skolu Sutta iestājās latviešu strēlnieku bataljonos, kur atradās līdz 1918. gadam. Lielieņuku laikā Sutta darbojās kā pedagogs kādā Rīgas Vidus skolā, pie tam vadīdams arī savu privāto darbnīcu. —

Sava spēcīgā temperamenta vadītā radošā darbībā, Sutta nododas jaunu formu un kompozīcijas likumu atrisinašanas darbam, noiedams bieži līdz gotikas askētismam formu un krāsu sintezēs. Temperaments un drosme palīdz māksliniekam gleznu kompozīcijās un zīmējumos bieži sasniegt nenoliedzamu ekspresiju. — Sevišķi intensīva bijusi līdz šim Suttas teoretiskā darbība. Ar saviem kaislīgajiem rakstiem par kreisā mākslas virziena idejisko pusi un tās nākotnes izredzēm, Sutta palīdzēja izgaistināt to letargisko vienaldzību pret tēlojošām mākslām, kāda valdija sabiedrībā. — Tas palīdzēja ierosināt publiskas spriešanas un līdzdarības gribu mākslas radīšanas darbā. Bieži nepamatoti un netaktiski uzbrukumi latvju akademiskās mākslas priekšstāvjiem izsauca gan asas polemikas presē, — kā sekas tomēr bij dziļāka interese publikā, pret latvju mākslas nākotnes ceļu gaitām un būtību.

Ar saviem darbiem Sutta piedalījies „Ekspresionistu“, dažās „Letas“ mākslas zālona un provinces izstādēs. Ar mākslas kritikām un rakstiem par mākslu Sutta līdzdarbojās „Republikas Sargā“, „Latvijas Vēstnesī“, „Rigasche Nachrichten“, „Latvijas Sargā“ un „Lidumā“. Bez tam Sutta raksti ievietoti ārzemju žurnālā „L'Esprit Nouveau“ u. c. Kā mākslas popularizētājs Sutta noturējis Rīgā un provincē vairākas lekcijas par dažādiem mākslas jautajumiem.

Latvijas valsts mākslas muzejā glabajas sekošie R. Suttas darbi:

1. Klusā daba.
2. Jelgava u. c.

Rīgas pilsētas mākslas muzejā:

1. Divas figuras u. c.

J. Miesnieka kolekcijā:

1. Zīmējums u. c.

108. N. Strunke

*Pašportreja
(Autora īpašumā)*

Niklavs Strunke

1894

Strunke darbojas kā gleznotājs un grafiķis. Mākslinieka darbība apskatīta grafikas nodaļā.

Apskatītie gleznotāji un to darbi ir galvenais, ko uzrāda īsā latvju mākslas vēsture. — Mūsu glezniecības attīstības ceļš līdz šim bijis ļoti grūts, bet tomēr nenoliedzamu vērtību vaiņagots. Neskatoties uz grūtiem materiāliem apstākļiem, sabiedrības indifferento izturešanos pret savām mākslas vērtībām un to radītājiem un cittautiešu mākslas iestādēs gūtajiem, latvju garam svešiem iespaidiem, — latvju mākslinieki savos darbos ielikuši nacionālas mākslas pazīmes. Latvju glezniecība līdz šim tikusi iespaidota no krievu (Hūns, Baumans, Alksnis, Rozentāls, Purvīts, Tīllbergs u. c.), vācu (Fedders, Grünbergs u. c.) un beidzot franču glezniecības (Grosvalds, Kazaks, Ūbans u. c. kreisā virziena gleznotāji), bet tomēr piepature= jusi arī savu īpatnību. — Krit acīs tas kopejais zili=rozā=violetais kolorīta zieds, kāds sastopams sākot no Hūna, pie Feddera, Rozentāla, Purviša, Madernieka u. c., kā arī pie kreisā virziena gleznotājiem. — Minēto gleznotāju darbos itkā atspogu= ļojas dzimtenes zilās mežu tāles un rozā=violetās ainavu krāsu refleksijas. — Latvju garam tuvo primitīvi vienkāršo, — veselīgo formu un līniju ritma sajūtu, par ko savā laikā sapņoja Alksnis, latvju gleznotājos nomāca svešās mākslas iestādes, kuŗās mācījās mūsu gleznotāji. — Latvju gleznotāji, akadēmiskās skolas priekšstāvji, atrada un izcēla dzimtenes dabas gleznieciskās vērtības daudz spilgtāki, kā to bij spējuši darīt, labvēlīgākos apstākļos dzīvojošie vietejie vācu tautības gleznotāji. — Šiem nopelnu bagātiem gleznotājiem nāk palīgā jaunā gleznotāju paaudze, gan bieži citādiem mākslas uzskatiem, bet totiesu ar jaunības dedzīgumu, dziļu mākslas un darba mīlestību. — Šīs īpašības, vadītas no latviskā gara, — apaugļotas Rietumeiropas augsto mākslas sasniegumu atziņām, rada gaišas iz= redzes nākotnes latvju glezniecības evolūcijā. Šīs izredzes savukārt stiprina Latvijas mākslas akadēmija, kuŗā mācās latvju apdāvinātā jaunatne. —

GRAFIKA

GRATIA

Grafika.

Latvju grafiskās mākslas (zīmējums, kaparā un tēraudā gravējumi, kokgriezumi, linoleumā griezumā, litografija u. t. t.) vājāki izkoptas un uzrāda mazāk skanīgus vārdus, kā glezniecība. — Jaunas kulturas tautas mākslas dzīvē tā dabīga parādība. — Trūkstot sabiedrībā interesei pret zīmējumu kā tādu un tā dažādām technikām — grafika nespēj plaši izplāties un uzplaukt. Šo intereses trūkumu pret grafiskām mākslām pierādīja I. grafiskā izstāde Rīgā 1914. gadā. — Tomēr ar laiku rodoties lielākai interesei un sapratnei un atrodot plašāku darba lauku, mūsu grafiskās mākslas, sevišķi beidzamā laikā usrāda stipru progresu. Atzīstami nopelni šajā ziņā piekrit latvju kultūrelākām grāmatu izdevniecībām, kuŗas cenšas apgādāt saviem izdevumiem māksliniecisku ārēju ietērpu un ilustrācijas. — Sākot ar pagājušā gadu simteņa deviņdesmito gadu primitīvajiem Lieberga, Alkšņa, Baumaņa u. c. zīmējumiem „Austrumā” un beidzamos gados nonākot līdz Vidberga izsmalcinātajām tīrajām grafikām, — mūsu grafiskās mākslas, uzrādīdamas ļoti ātru attīstības gaitu, iekarojušas jau kaut cik piemērotu vietu modernajā latvju sadzīvē. Latvju labāko grafiķu un zīmētāju darbos diezgan spilgti atspoguļojas tautiskā romantisma laikmets (Liebergs, Alksnis, Baumanis, Zariņš u. c.), zemniecības darba un gara pasaule (Ūders, Jaunsudrabiņš, Zeberiņš, E. Brencens u. c.), un modernā lielpilsēta (Pērle, Vidbergs, Strunke, Kazaks u. c.).

Minēto mākslinieku darbu kopsavilkums uzrāda jau vērtīgus mākslas sasniegumus, kuŗus neapšaubami vēl vairāk palielinās turpmākā latvju mākslas evolūcija.

109. A. Daugulis

Portreja
(J. Miesnieka kolekcijā)

Augusts Daugulis

1830—1899

Daugulis ir pirmais latvju grafiķis, — darbojies Peterpilī, kokgriezuma un kapa gravešanas (oforta) mākslas laukā. — Dzimis Tērbatā, pirmo mākslas izglītību baudīja pie vācu zīmētāja L. v. Maydeļa, — vēlāku Peterpils mākslas akadēmijā, kuŗas pilnu kursu tomēr nebeidza. 1875. gadā par kokā gravēto Pētera I portreju, Daugulim mākslas akadēmija piesprieda III. šķiras mākslinieka grādu. — Daugulis piedalījies vairākās mākslas izstādēs, Peterpilī, starp citu 1884. gadā izstādidams vērtīgu kokā gravētu Mārtiņa Lutera portreju.

J. Miesnieka kolekcijā atrodas A. Dauguļa „Portreja”.

110. Prof. R. Zariņš

Priedes
(J. Miesnieka kolekcijā)

Profesors Richards Zariņš

1869

Latvijas dabas romantika, mitoloģija u. t. t. savu pirmo nopietni ņemamo māksliniecisko atveidu zīmējumā dabūja ar Zariņa parādīšanos mūsu mākslā. No Alksņa = Baumaņa laikmeta māksliniekiem Zariņam laimējās vispilnīgāki izkopt savas spējas un tapt par vienu no latvju akademiskās skolas ievērojamākiem zīmētājiem. — Zariņš dzimis Vidzemē, Vilkenu pagastā, Ķieģeļu muižā. Savu bērnību pavadījis Līgates un apkārtnes skaistajā dabā, Zariņš uz visu mūžu tur mantoja romantisko iedvesmu, kuŗa raksturīga mākslinieka radošai darbībai. Iekļuvis Kurzemes bruņniecības skolā, Zariņš jau pašā sākumā ar savām zīmētāja dāvanām vērta uz sevi skolotāju uzmanību. Uz celtnieka V. Neimaņa ierosinājumu nākošais mākslinieks sāka ar aizrautību nodoties dabas studijām. Mākslas dziņu vadīts, Zariņš 1886. g. devās uz Peterpili, kur īsāku laiku mācījās

ķeizariskās mākslas veicināšanas biedrības mākslas skolā. 1887. gadā Zariņš kā brīvklaušitājs iestājās Stiglica mākslas skolā, — gadu vēlāku iegūdams pilntiesīga audzēkņa tiesības. Mākslinieka toreizējie materialie apstākļi bij ļoti grūti, kas stipri apgrūtināja studiju gaitu. Pelnoties ar dažādu zīmējumu izgatavošanu mākslas amatniecības ražojumiem, skolas darbi nevarēja tikt pienācīgi izpildīti. Pēc neliela laika iegūstot skolā pilnu stipendiju, nākošā mākslinieka materialie apstākļi tik tālu uzlabojās, ka tas pilnīgi spēja nodoties mākslas studijām. Bet tomēr neilgi, — jo pateicoties neražai, Zariņa vecāku ģimenes stāvoklis bij tapis ļoti grūts. Lai palīdzētu savējiem, Zariņš bij atkal spiests nodoties blakus darbiem, kuŗi mākslas studijas traucēja tik tālu, ka par nesekmīgu darbu skolā tas uz pusgadu pazaudēja stipendiju. — Cīnoties ar minētām grūtībām 1895. gadā Zariņš tomēr beidza skolas kursu, pazīstamā prof. Maté orforta klasē, — gadu vēlāku iegūdams arī ārzemju komandējumu. — Papriekšu jaunais mākslinieks devās uz Berlīni, kur papildinājās pie prof. Cieka, — pēc tam uz Mūncheni un Vīni. — Vīnē tas studēja oforta mākslu V. Ungerā vadībā. Vēlāku mākslinieks darbojās atkal Mūnchenē, studēdams tur litografijas tehniku. Zariņa minētā teknikā izvestie darbi no Stiglica mākslas skolas priekšniecības tika atzīti par ļoti labiem, ārzemju komandējums māksliniekam pagarināts zem noteikuma, ka tam jāapmeklē arī Parīze un pamatīgi jāiepazīstās ar litografijas mākslu, lai pēc atgriešanās no ārzemēm vadītu minētā skolā litografijas klases. Parīzē Zariņš uzturējās vienu gadu, starp citu tur papildinādamies arī akvareļu un pasteļu teknikās. Kaut gan Parīzē, pazīstamā Lapina mākslas iestāde piedāvāja Zariņam izdevīgu un atbildīgu vietu, mākslinieks tomēr paklausīja Krievijas valsts papīru drukatavas uzaicinājumam iestāties šīs iestādes darbiniekos. Sākot ar 1899. gada rudenī Zariņš tur darbojās kā zīmētājs, izgatavodams daudz valsts papīru, naudu, marku u. t. t. projektus, bet no 1900. gada arī kā iestādes priekšnieka palīgs un darbu tehniskais vadītājs*). Minētā iestādē mākslinieks nostrādāja 20 gadus. — 1919. g. rudenī Zariņš pārnāca uz dzīvi Latvijā un uzņēmās Latvijas valsts papīru spiestuves pārziņa pienākumus. Nopietnās studijas un ilggadīgā praksē gūtie pieredzējumi palīdz māksliniekam nostādīt pienācīgā augstumā Latvijas valsts papīru spiestuvi. —

Zariņa mākslinieciskā darbība līdz šim bijusi ļoti vispusīga un produktīva. — Vispilnīgāki savas dāvanas izkopa zīmējumos un ofortā, mākslinieks nodevies arī glezniecībai pasteļu teknikā un lietišķai mākslai. — Savos daudzajos zīmējumos (zīmuli un spalvā) Zariņš uzrāda plašu fantaziju, virtuozu tehniku un pamatīgu dabas izpratni realisma garā. Mūsu mežu biezokņu poeziju mākslinieks vienkāršiem līdzekļiem savos darbos izcēlis latvju grafikā vēl neredzētā spēkā.

*) Blakus saviem tiešajiem pienākumiem, Zariņš minētās Krievijas iestādesursos darbojās arī kā pedagogs, vadīdams tur grafisko klasi.

112. Prof. R. Zariņš *Kurbads un deviņgalvainais velns*

Būdams pēc dabas romantiķis, Zariņš cenšās bieži šos mežu biezokņus atdzīvināt dažādām teiku būtnēm. Šādā nolūkā 1908.—1911. gados tas radījis ofortu ciklu „Ko Latvijas meži šalc“, kuŗam vajadzēja sastāvēt no 30 ofortiem, bet pagaidam pabeigti tikai seši: Raganas būda, Kurbads un Sumpurns, Kurbads un deviņgalvainais velns, Pērkons brauc, Nemierīgie laiki un Gaujas atvarā. Šis ofortu cikls ir lielākais un vērtīgākais mākslinieka darbs, kuŗu tas radījis izsmalcinātā oforta tehnikā <112>. Bez minētiem darbiem Zariņš radījis vēl vairākus vērtīgus ofortus piem. „Dzīves ceļā“ <111>, akvatintes <krāsaini oforti> iz krievu teiku pasaules un kompozīcijas <113>, — visur uzrādīdams lielu nepārtrauktā darbā gūtu tehnisko erudīciju un fantaziju. — Zariņš ievērojams arī kā „Ex libris“ zīmētājs, kuŗus tas komponējis ap piecdesmit paraugu. Vairāki no tiem nodrukāti Mūnchenes

113. Prof. R. Zariņš

Dzejnieka kaps

„Ex libris Zeitungā“, angļu „The Paster“ un kādā ungāru žurnālā^{*}). Zariņš ir viens no pirmajiem latvju māksliniekiem, kurš ar lielu interesi un nopietnību nodedzies etnografisko materiālu vākšanai un pētīšanai. Apceļodams Piebalgu, Tīrzu, Madlienu un citus apgabalus, mākslinieks vairākos gados savācis ievērojamo etnografisko materiālu kolekciju^{**}). Uz savākto etnografisko materiālu pamata mākslinieks komponējis latvju gaumē un mēģinājis rekonstruēt lietišķās mākslas ražojumu paraugus, — apģērbus, rotas lietas, mēbeles u. t. t. Ka ļoti produktīvs

^{*}) Vairāki Zariņa Ex libris zīmējumi, kolekcionāra Felkerzama dāvēti, atrodas Eremitažas muzejā, Peterpilī.

^{**}) Daļa no Zariņa Piebalga un Kurzemē savāktajiem materiāliem atrodas Peterpils etnografiskā muzejā.

114. Prof. R. Zariņš

Ex libris zīmējums

zīmētājs Zariņš sākot ar 1906. g. līdzdarbojās zatiriskajā žurnālā „Svari”, darinādam vāku zīmējumus, vinjetes u. t. t. arī daudziem literariskiem izdevumiem.

Ilggadīgā ražēnā darbā, vadīts no plašas fantāzijas, bagatīgiem piedzīvojumiem un tehniskas gatavības, Zariņš spējis izkopt savu personīgo stilu, ar ko tas latvju akadēmiskās skolas zīmētāju saimē ieņem izcilus vietu. — Blakus savai radošai un administratīvai darbībai, mākslinieks no 1920. g., kad tika iecelts par profesoru, darbojas kā pedagogs Latvijas valsts mākslas akadēmijā. — „Austrumā”, „Latvijas Vēstnesī”, „Rīgas avīzē” u. c. tas ievetojis vairākus uz mākslu un lietišķo mākslu attiecošus rakstus. — Ar saviem darbiem Zariņš piedalījies vairākās ārzemju mākslas izstādēs^{*)}, I, II, III un „Retrospektīvajā”, kā arī latviešu mākslinieku izstādēs Peterpilī un Maskavā.

^{*)} Angļu mākslas žurnālā „The Studio” ievietotas arī dažas Zariņa darbu reprodukcijas.

Latvijas valsts mākslas muzejā atrodas sekošie prof. R. Zariņa darbi :

1. Priedes.
2. Laipa.
3. Zemgales būda.
4. Vecais tilts u. c.

Rīgas pilsētas mākslas muzejā :

1. Mežs u. c.

J. Miesnieka kolekcijā :

1. Raganas būda.
2. Kurbads un Sumpurns.
3. Kurbads un deviņgalvainais velns.
4. Pērkons brauc.
5. Nemierīgie laiki.
6. Gaujas atvarā.
7. Dzejnieka kaps.
8. Dzīves ceļā.
9. Priedes u. c.

115 E. Zivarts

Mazpilsētas skats

Ernests Zivarts

Vienā laikā ar Zariņu Peterpili kā redzams spēks darbojas Zivarts. Dzimis Tukumā un mākslas izglītību baudījis Stiglica mākslas skolā, tas vēlāku darbojas Peterpils mākslas akadēmijā kā dažu grafisko mākslu darbnīcu vadītājs. No agrākajām latviešu mākslas izstādēm Zivarts pazīstams ar saviem ofortiem, akvatintēm, kokgriezumiem, zīmējumiem, kuņģos mākslinieks uzrāda plašu erudīciju un tehnisku gatavību (115, 116). Latvju sabiedrībā mākslinieks populārs kļuva ar oforta tehnikā izvesto dzejnieka Raiņa portreju.

J. Miesnieka kolekcijā atrodas:

1. Zīrgi (oforts krāsās) u. c.

116. E. Zivarts

Pagalsmā
(B. Dzeņa īpašumā)

117. T. Ūders

Tautas dziesma
(Rīgas pilsētas mākslas muzejā)

Teodors Ūders

1868—1915

Ūders ir zemniecības ēpiķis latvju grafikā. — Nesdams sevī radošu chaosu, kuŗu pakāpeniski, patstāvīgās mākslas studijās un atzinumos disciplinēja, Ūders atstājis spilgtus darbus latvju mākslas vēsturē. — Tragisks ir šī apdāvinātā mākslinieka dzīves stāsts. — Jaunībā nedabūdam labu mākslas izglītību, darbo=damies bez mākslinieku saprotošas, vadošas rokas, — tas sevi atrada tikai mūža beigās, kad nemitīgā meklēšanā un šaubās spēki bij jau izšķērdēti un veselība sabojāta. —

Ūders dzimis Vidzemē, Valmiermuižā, Pilatu mājās. — Kā skolotāja dēls tas pirmo izglītību saņēma no sava tēva. Pabeidzis vispārējo izglītību, Ūders kā jūrnieks apceļoja Eiropu, bet pēc tam kādu laiku darbojās tēva amatā. 1897. g. tas iestājās Stiglica mākslas skolā, kur sabija tikai divus gadus, jo tādām mekle=jošām, nemiera pilnam garam, kāds bij Ūders, minētā skola nespēja nekā ierosi=najoša dot. Pēc izstāšanās no mākslas skolas Ūders kādu laiku dzīvoja Krievijā, intensīvi nododamies dabas studijām un Eiropas literatūrā pētidams mākslas būtību. Ap 1905. g. Ūders pārgāja uz dzīvi Valmierā, pieņemdam tur zīmēšanas

skolotāja vietu. — Lai gūtu nepieciešamos līdzekļus radošam darbam, mākslinieks Valmieras laikmetā bij spiests pagatavot vairākas pilsoņu portrejas akademiskā garā. Tomēr, cik vien laiks atļāva, Ūders nodevās sava izteiksmes stila radīšanas darbam. Valmierā radās Ūdera daudzie ogļu zīmējumi, kuŗos tas centies izteikt savās mākslinieciskās idejas un uzskatus, kuŗu dziļākai noskaidrošanai ar lielu dedzību nodevās mākslinieks.

Šo ideju centrs bij latvju zemniecības spēks, darbs un dzīves prieks, kā atveidam mākslā Ūders centās atrast nacionalu stilu un pilnīgākus izteiksmes līdzekļus. Ūders kā pētošs gars intuitīvi nojauta jaunu atziņu loģisku nepieciešamību latvju mākslas turpmākā attīstībā. — Dzīvodams laikmetā, kad latvju progresīvā pilsonība, zemniecība un strādniecība spēji sakustējās uz jaunas sabiedriskas un politiskas iekārtas veidojumu, Ūders kā revolucionars gars nespēja mierā palikt. — Tas gribēja uz tautu runāt ar ogles un zīmuļa palīdzību, caur zimboliem sapņodams par svaigām gaisa brāzmām arī latvju mākslā. — Pētot Rietumeiropas mākslas parādības, Ūders gan sajūsminājās par spēcīgo vācieti Düreru, — kūsajoša dzīves prieka pārpilno vlāmu Rubensu, — zemniecības gleznotāju Millé un beigās arī par franču moderniem gleznotājiem Van Gogu, Sinjaku un Sezanu, bet primitīvās un veselīgās zemniecības pasaules atveida paraugus tas tur tomēr neatrada. — Pāmazām Ūderā izveidojās uzskati, ka latvju māksliniekam vairāk jāiedziļinājas cilvēka dabā, jāradā pēc iespējas pārliecinoši mākslinieciski atveidotos tēlos tautas sīkstā, izturīgā gribā, dzīves spēja un prieks, jāizceļ tautas varonīgā darba spēja, spēks un lepnums, baudas prieki un beidzot spēks apzinīgi, jā vajadzīgs, mirt. — No vienas puses mīlestība pret dabu un dzīves īstenību, — bet no otras puses vēlēšanās idejiski apmierināt un iespaidot skatītāju, noveda mākslinieku pie t. s. reālā zimbolisma, kuŗam ticēja Ūders, kā vienīgai izejai no garlaicības un svešu mākslu iespaidiem, kāda dažā ziņā valdīja latvju mākslā. — Tomēr pārāk liela piegriešanās darbu idejiskai pusei nāca par sliktu māksliniekam. — Vadoties bieži pārāk daudz no satura, tas savos darbos nepiegrieza vajadzīgo vērību formai, zīmējumam un kompozīcijai. Savas dziļās filozofiskās domas un asās izjūtas Ūders vismiļāki uz papīra fiksēja ar zīmuli un ogli. Mākslinieka nervozai dabai ogles un zīmuļa tehnikas bij vispiemērotākās, un tajās strādādams tas sasniedzis sevišķu izteiksmes bagātību <118>. — Iz Ūdera primitīvās līnijās veidotiem zīmējumiem, kuŗos realisms devis savas labākās vērtības, dveš pretim dažādu dvēseles izjūtu apstarots zemniecības pasaules elementarais spēks, un tie piskaitami pie īpatnējākiem un raksturīgākiem sasniegumiem mūsu mākslā. Tādi darbi kā „Skūpsts“, „Sestdienas vakarā“, „Slep kavība“, „Tautas dziesma“ <117>, „Vēletājas“, „Pļavā“, „Dien dūsa“ u. c. varēja tikt radīti vienīgi no latviski jūtoša mākslinieka, kuŗš, pateicoties mākslas mīlestībai un nopietnām studijām, bij dziļi ieskatījies tautas dvēselē. — Kā latvju nacionalās mākslas ceļu meklētājam, Ūderam kopā ar Alksni paliekama

118. T. Īders

Slepkava
(Latv. valsts mākslas muzejā)

119. T. Ūders

*Satikšanās
(Rīgas pilsētas mākslas muzejā)*

nozīme latvju mākslā. — Kā gleznotājs Ūders turpretim darbojies ar daudz mazākām sekmēm. — Līdzīgi mūsu pilsonības gleznotājam Rozentālam, Ūders kļuva par savas apkārtnes sabiedrības vienaldzības upuri. — Viens pats tas sevi izcināja šaubas, nezināšanu un virišķīgi pārcieta materialās grūtības, kuŗas to galu galā tomēr sagrauca. Mākslinieka dzīves tragēdiju raksturo viņa zīmējums „Mūros“, kur tēlota vientuļa, pret mūriem izstiepta roka. Šādi auksti mūri bij mūsu sabiedrība, pie kuŗas veltīgi lūdza pēc līdzdalības radošā darbā izstieptā roka — mākslinieka dvēsele. — Pastāvīgā sevis pārradišanas darbā tiekdamies pēc lielākas pilnības, Ūders ar saviem darbiem arvienu bij nemierā un tāpēc nelabprāt piedalījās izstādēs. Ar saviem darbiem Ūders piedalījās tikai III. latviešu mākslas izstādē. 1920. g. rudenī Neatkarīgo mākslinieku vienība sarīkoja Ūdera piemiņas izstādi Rīgā ar 68 darbiem.

Latvijas valsts mākslas muzejā atronas sekošie T. Ūdera darbi:

1. Skūpsts.
2. Slepavība u. c.

Rīgas pilsētas mākslas muzejā:

1. Jurmalā.
2. Tautas dziesma.
3. Satikšanās u. c.

120. A. Plīte-Pleite

Portreja

Alfreds Plīte-Pleite.

1888—1921

Bij viens no spējīgākiem latvju jaunajiem zīmētājiem Neatkarīgo vienības biedriem. Ar akadēmisku izglītību, — darbodamies realisma garā, Plīte-Pleite radījis mūsu grafikā vērtīgus darbus. — Dzimis Kurzemē, Vec-Memelē, kā tautskolotāja dēls, savu vispārējo izglītību baudīja Rīgas realskolā. Jau šajā skolā parādījās jaunekļa mākslinieciskās dāvanas, kuŗu vadīts tas 19 gadus vecs devās uz Mūncheni, iestādamies tur mākslas akadēmijā. No sākuma Plīte-Pleite mācījās prof. Raupa vadībā, bet pēc tam tas 3 gadus prof. Andželo Janka vadībā studēja ofortu un glezniecību. Pasaules karš pārtrauca centīgā jaunekļa tālākās studijas. Mobilizēts un atrodoties frontē, tas nopietni saslima ar nervu un sirdskaīti, no kuŗas vairs neizveseļojās. Atvaļināts no kāŗa kalpības Plīte-Pleite ar visu sirdi tomēr turpināja kalpot mākslai, kaut gan vājā veselība to stipri traucēja. Atturī-

121. A. Plīte=Pleite

Zīmējums

gas un klusas dabas būdams, mākslinieks samērā maz piedalījās atklātā dzīvē, bet savu enerģiju ziedoja vienīgi savai iemīļotai mākslai. — Plīte=Pleites realistiskajā garā darinātos zīmējumos gan neapzīlība jaunu mākslas vērtību atklājumi, — bet toties tie ir bieži nevainojami korekti izvesti un neliekuļotas sirsnības apdvēsti. Tādi zīmējumi kā „Tatars” un dažas mākslinieka māsas portrejas zīmuli, — dara godu latvju grafikai (120). — Rūpīgi izkoptā virtuozā tehnika un darba mīlestība mākslinieka personā izdevīgi reprezentē vācu akademisko skolu mūsu grafikā. Ar labiem panākumiem Plīte=Pleite darbojās arī ofortā, bet mazākas sekmes uzrādīja glezniecībā.

Ar saviem darbiem Plīte=Pleite piedalījies III. latviešu mākslinieku un „Retro=spektīvajā” izstādēs.

Latvijas valsts mākslas muzejā atrodas sekošie A. Plītes=Pleites darbi:

1. Annīņa.
2. Zīmuļa zīmējums.
3. Ogles zīmējums u. c.

122. I. Zeberinš

Žanrs
(Autora īpašumā)

Indriķis Zeberinš

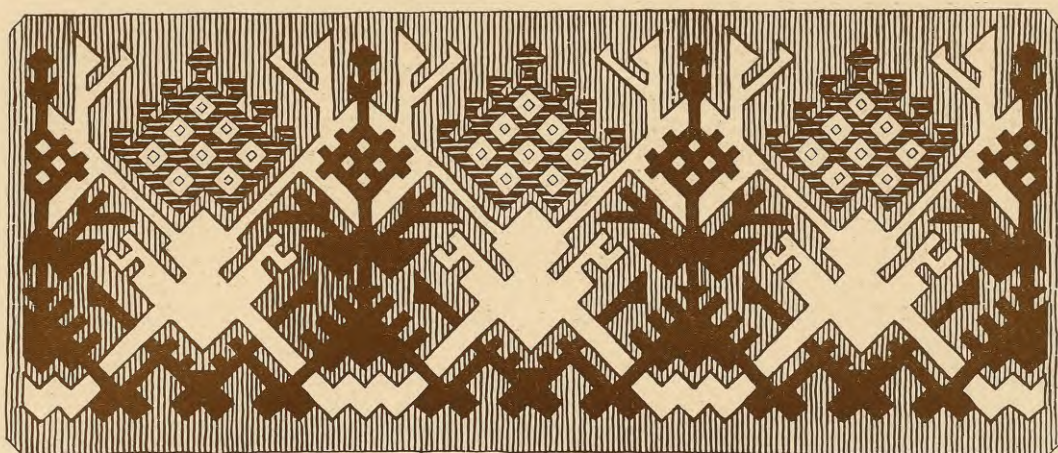
1882

Darbojas kā produktīvs zīmētājs dažādās grafikas nozarēs. Pirmo mākslas izglītību Zeberinš baudījis 1904./05. gados pie Rozentāla. Pēc tam iestājās ķeizarišķas mākslas veicināšanas biedrības mākslas skolā, Peterpilī, kur mācījās Maté, Bišibina, Rericha u. c. vadībā zīmēšanu un glezniecību. No šiem meistariem Zeberinš mantojis savu drošo zīmētāja tehniku, kas sevišķi redzama bij mākslinieka darbos, ar kuriem tas 1921. g. reprezentējās Neatkarīgo mākslinieku vienības izstādē. Kā zīmētājs Zeberinš 1913./14. gados līdzdarbojās žurnālā „Lietuvens“, bet atjaunojoties „Svariem“, tas tapa par šī žurnāla rosīgāko līdzstrādnieku. Tālāk mākslinieks ilustrējis arī vairākus literāriskus izdevumus. — Kā gleznotājs Zeberinš ir mazāk īpatnējs, savos darbos līdz šim nepaceldamies pāri viduvejam mākslas līmenim.

Ar saviem darbiem Zeberinš piedalījies vairākās Neatkarīgo mākslinieku vienības izstādēs.

Latvijas valsts mākslas muzejā atrodas sekošie I. Zeberiņa darbi:

1. Zīmējums.
2. Studija u. c.

123. *J. Madernieks*

*Grafisks zīmējums
(Autora īpašumā)*

Julijs Madernieks

1870

Pieder pie rosigākiem darbiniekiem grafikā, lietišķās mākslas laukā un žurnalistikā. — Mākslinieks dzimis Vidzemē, Vec-Gulbenē, Vec-Madernieku mājās. Pēc vispārējās izglītības iegūšanas Madernieks iestājās Stiglica mākslas skolā, kuŗas pilnu kursu sekmīgi beidza 1900. gadā kā ārzemju stipendiants. Papildinoties dekoratīvajā mākslā, Madernieks apceļoja Vāciju, Franciju, Beļģiju un Italiju. Atgriezies no ārzemēm un nometies uz dzīvi Rīgā, mākslinieks attīstīja intensīvu darbību, kuŗas pamatā bij vēlēšanās uz veco latvju mākslas atlieku pamata radīt nacionālas, laika garam piemērotas mākslas formas. Šis tieksmes rezultāts visā Madernieka turpmākā darbībā. — Balstoties uz senās latvju mākslas tradīcijām, — tās modernizējot un papildinot ar dabas studijās gūtajiem ierosinājumiem — Madernieks izveidoja savu krāsās bagātu un kompozīcijās oriģinālo individuālo stilu. Šis stils sevišķi izpaužas ornamentikā, kuŗai galvenām kārtām nodevies mākslinieks. Kā seno ēģiptiešu un romāņu mākslinieki, tā arī Madernieks ierosinājumus ornamentālām kompozīcijām bieži meklē dabā. Ar gaumi un stila sajūtu dabu sakausēdams ar īpatnējo formu iejūtu, — Madernieks rada savas skaistu domu apgarotās ornamentālās kompozīcijas (123, 124, 125). — Ar saviem grafiskiem zīmējumiem Madernieks jau priekš pasaules kara lielā mērā atdzīvināja mūsu grāmatniecību. Pēc R. Zariņa Madernieks pirmais no latvju māksliniekiem ornamentam piegriezta atkal vajadzīgo vērību. Zariņu vairāk interesēja latvju ornamenta etnografiskā puse, turpretim Madernieks šo

124. J. Madernieks

Grafisks zīmējums
(Autora īpašumā)

ornamentu lielā mērā ātkal atdzīvināja. Lai popularizētu ornamentu tautā, Madernieks 1910. gadā izdeva savu ornamentu kompozīciju krājumu „Ornaments”, kuŗš sabiedrībā, sevišķi jaunātnē, kļuvis populārs. — Madernieka grafiskā darbība bijusi līdz šim ļoti ražena. Mākslinieks pagatavojis dažādu diplomu, adresu u. t. t. projektus, darinājis grāmatu vāku zīmējumus, ilustrējis literāriskus izdevumus u. t. t. Kā gleznotājs, darbodamies pasteļu un akvareļa teknikās, Madernieks radījis vairākas noskaņotas un iejūtu bagātas ainavu studijas (39). Ar lielu mīlestību, sākot ar atgriešanos no ārzemēm līdz pēdejam laikam, mākslinieks nodevies lietišķajai mākslai, kuŗa pie mums atronas vēl tapšanas stādijā. Ar savu darbību šajā mākslas nozarē Madernieks radīja latvju inteliģencē interesi pret veselīgāku un īpatnējāku lietišķās mākslas garu. — Madernieks krasi uzstājas pret bezgaršību, kāda valda pilsoņu aprindās un pārāk lielu cieņu pret šabloniskajos „stilos” izvestajiem tirgus ražojumiem, kādus vēl lielā mērā producē mūsu galdniecības, audēji u. t. t. — Kā radošs mākslinieks Madernieks projektejis un izvedis vairākas dzīvokļu iekārtas modernā latvju gaumē. Beidzamā laikā tas sevišķi intensīvi nodevies audumu paraugu komponēšanai īpatnējā garā; šajā radošā darbībā,

125. J. Madernieks

Grafisks zīmējums

balstoties uz tiem pašiem principiem kā grafika un ienesot tajā lielu krāsu prieku un dažādību, Madernieks sasniedzis ļoti vērtīgus rezultātus (sk. krāsaino pielikumu). — Kā nopietns mākslas kritiķis, Madernieks darbojas vairākos latvju žurnālos un laikrakstos. „Vērotājā”, „Izglītībā”, „Domās”, „Dzimtenes Vēstnesī”, „Latvijas Vēstnesī” u. c. mākslinieks ievietojis daudzas kritikas un vispārejus rakstus par mākslu. Atzīstami nopelni Maderniekam arī kā pedagogam. 1905. gadā tas nodibināja un vadīja Rīgā savu privāto mākslas darbnīcu, kurā mācījušies vairāki, tagad pazīstami jaunie latvju mākslinieki.

Ar saviem darbiem Madernieks piedalījies Grafiskajā izstādē Rīgā, 1920. gadā „Letas” mākslas zālā izstādē u. c.

126. E. Stenders

Vec-Rīgas skats

Ernests Stenders

1892—1919

Jauno kreisā virziena mākslinieku vidū, kā apdāvināts grafiķis parādījās arī Stenders. Savu mākslas izglītību guva krievu ķeizariskās mākslas veicināšanas biedrības mākslas skolā, kuŗu tas dažus gadus apmeklēja ar lielām grūtībām, pats sevīm sagādādams eksistences līdzekļus. Ar sevišķu mīlestību Stenders nodevās kokgriezumu mākslai, sasniegdams tajā neapšaubamus panākumus (126). Ar kokgriezumiem modernā garā Stenders ilustrējis vairākus žurnālus. Atrasdamies vēl tikai savas attīstības sākumā, apdāvinātais jauneklis tika 1919. gadā nodevīgā kārtā nogalināts no Lievena kaŗaspēka.

J. Miesnieka kolekcijā atronas sekošie E. Stendera darbi:

1. Pašportreja.
2. Vec-Rīgas skats u. c.

127. Z. Vidbergs

Nakts
(J. Miesnieka kolekcijā)

Zigismunds Vidbergs

1890

Pieder pie Rīgas mākslinieku grupas spilgtākiem un gatavākiem biedriem, — tīrās grafikas priekšstāvjiem. Savā radošā darbībā Vidbergs ir pretstats Ūderam, kuŗš iedvēsmu smēlās zemniecībā. — Vidbergs, turpretim, ir lielpilsētas izsmalcinātas atmosfēras attēlotājs grafikā un kā tāds ieņem atsevišķu un redzamu vietu latvju modernajā mākslā. — Mākslinieks dzimis Jelgavā, kur arī realskolā

128. Z. Vidbergs

Vec-Rīga
(Autora īpašumā)

baudīja vispārējo izglītību. 1908. g. iestājās Stiglica mākslas skolā, kurā kā ārzemju stipendiants beidza 1915. gadā. Šajā skolā Vidbergs mācījās stikla glezniecību K. Brencena vadībā, līdztekus nododamies arī grafiskām studijām. Pa daļai turēdamies pie slavenā angļu grafiķa Berdsleja mākslas principiem, Vidbergs pamazām izstrādāja savu īpatnējo un izsmalcināto stilu. — Pēc studiju beigšanas Vidbergs, līdztekus radošam darbam, līdz 1919. g. nodarbojās kā pedagogs Protasova reāl-skolā, Peterpilī. Minētā gadā mākslinieku iesauca kara klausībā, kur tas sabija līdz 1921. gadam, kad atkal atgriezās Latvijā. — Kara klausībā Vidbergam radās tomēr iespēja nodoties arī radošam darbam. 1919./20. gados tas ilustrēja krievu

129. Z. Vidbergs

Lasītāja
(Autora iedziņumā)

izdevumus: Bezčalko „Dārznieka dziesmas“ un „Austrumu diamantus“; Keržen=cevē „Radošais teātris“, Uaiļda „Zalomi“ u. c. — Atgriezies Latvijā un 1921. gadā sarīkodams Rīgā, „Letas“ mākslas zalonā savu darbu izstādi, kuŗa no publikas tika uzņemta ar pelnītu piekrišanu, — mākslinieks intensīvi nodevās savai iemīļotai mākslai. 1922. gadā Vidbergs ilustrēja Švabes dzejoļu krājumu „Gongas“ un dažus citus literāriskus darbus. Bez tam Vidbergs darinājis vairākus grāmatu vākus, „Ex libris“ zīmējumus un atsevišķu ciklu erotisku zīmējumu. Zem Krievijas revolūcijas iespaidiem Vidbergs radīja grafisku zīmējumu sēriju „Revolūcija“, kuŗa nodrukāta Anglijā^{*)}. 1922. gadā Vidbergs rosīgi līdzdarbojās zatiriskajā žurnālā „Ho=Ho“. —

Lielpilsētas kultūra — tās tikumi un netikumi atraduši Vidbergā sajūsminātu un ļoti spējīgu izteiceju. Mākslinieka labākās grafikas, piem. „Nakts“ (127), „Lasītāja“ (129), „Pazaudētā priedīte“, ilustrācijas Uaiļda pasakām u. c., formu un līniju uztvērumā uzrāda pie latviešiem neparastu eleganci un izsmalcināti krāšņu stilu. Kopā ar Madernieku un Strunki Vidbergs ievēda tīro grafiku latvju mākslā. — Ar saviem darbiem Vidbergs piedalījies III. latviešu mākslinieku izstādē, grafiskajā, Peterpils latviešu mākslas izstādē, krievu Neatkarīgo mākslinieku izstādē Peterpilī u. c.

Latvijas valsts mākslas muzejā atronās sekošie Z. Vidberga darbi:

1. Dārzs.
2. Pļāvēji.
3. Dārzā.
4. Pie margām.
5. Pazaudētā priedīte.
6. Uz darbu.
7. Pirmie ļaudis.
8. 3 ilustrācijas Uaiļda pasakām u. c.

J. Miesnieka kolekcijā:

1. Nakts.
2. Ex libris zīmējumi u. c.

^{*)} Vairākas minētās sērijas grafikā atronās revolūcijas muzejā, Peterpilī.

130. N. Strunke

Grafika iz cikla „Sarkanais karogs”
(Autora īpašumā)

Niklavs Strunke

1894

Reprezentē galējo kreiso mākslas virzienu latvju grafikā un glezniecībā. — Abās mākslas nozarēs Strunke tiecas pēc sintezētām formām un vienkāršiem izteiksmes līdzekļiem, ko mākslinieks panāk ar dabas studiju pārvēršanu abstraktās, stingri noteiktās, individuāla stila bagātās mākslas formās. — Strunke dzimis Polijā, Gostiņinas pilsētiņā. Beidzis Valmieras progimnaziju, Strunke devās uz Peterpili, kur mācījās glezniecību un grafiskās mākslas pie dažādiem meistariem privātā

131. N. Strunke

Grāfisks zīmējums lasamai grāmatai
„Valodzes šūpulis”

kārtā. Pēc tam, iestājies krievu ķeizariskās mākslas veicināšanas biedrības mākslas skolā, Strunke mācījās Savinova, Biļibina un Rericha vadībā. Kad dažādu konfliktu dēļ Savinovs aizgāja no minētās skolas uz kādu kreisā mākslas virziena darbnīcu, kuŗu vadīja Bernšteins, — tam sekoja daudzi labākie audzēkņi, — to starpā Strunke, kuŗš Bernšteina vadībā vēlāku mācījās diezgan ilgi. Īsāku laiku Strunke vēl papildinājās Peterpils mākslas akadēmijā, profesora Maté vadībā ofortā, linoleuma griešanā un zīmēšanā. Savā turpmākā darbībā Strunke arvien meklēja savu īpatnējo stilu un vienkāršākus izteiksmes līdzekļus. — Pasaules kara laikā,

Strunke kā brīvprātīgais iestājās 6. latviešu strēlnieku pulka jātnieku izlūku nodaļā, kur kopā ar Grosvaldu atradās Ķekavas frontē. Pēc demobilizācijas mākslinieks dzīvoja Krievijā, bet 1919. g. atgriezās Latvijā un iestājās atkal armijā, — kopā ar K. Straubergu, Antonu u. c. noorganizēdams kara muzeju. Pēc otrreizējās demobilizācijas Strunke ar lielu enerģiju nodevās atkal radošam darbam — glezniecībai un grafiskām mākslām. Glezniecībā, kuŗu Strunke iesāka pa daļai ar impresionismu, tas atronas vēl pārveidošanās stādijā. Savās beidzamā laikmeta konstruktīva rakstura kompozīcijās mākslinieks labprāt realās dabas formas pārveido abstraktajās, šādā kārtā bieži panākdams lielu ekspresiju un stila noteiktību (108). Lielā mērā savas darbības pamatā mākslinieks liek renesanses vecmeistaru, krievu svētbilžu gleznotāju u. t. t. darbu studijās mantotos ierosinājumus. Minēto vecmeistaru gleznu krāsu spilgtums, izturība un kompozīciju noslēpumainais apvaldītais stils sajūsmina šo 20. g. s. moderno mākslinieku. Strunke darbojies arī kā dekorators, 1919. g. inscenēdams Rīgas Nacionālajā teatrī Raiņa „Zelta zirgu”. Tālāk, kā dekorators tas darbojies kādu laiku Viļņā. Tomēr produktīvāka ir Strunkes darbība grafikas laukā, kuŗā tas sasniedzis redzamākus panākumus. Strunke nav tik izsmalcināts un virtuozs, kā Vidbergs, bet totiesu vairāk temperamenta un svaiguma izdveš tā darbi. Vienkāršas un formās apvaldītas ir mākslinieka konstruktīvā rakstura grafikas (130), — dzejiskas iedvesmas piesūcinātas, turpretim, primitīvā stilā darinātās bērnu literatūras ilustrācijas (131). — Kā zīmētājs Strunke ilustrējis vairākus literāriskus darbus un skolas grāmatas, piem.: dažādas latviešu tautas pasakas, Skalbes „Ziemas pasaku”, Ersas „Sešas poēmas”, Laicena „Karavāne”, „Attaisnotie” u. c. Dažus gadus mākslinieks nodevās arī keramikai un izgatavojis vairākus projektus dažādām lietišķās mākslas nozarēm. Kā žurnālists Strunke ievietojis vairākus rakstus par mākslu „Taurētājā”, „Laika vēstis”, „Latvijas Vēstnesis” un krievu laikrakstos „Novij putj”, „Rudin” u. c. Ar saviem darbiem mākslinieks piedalījies IV. latviešu mākslinieku izstādē, — tālāk Peterpils „Retrospektīvajā”, Rīgas mākslinieku grupas (1920. g.) un vairākās provinces izstādēs u. c.

Latvijas valsts mākslas muzejā atronas sekošie N. Strunkes darbi:

1. Zīmējumi iz latviešu strēlnieku dzīves u. c.

Rīgas pilsētas mākslas muzejā:

1. Antona Austrīņa portrejs.
2. Akvarels.
3. Akvarels u. c.

J. Miesnieka kolekcijā atronas ap 80 N. Strunkes zīmējumi.

132. *F. Varslavans*

*Grafisks zīmējums
(Autora īpašumā)*

Francisks Varslavans

1898

Līdz šim latvju labākos māksliniekus devušas Kurzeme, Zemgale un Vidzeme. Latgale, turpretim, vēl nevar līdz šim uzrādīt nevienu ievērojamāku radošu mākslinieku. Tikai beidzamā laikā, pateicoties labvēlīgākiem politiskiem un saimnieciskiem apstākļiem, latgaliešos pamostas radošā enerģija. — Kā viens no jaunajiem topošiem gleznotājiem=grafikiem minams Varslavans. — 1916. g. nolikdams

eksterna eksamenu, tas vēlēdamies kalpot mākslai, iestājās krievu ķeizarišķās mākslas veicināšanas biedrības mākslas skolā, Peterpilī, kur mācījās trīs gadus. Pēc tam ceļojumos pa Krievijas austrumiem, Ķīnu, Japanu, Ceilonas salu u. c. sistematiskas mākslas studijas tika pārtrauktas. Tikai 1920. g. atgriežoties atkal Latvijā, māksliniekam radās iespēja nodoties atkal sistematiskam darbam. 1922. g. Varoslavans studiju nolūkā apceļoja Franciju, tur gūdam daudzus vērtīgus ierosinājumus. Varoslavans līdz šim sevi parādījis galvenām kārtām kā spējīgu grafiķi ar gan vēl neizkoptu tehniku, bet svaigā fantāzija un īpatnējā iejūta garantē sekmīgu mākslinieka tālāk attīstību.

Ar saviem darbiem Varoslavans piedalījies dažās krievu kreisā virziena mākslinieku izstādēs Krievijā.

Bez minētiem māksliniekiem ar sekmēm grafisko mākslu laukā darbojušies R. Pērle, J. Rozentāls, A. Romans, A. Purics, R. Tillbergs, J. Jaunsudrabiņš, An. Cīrulis (kokgriezums), E. Brencens, H. Markvarts, H. Grünbergs, J. Zegners, J. Saukums, P. Kundziņš, Kronbergs, V. Krūmiņš (ilustrējis vairākus literārus izdevumus, pagatavojis Ex libris zīmējumus un līdzdarbojis žurnālā „Svari“), J. Kazaks, K. Ūbans, L. Liberts, O. Nemme, A. Prande un U. Skulme (ilustrējis tautas pasaku „Mūžība“, līdzdarbojis zatiriskajā žurnālā „Ho=Ho“ un darinājis vairākus grāmatu vāku zīmējumus). Savos studijas gados kā apdāvināts grafiķis parādījās V. Upenieks^{*)}. Vairākus gadus studēja Mūnchenē un Parīzē ievērojamu mākslinieku vadībā. Mākslinieka talanta briedumu pārtrauca lielieki, Upenieku 1919. gadā Ufas guberņā nogalinādami.

^{*)} Ievērojamā Peterpils fabrikanta J. Upenieka dēls.

TĒLNIECĪBA

Tēlniecība

Latvju tēlniecība ir jaunāka par glezniecību un grafiku. — Kā vispārējā mākslas vēsture rāda, — tēlniecība, kā tautas masām grūtāki saprotama māksla, spēj uzplaukt pie tautām ar vecāku kulturu, augstākām mākslas tradīcijām un tur, kur monumentalā celtniecība paspējusi izveidot noteiktus mākslas principus un stilu, kā savā laikā Ēģiptē, Grieķijā, — tālāk romāņu, gotikas un renesanses laikmetos, kur celtniecības pavēnī krāšņi uzziedēja tēlniecība. — Latvju kulturas un mākslas sistematisku attīstību gadu simteņiem kavejušas svešas varas, un, gandrīz galīgi iznīcinājušas agrākos celtniecības un tēlniecības pirmsākumus. — Modernā latvju nacionālā celtniecība savā īsajā attīstības gaitā vēl nav paspējusi izveidot cik necik noteiktu stilu. Sabiedriskas ēkas, pieminekļi u. t. t., monumentalā nacionālā gaumē netiek vēl celti, caur ko tēlniecība, trūkstot plašākiem uzdevumiem, nespēj radošā springuma lielākos apmēros attīstīt. Pateicoties grūti pieietamiem materiāliem marmoram un granītam, latvju tēlnieki līdz šim spējuši galvenām kārtām izteikties portreju darbos un neliela apmēra kompozīcijās. Šo darbu vērtība tomēr bieži stādama ļoti augstu. Pateicoties Zaļkalna, Dzeņa, Šķiltera, Bijas u. c. mākslas mīlestībai un enerģijai, latvju mākslas vēsture uzrāda vērtīgus akademiskās tēlniecības sasniegumus. Šos sasniegumus vēl vairāk paplašina un papildina jaunie, tēlnieki Zālītis, Melders, Maurs, Skulme u. c. — Mostošā publikas interese pret tēlniecību, nākotnē, jacer, latvju tēlniecības uzplaukšanu vēl vairāk sekmēs. —

133. T. Zaļkalns

Marmors
(Latv. valsts mākslas muzejā)

Teodors Zaļkalns

1876

Kā pirmais no latvju tēlniekiem, kurš savā mākslā arvienu pārveidodamies, kultivē tirās tēlniecības idejas, minams Zaļkalns. Kā dziļi jūtošs radošs mākslinieks, ar izkoptu stila sajūtu un tehniku, Zaļkalns jau no paša sākuma ienesa latvju tēlniecībā augstās eiropēiskās tēlniecības tradīcijas, kuŗas pa daļai bij mantojis Parīzē, strādājot pie slavenā franču tēlnieka Rodēna. — Zaļkalns dzimis Vidzemē, Allažu Zaļkalnos. Vispārējo izglītību smēlies Rīgas realskolā, tas 1893. g. iestājās Stiglica mākslas skolā. Vēlēdamies kļūt par gleznotāju, Zaļkalns minētā skolā mācījās dekoratīvās glezniecības klasēs. Sausās pasniegšanas metodes mākslas skolā Zaļkalnam tomēr maz ko deva. Vairāk ierosinājumu glezniecībā tas mantoja no Purviša un Valtera. Ieinteresējies par tēlniecību, 1898. gadā Zaļkalns minētā mākslas skolā pārgāja uz tēlniecības nodaļu. Strādādam šajā nodaļā ar lielām sekmēm, 1899. g. Zaļkalns skolu beidza ar ārzemju

134. T. Zaškalns

Portreja bronza
(Latv. valsts mākslas muzejā)

135. T. Zaļkalns *Komponista Skrjabinas pieminekļa projekts*

stipendiju uz vienu gadu. Kopā ar Šķilteru Zaļkalns devās uz Parīzi, kur nodevās nopietnām tēlniecības studijām, starp citu isāku laiku strādādams Rodēna darbnīcā. Atgriezies no Parīzes, mākslinieks dažus gadus (1903—1907) darbojās Jekaterinburgā kā zīmēšanas skolotājs, līdztekus nododamies arī tēlniecībai. Šī laikmeta impresionistiskā garā darinātie Zaļkalna darbi vēl lielā mērā atrodas zem franču mākslas iespaida, piem. „Marmors” (133), „Zēna statuete” u. c. Tomēr tie raksturo jau mākslinieka tehnisko gatavību un inteligenci. Sasniegtais nekad neapmierina tēlnieku, kurš sevi pārradīdams pastāvīgi tiecas pēc pilnīgākām mākslas formām un īpatnēja stila. Pedagoģa darbs Jekaterinburgā sabojāja mākslinieka

veselību tik tālu, ka tam bij nepieciešama atpūta sanatorijā. Atkal atspirdzis, 1907.—09. gados Zaļkalns apceļo Italiju, studēdams turienes lielo meistaru darbus un papildinādamies marmora apstrādāšanas teknikās. Šajā laikā radās viens no labākiem Zaļkalna darbiem „Portreja bronzā” (134) — vēlāku rakstnieka Blaumaņa krūšu tēls (Rīgas Latviešu biedrībā) u. c. No 1909. līdz 1914. gadam mākslinieks dzīvoja Peterpilī (pa laikiem arī Siguldā), nododamies radošam darbam, bet jau citādā virzienā. Pārdzīvojis jau impresionismu, Zaļkalns šajos gados sāk tiekties pēc vienkāršota monumentāla stila, kurš ļoti raksturīgi parādas 1915. gadā iesāktā, granītā cirstā „Māmiņā”. Šis pārejas laikmeta darbs uzrāda jau ēģiptiešu monumentālai tēlniecībai piemītošu apvaldītu formu skaidrību un noteiktību. Savu individuālo stilu kristalizēt un novest līdz pilnībai cenšas ievērojamais tēlnieks beidzamā laikā. 1918./19. gados māksliniekam radās Peterpilī izdevība nodarboties monumentālās tēlniecības laukā, jo šajos gados tas darināja pieminekļus revolūcijas darbiniekiem Blankijam un Čerņiševskim, — izstrādāja pieminekļa projektu slavenajam krievu komponistam Skrjabinam (135) u. c. Skrjabina pieminekļa projekts lielā mērā izteic Zaļkalna beidzamā laika stilu. — Šajā darbā valda mākslinieciski apgaroti īpatnēji formu ritmi un īpatnēji izjustu un atrastu plākšņu un formu konstrukciju likumi. — Atstādams aiz muguras akademiskās mākslas tradīcijas, Zaļkalns ar saviem monumentālā rakstura darbiem atjaunoja latvju tēlniecību, radīdams parauga cienīgus darbus. — Kā impresionistiskais tēlniecības gars, tā arī konstruktīvi monumentālais, līdz šim atradis Zaļkalnā savu nosvērtāko un spējīgāko izteicēju. — Bez portrejām un pieminekļiem, Zaļkalns darinājis arī vairākas medaļas, naudas zīmju projektus u. t. t. Kā mākslu mīļošs žurnālists, Zaļkalns ievietojis vairākus rakstus „Latvijas Vēstnesī”, „Laikmetā” u. c. Ar saviem darbiem Zaļkalns piedalījies I., II., III., kā arī Peterpils un Maskavas latviešu mākslinieku darbu izstādēs u. c.

Par Zaļkalna mākslu ievietotas atsauksmes ar ilustrācijām arī dažos ārzemju mākslas izdevumos, piem. P. Vestheima „Architektonik des Plastischen” u. c.

Latvijas valsts mākslas muzejā atrodas sekošie T. Zaļkalna darbi:

1. Marmors.
2. Portreja bronzā u. c.

J. Miesnieka kolekcijā:

1. Zēna statuete bronzā.
2. Sievietes statuete bronzā.
3. Māmiņa.
4. Portreja bronzā.
5. Portreja bronzā.
6. Medaļas u. c.

130. *Docents B. Dzenis*

*Maksimiliena kundzes portreja
(Latv. valsts mākslas muzejā)*

Docents Burkards Dzenis

1879

Zaļkalna studiju biedris Dzenis pieder pie tiem māksliniekiem, kuŗi mākslu cenšas ievest arī vispārējā sadzīvē. Darbodamies kā tēlnieks, Dzenis sevišķi priekš pasaules kara ar lielu enerģiju nodevās lietišķās mākslas propagandai, ierīkodams savu bronzas lietuvi uz moderniem pamatiem u. t. t. Šajā lietuvē pagatavoja dažādus lietišķās mākslas ražojumus, kuŗi atrada lielu piekrišanu tautā.

Dzenis dzimis Rīgas apriņķī, Garausku muižā. Guvis vispārējo izglītību Rīgas pilsētas realskolā, Dzenis devās uz Peterpili, kur papriekšu kā brīvklauzitājs, bet no 1899. g. kā pilntiesīgs audzēknis iestājās Stiglica mākslas skolā. Mācīdamies pazīstamā krievu tēlnieka Čižova klasēs, Dzenis 1906. g. ziemā skolu beidza kā ārzemju stipendiants. Nokļuvis Parīzē, tas papildinājās tēlniecībā, nākdams tuvākos sakaros ar Parīzes slaveno bronzas lējeju Hebraru un sīki iepazīnās ar bronzas

137. *Docents B. Dzenis*

Bēgļe
(Latv. ārlietu m-jas īpašumā)

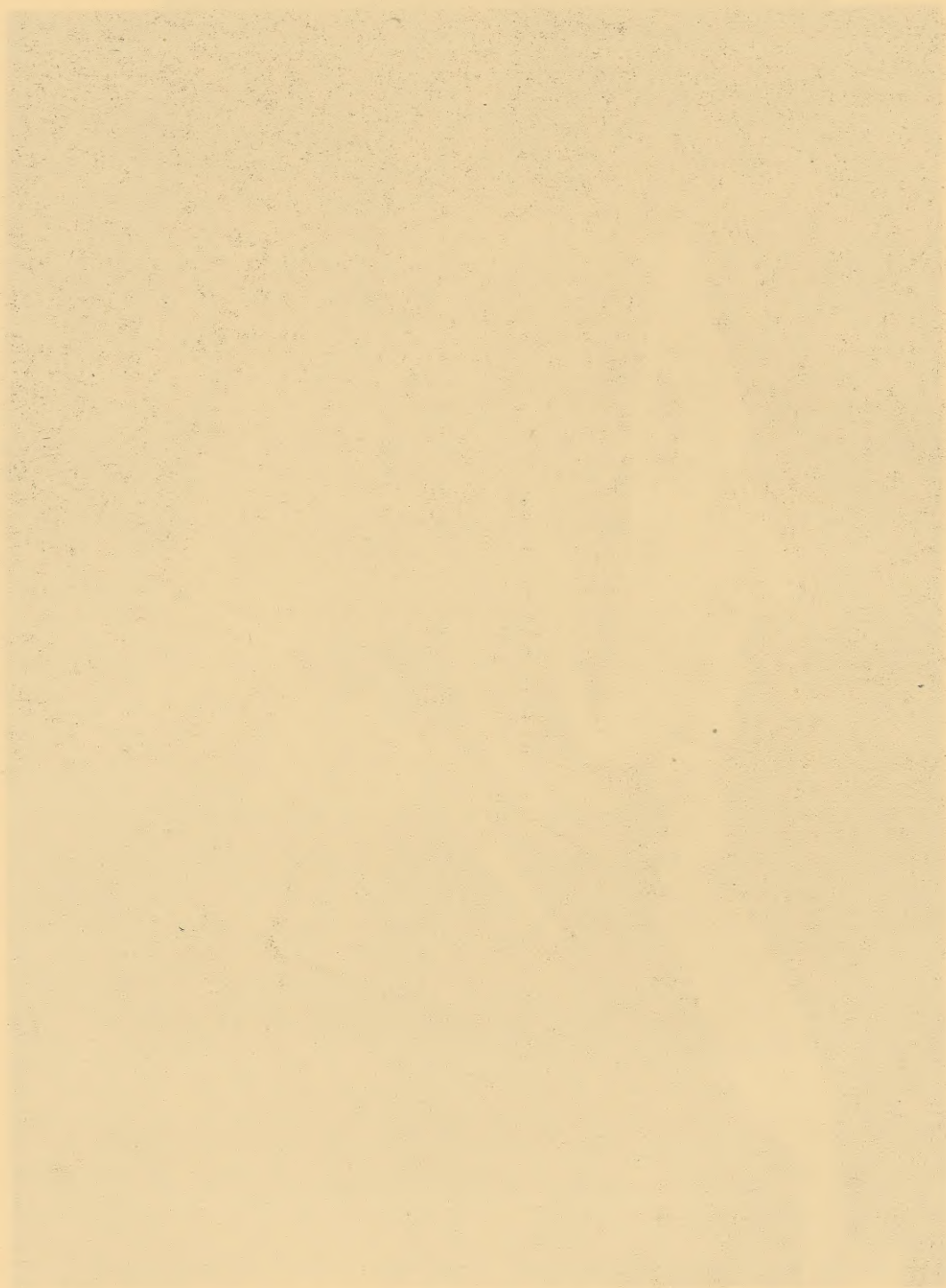
liešanas „Cire perdue” metodi, kuŗa Krievijā gandrīz nemaz nebij pazīstama^{*}). 1906. g. rudenī atgriezies Rīgā, Dzenis atkal nodevās tēlniecībai. Šajā laikā, starp

^{*}) Slavenais bronzas lejejs Hebrars atlejis galvenām kārtam Rodēna un Menjé darbus. — „Cire perdue” metodē tēlniecības darbi netiek atlieti atsevišķiem gabaliem, caur ko neizbēgami rodas šuvas, bet iespējams atliet veselus tēlus uz reizi, pie kam šīnī metodē atlietie tēli atdod vissmalkākās veidojuma nianšes, fakturu u. t. t.

138. *Docents B. Dzenis*

Kurzemniece

citū, darinādams arī savas kundzes portreju, kuŗu marmorā izcirta 1923. g. <136>. — Latvju nacionālo stīlu Dzenis centās pielietot un propagandēt savos praktiskām vajadzībām darinātos bronzas lējumos, — saktās, rakstamu lietu piederumos u. c. ^{*}). Lai iegūtu lielāku praksi bronzas liešanas mākslā, Dzenis 1907. gadā devās uz Maskavu, kur kādu laiku nodarbojās Stroganova mākslas skolas bronzas lietu vē. Atgriezies Rīgā, tas Stangos <pie Ķīšezera> uzcēla pats savu bronzas lietuvi, kuŗā šād un tad darbodamies kopā ar Zaļkalnu dekoratīvās tēlniecības izstrādājumos sasniedza ļoti labus panākumus ^{**}).

Līdzīgi Zaļkalnam arī Dzenis iesākdams ar impresionismu, kādā garā darinātas mākslinieka kundzes un dzejnieces Annas Brigader portrejas <1910. g.> u. c. savā mākslā arvienu vairāk virzās uz monumentālā stīla pusi, kuŗš jau diezgan rakstu= rīgi izteicas „Kurzemniecē” <138> un „Bēglē” <137>. Šajos latviskā garā apsta= rotos darbos vispilnīgāki izteikušies līdzšīņējie Dzeņa mākslas sasniegumi, kuŗus izdevīgi papildina rakstnieka Saulieša portreja pelekajā lauku granītā <1912> un „Žēlsirdīgā māsa” <1917>. Bez tam Dzenis pagatavojis vairākus pieminēkļus un dažus dekoratīvās tēlniecības darbus. No 1910. gada mākslinieks darbojas dažās Rīgas skolās arī kā pedagogs. Latvijas mākslas akadēmijā, Dzenis kā docents no 1922. gada vada akadēmijas dekoratīvās tēlniecības klases.

Ar saviem darbiem Dzenis piedalījies visās L.M.V. biedrības rīkotās izstādēs Rīgā <īņemot grafisko izstādi>, kā arī Peterpils, Maskavas un „Retrospektīvajā” izstādē.

Latvijas valsts mākslas muzejā atronas sekošie B. Dzeņa darbi:

1. Mākslinieka kundzes portreja marmorā u. c.

^{*}) Līdz 1907. gadam latvju sabiedrībā apgrozībā bija vienīgi no agrākiem laikiem uz= glabājušās saktas. Minētā gadā Dzenis sāka komponēt un bronzā liet vai sudrabā kalt modernās saktas, kuŗas atrada ļoti lielu piekrišanu un pēc dažiem gadiem sāka darināt lielā daļa latviešu juvelieru.

^{**}) Pasaules kara laikā Dzeņa bronzas lietuve tika stipri izpostīta.

139. G. Šķilters

Cietēja
(Valsts Prezidenta reprezentācijas telpās)

Gustavs Šķilters

1874

Franču impresionistiskās tēlniecības tradīcijas, vēl vairāk kā Zaļkalns savos agrākajos darbos, latvju mākslā ienesa Šķilters, kuŗš no agrākām izstādēm pazīstams kā ļoti produktīvs tēlnieks, gleznotājs un zīmētājs. — Dzimis Vidzemē,

140. G. Šķilters

*Majolikas
(J. Miesnieka īpašumā)*

Rujienā, kā kaleja dēls un vispārējo izglītību smēlies Limbažos, Šķilters 1892. g. iestājās Stiglica mākslas skolā, kur 1899. g. beidza ar ārzemju komandējumu. Kā minētās skolas stipendiants Šķilters sabija ārzemēs piecus gadus. Apceļojot Rietumeiropu un Marokku, Šķilters tēlniecībā papildinājies Romā un vēlāk Parīzē, strādādam Desbois'a, Bourdell'a, Germain'a un Rodēna vadībā. Tānī pašā laikā mākslinieks ar saviem darbiem piedalījās dažās Parīzes mākslas zalonu izstādēs. No 1905. gada Šķilters darbojās Stiglica mākslas skolā kā dekoratīvās tēlniecības klasu vadītājs. Līdztekus pedagoga darbam, Šķilters ļoti intensīvi nodedās tēlniecībai, radīdams lielāku skaitu darbu bronzā, marmorā, majolikā un citos materiālos. Šķiltera darbi kaut gan neuzrāda tik daudz radoša spēka un īpatnības kā Zalkalna darbi, bet tie ir darināti meistariskā, franču eleganci atgādināšanā tehniskā. Sievišķības viegli mainīgās, liegās dvēseles izjūtas atradušas Šķilterā spējīgu izteicēju.

Savos liriskās iejūtas pildītos gleznojumos akvareļu tehnikā un zīmējumos Šķilters parādas kā mazāk īpatnēja mākslinieciska personība.

Kā zīmētājs Šķilters līdzdarbojās Peterpils „Svaros“, „Zalktī“ un ilustrejis Poruka dzejas un citus literariskus izdevumus. Bez tam mākslinieks diezgan daudz rakstījis par mākslas jautājumiem „Zalktī“, „Dzimtenes Vēstnesī“ u. c., kā arī lasījis dažas lekcijas par mākslu.

No 1924 gadā Šķilters darbojas Latvju mākslas akadēmijā kā pedagogs. Ar saviem darbiem Šķilters piedalījies I. latviešu mākslinieku izstādē u. c.

J. Miesnieka kolekcijā atrodas sekošie G. Šķiltera darbi:

1. Majolikas.
2. Skabarga u. c.

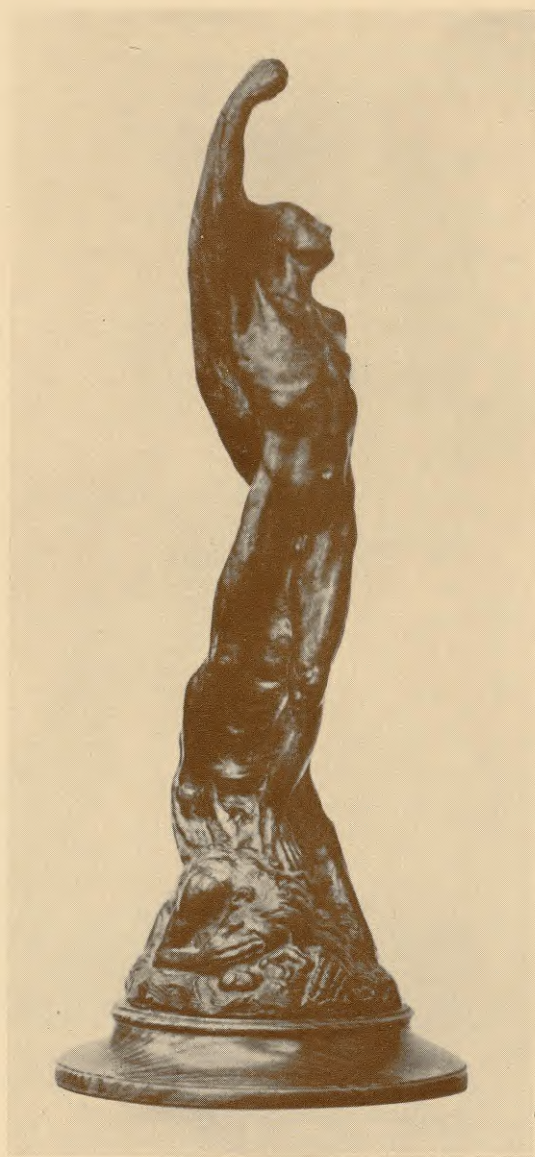
141. A. Bija

Vadu vilcējs

Augusts Bija

1872

Latvju publikai šis tēlnieks maz pazīstams, jo vairāki gadu desmiti, kopš tas dzīvo ārzemēs. Dzimis Rīgas jūrmalā, Asaros, kā jūrnieka dēls, mākslinieks jau bērnībā sajuta sevī ceļotāja ilgas. Kādu laiku mācījies graviera amatu un apmeklējis Rīgas amatniecības skolu, Bija atstāja dzimteni, apceļodams dažādas zemes. Lai papildinātos savā arodā, nākošais mākslinieks apmetās Kristianijā, kur pa dienu strādāja darbnīcās, bet vakaros apmeklēja mākslas amatniecības

142. A. Bija

Cilvēka domas

skolu (L'école des arts et métiers). Šajā skolā Bija ieguva vērtīgas zināšanas, kuŗas palīdzēja tam vēlāku izgudrot gravēšanas mašīnu, kuŗa spēj producēt ļoti smalkus darbus. Bez tam, Kristianijā tēlnieka Šeibroka vadībā Bija sāka nodarboties ar tēlniecību. Vēlāku, Karalaučos, papildinājies pie pazīstamā medaļista J. Thronzena, Bija devās uz Beļģiju, kur iestājās Brūsseles karaliskajā mākslas akadēmijā, — tēlniecības nodaļā. Studēdams ievērojamā beļģu profesora Vanderstapena vadībā, mākslinieks 1900. g. beidza akadēmiju ar pirmo godalgu. Pēc akadēmijas beigšanas māksliniekam kā svešautietim nācās ļoti grūti iekarot sevīm

143. A. Bija

Medaļas

stāvokli beļģiešu tēlnieku vidū. Lai nodrošinātu sevīm eksistenci, tas bij spiests piegriezties atkal lietišķajai mākslai. Lai uzlabotu savu veselību, tas gadu no dzīvoja Šveicē, no kuņģenes atgriezies ar lielu enerģiju atkal nodevās tēlniecībai, radīdams ap 20 kompozīciju realistiskajā garā, no kurām tikai 2 — „Mežu tēls” un „Sakņu grauzejs” uzglabājušās, jo pārējās mākslinieks šaubu brīdī iznīcinājis. Ap 1910. gadu Bija radīja bronzā „Cilvēka domas” (142), kuŗas pa daļai ievada nākošo mākslinieka attīstības posmu, kuŗš izteicas jau stingrākā formu uztvērumā. Šī laikmeta ievērojamākie darbi vēl „Himenejs”, „Odins” un „Askets”. Savā mākslā pastāvīgi progresēdams, tēlnieks pamazām iekarojis sev vārdu beļģiešu mākslinieku pasaulē. 1920. gadā plašākā sacensībā, Bija par kritušo beļģiešu kareivju pieminekļa projektu izpelnījās pirmo godalgu (11.000 franku)*). Kā tēlnieks Bija bez minētām kompozīcijām darinājis vairākas portrejas, medaļas u. c. bronzā, ģipsā un ziloņkaulā.

Sevišķi daudz Bija darbojies medaļu mākslā. 1911. g. iegūdams Brüsselē medaļu kaltuvi, mākslinieks ar saviem bronzā, sudrabā un zeltā izvestajiem darbiem man-tojis plašu piekrišanu Beļģijas galvas pilsētā. — Latvju iedzimtais čaklums un dāvanas pašķirušas māksliniekam beidzot brīvus ceļus**).

*) A. Bijas projekts kopā ar citiem ievietots 1920. g. beļģiešu žurnālā „Notre Pays”.

**) Par A. Bijas mākslu ievietots plašāks apskats ar biogrāfiskām ziņām un darbu reproducijām 1913. g. franču mākslas žurnālā „La Revue moderne” u. c.

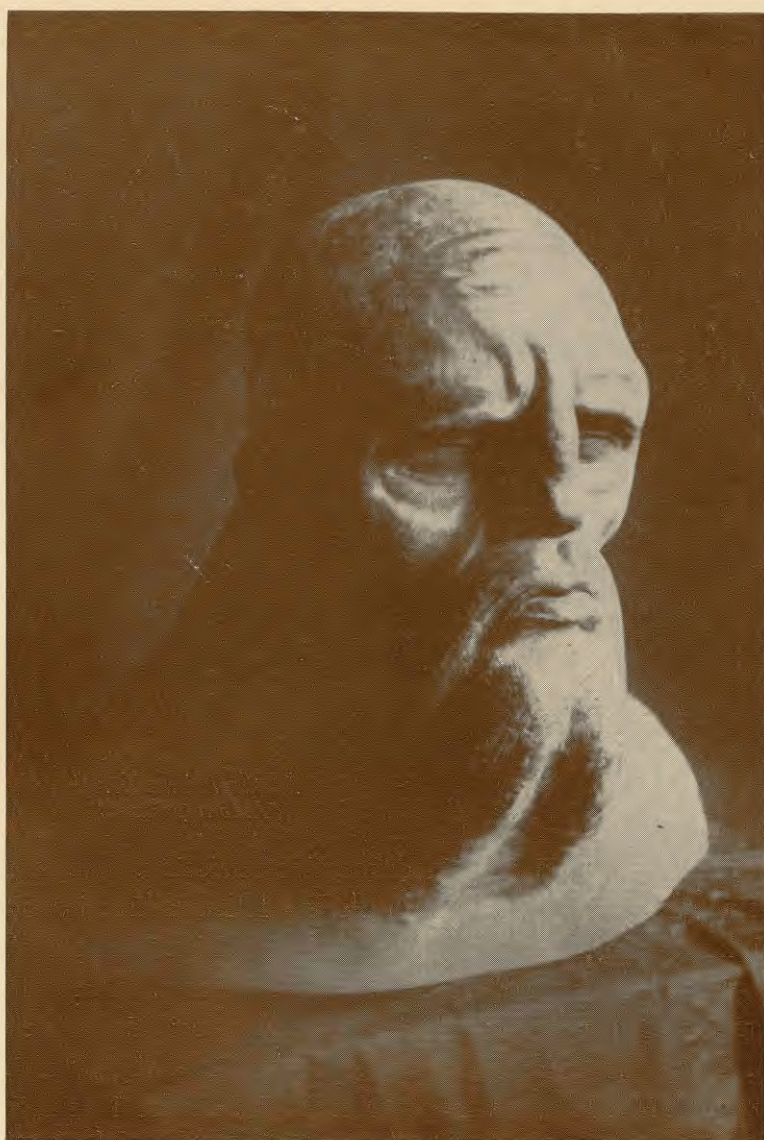
144. Prof. R. Tillbergs

Mazkrievu dzejnieka Ševčenko
piemineklis
(Peterpilī)

Profesors Roberts Tillbergs

1880

Tillbergs darbojas kā gleznotājs un tēlnieks. Mākslinieka darbība apskatīta 67 lap. pusē.

145. R. Maurs

Spēks
(Autora īpašumā)

Richards Maurs

1888

R. Maurs pieder pie jaunākiem tēlniekiem, vācu skolas priekšstāvjiem latvju tēlniecībā. Maurs galvenām kārtām nodevies dekoratīvajai tēlniecībai, kuŗu praktiski mācījies Foltza darbnīcā, Rīgā. Pateicoties savām dāvanām un uzcītībai, tas radījis dažus vērtīgus darbus arī brīvajā tēlniecībā. Pēc mācības nobeigšanas Foltza darbnīcā, Maurs devās uz Vāciju, kur Berlīnē pie tēlnieka Engelhardta

146. R. Maurs

Mākslinieka bērni
(Autora īpašumā)

un lietiskās mākslas muzejā studeja dekoratīvo tēlniecību. Pēc tam mākslinieks vēl papildinājās Mūnchenē pie Miles un Blerša. 1915. gadā to iesauca kara aktīvajā kalpībā, kur sabija līdz 1919. gadam, kad mākslinieku demobilizēja. Pēc tam atgriezies Rīgā, mākslinieks nodevās atkal savai mākslai. Dekoratīvo elementu Maurs labprāt ievēd arī portreju veidojumos un kompozīcijās. Šis elements stipri izpaužas arī labākajos Maura darbos „Spēks” (145), „Ilgas” un „Lāčplēsis”. Balstoties uz praktiskos darbos mantoto erudīciju, Maurs izveidojies par vienu no labākajiem mūsu dekoratīvās tēlniecības priekšstāvjiem. No lielākajiem Maura izvestiem dekoratīviem plastikas darbiem minami lielais Latvijas gērbonis Saeimas sēžu zālē (kokā), Saeimas prezidenta kabineta iekārtas plastiskie darbi (kokā un bronzā) u. c. — Bez tam Maurs atlējis čugunā dažus tautas dziesmu motīvus, darinājis sudrabā, dzintarā un citos materialos dažādus albumus, balvas u. t. t.

1921. g. mākslinieks darbojās arī kā pedagogs L. K. V. biedrības mākslas skolā, vadīdams tur dekoratīvās tēlniecības klasi.

Ar saviem darbiem Maurs piedalījies II. un IV. latviešu mākslinieku izstādēs, „Retrospektīvajā” un 1920. g. Neatkarīgo mākslinieku vienības pavasara izstādē u. c.

Latvijas valsts mākslas muzejā atrodas R. Maura sekošie darbi: 1. Ilgas.

Rīgas pilsētas mākslas muzejā: 1. Lāčplēsis.

147. A. Brastiņš

Pikols
(Autora īpašumā)

Arvids Brastiņš

1893

Pieder pie jaunākās latvju tēlnieku paaudzes. Dzimis Vidzemē, Turaidā. Pabeidzis Valmieras pilsētas skolu 1913. g., Brastiņš iestājās Stiglica mākslas skolā, kurā sabija neilgu laiku. No 1914.—1915. gadam Brastiņš atradās kara

klausībā, pēc kam atkal turpināja mākslas studijas minētā skolā līdz 1918. gadam. Papildinādamies vispārējā izglītībā, 1921. g. tēlnieks nolika eksterna eksamenu un turpināja privātā kārtā savas mākslas studijas. — Savā līdzšinējā darbībā Brastiņš parādījies kā primitīvi=monumentālā stila meklētājs, kas izteicās tā kokā cirstajā „Pikolā” <147> un mākslinieka E. Brastiņa portrejā cementā. Atrasdamies vēl mākslinieka tapšanas stādijā, Brastiņš savos darbos vēl diezgan nenosvērts un tehnikā nepilnīgs. No 1921. g. mākslinieks darbojas arī kā pedagogs. Ar saviem darbiem Brastiņš piedalījies dažās Neatkarīgo mākslinieku vienības izstādēs.

148. *M. Skulme*

Skulptūra

Marta Skulme

1893

Skulme reprezentē konstruktīvo tēlniecību latvju mākslā un kopā ar Melderi, Zālīti u. c. ievada galējā kreisā mākslas virziena idejas mūsu tēlniecībā. Dzimusi Vidzemē un pabeigusi Tailovas ģimnaziju Rīgā, Skulme savu pirmo

mākslas izglītību baudīja 1913./14. gados Kazaņas mākslas skolā, strādādama tur akadēmiskā garā. Pēc tam pasaules kara laikā trīs gadus studeja Peterpils mākslas akadēmijā, pazīstamā tēlnieka Šervuda darbnīcā. Šajā darbnīcā ar sekmēm darbotamās, Skulme sāka nodoties jau konstruktīvās mākslas problemiem. Darbojoties pie Šervuda, māksliniece paraleli nodevās tēlniecības studijām ķeizariskās mākslas veicināšanas biedrības mākslas skolā, Mališeva vadībā. 1918. gadā Skulme atgriezās Rīgā jau ar noteiktiem mākslas lozungiem. Šie lozungi atmet dabas realo attēla veidu, bet piegriežas stingri konstruktīvā rakstura formu abstrakcijām, kuŗās māksliniece tomēr nevadās vienīgi no intelektuelām dogmām, bet arī no stipras iejūtas. — Šī iejūta, prāta kontroleta, dara Skulmes, kā topošas mākslinieces darbus apgarotus un imponejošus. —

Ar saviem darbiem Skulme piedalījās 1921. g. „Letas“ mākslas zālona izstādē u. c.

149. E. Melders *Dzejnieka Pāvila Roziša portreja granitā*
(Latv. valsts mākslas muzejā)

Emīls Melders ⟨Müllers⟩

1889

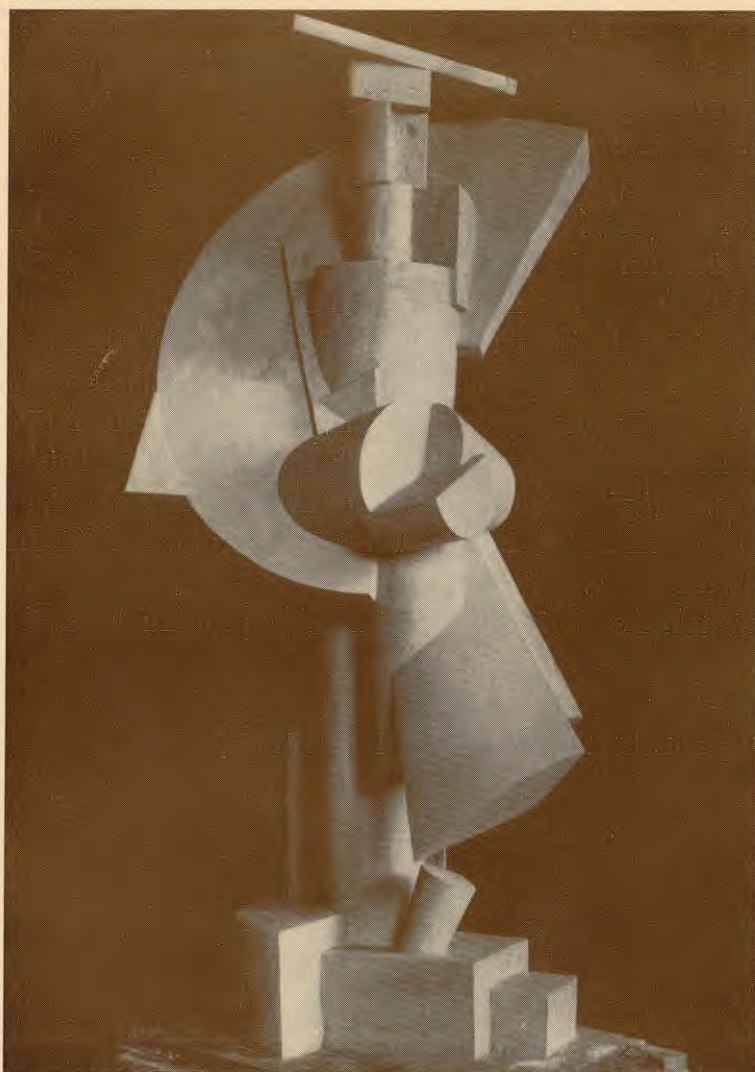
Pieder pie jaunās, kreisā virziena, tēlnieku saimes, kuŗš ar saviem nedaudziem darbiem paspējis reprezentēties kā apsološs tēlnieks. — Dzimis Vidzemē un mākslas izglītību baudījis Stiglica mākslas skolā, — brīvo tēlniecību studēdams akademiķa Harlamova, bet dekoratīvo — Šķiltera vadībā. Pēc skolas beigšanas Melders tomēr drīz vien atstāja akadēmiskās mākslas principus, nododamies monumentālā stila meklēšanas studijām. Šī pārejas laikmeta nopietns studiju auglis ir dzejnieka Pāvila Roziša portreja granitā (149). — Nākošais laikmets, kuŗā tēl=

nieks cenšās sasniegt monumentalitāti abstraktām formām, nes jaunas atziņas Meldera mākslā. Šo laikmetu pa daļai ievada kritušo kareivju pieminēklis Valkā (1922. g.). — Nopietnā mākslas mīlestība un dāvanas rāda gaišas izredzes turpmākās mākslinieka attīstības gaitās.

Ar saviem darbiem Melders piedalījies „Letas” mākslas zālona 1920. g. izstādē u. c.

Latvijas valsts mākslas muzejā atrodas E. Meldera:

1. Dzejnieka Pāvila Roziša portrejs granītā.

150 K. Zālītis

Dejotāja

Kārlis Zālītis

1888

Zālītis grib kalpot galējiem kreisiem mākslas lozungiem. Ar vīrišķīgi pārgalvīgiem abstrakto formu kombinejumiem savos darbos, Zālītis beidzamā laikā palicis populārs ārzemju mākslinieku aprindās. — Dzimis Kurzemē, pirmo mākslas izglītību smēlies Kazaņas mākslas skolā, kurā tas iestājās 1908. gadā. Sabijis dažus gadus minētā skolā, mākslinieks pārgāja uz Maskavu, kur darbojās dažās

privātās darbnīcās. 1915. gadā, isāku laiku mācīdamies krievu ķeizariskā mākslas veicināšanas biedrības mākslas skolā, Zālīts iestājās Peterpils mākslas akadēmijā, kur mācījās prof. Zalemaņa vadībā. Pēc tam, 1919. g., tēlnieks dažus mēnešus papildinājās Matvejeva darbnīcā, Peterpilī. 1920. g. tas atgriezās Latvijā, bet tā paša gada rudenī aizceļoja uz Vāciju, nododamies tur intensīvām mākslas studijām. Zāliša māksla nav iejūtu, bet arī intelekta māksla. Nododamies masu kontrastainības, priekšmetaino un nepriekšmetaino formu savienošanas un tēlniecības dinamikas problēmu atrisināšanas eksperimentiem, Zālīts radījis interesantus darbus, kuŗos imponē kompozīcijas logika un arhitektoniskais stils, un kuŗiem arī netrūkst apģarotības <150>. Drošā apņēmība ar div un trīs dimensiju tīrā formu palīdzību <ignorējot dabas reālās formas> atdzīvināt moderno tēlniecību un rādīt skatītājam formu iekšējo kustošo dzīvības spēku — nākotnē palīdzēs māksliniekam radīt pilnīgākus darbus, kuŗi pieslietos 20. g. s. monumentalā stila pirmsākumiem. —

Ar saviem darbiem Zālīts 1922. un 1923. gadā piedalījies dažās Berlīnes kreiso mākslinieku izstādēs u. c.

1923. gadā tēlnieks, Brāļu kapu pieminekļa projektu sacensībā, izpelnījās I. godalgu^{*}).

^{*} Minētais piemineklis tiek darināts pēc K. Zāliša projekta.

Bez jau apskatītiem, dažās izstādēs, kā apsološi tēlnieki reprezentējušies J. ZEGNERS, N. RAMBAKS, J. LEGZDIŅŠ, FR. KRŪMIŅŠ, K. JOHANSONS un J. MIESNIEKS.

Blakus radošam darbam Miesnieks ar lielu rūpību un mīlestību nodevies latvju mākslinieku darbu savākšanai. Šim darbam sevišķi liela nozīme pārdzīvotos kaŗa un nemiera gados, kad daudzi latvju labāko mākslinieku darbi tika izvazāti pa malu malām un pat iznīcināti. Jau no 1918. gada darbodamies kā kolekcionārs, Miesnieks ar atzīstamu rūpību savācis lielāku skaitu latvju mākslinieku gleznas, tēlniecības darbus, grafikas, zīmējumus, keramikas u. t. t. no Hūna, Feddera, Dauguļa, Zariņa, Lieberga, Romāņa, Tīllberga, Rozentāla, Purviša, Belzena, Pērles, Kalves, Kugas, Zeberiņa, Jaunsudrabiņa, Kazaka, Stendera, Dreviņa, Ūbana, Tones, Suttas, Šķiltera, Zaļkalna, Nemmes u. c. Bez tam, šī pirmā latvju kolekcionāra krājumā atrodas slaveno franču gleznotāju Pussena, V. Lebren'es, kā arī pazīstamu itāļu un krievu gleznotāju darbi, porcelāns ar slavenām markām, kristāls u. t. t.

LIETIŠKĀ MĀKSLA

Lietiškā māksla

Latvju modernā lietišķā māksla vēl nevar lepoties ar augstiem sasniegumiem, izkoptu un tradīciju bagātu stilu un vēl mazāk ar sabiedrības plašu interesi. — Kā daiņās vērojams, seno latvju mītnēs, apģērbos, mēbelēs, rotas lietās u. c. atradušies daudz īpatnēji daiļuma elementi, kurus paaudzes uz paaudzēm ar lielu rūpību un lepnumu glabājušas. Tas notika veselīgajos lauku apstākļos. Pilsētās, turpretim, latvju sabiedrība un amatniecība pa gadu simteņiem sagifteta no svešiem stiliem, pazaudēja latvisko gara spirtumu un skaistuma jēdzienus. Vēlāku šī parādība novērojama arī uz laukiem, kur izplātījās pilsētas kultura. Ar to izskaidrojams tas apstāklis, ka mūsu turīgo pilsoņu dzīvokļi atgādina nesaprastu un novecojušos renesanses, gotikas, Ludviķa XV., XVI. u. c. stilu mistrojumus. — Latvju lietišķās mākslas patlaban atrodas ceļa jūtis. — Vai turoties pie pārdzīvotām, modernai dzīvei nepiemērotām svešām mākslas tradīcijām, galīgi zaudēt savu dzīvības spēju, — jeb smēloties jaunus spēkus senajā latvju gara pasaulē, — tapt dzīvības un progresā spējīgam. — Tagadējās latvju kulturas un mākslas jaunradīšanas gaitās arī mūsu mākslas amatniekiem pārdzīvojamais laikmets diktē lielus un skaistus uzdevumus, kuri veicami saskaņotā kopdarbībā ar nacionālā lietišķā mākslā kompetentiem māksliniekiem un latvju kultūrelakās sabiedrības simpatiju. — Seno latvju visiemīlotākās lietišķās mākslas bijušas aušanas un izrakstišanas (izšūšanas) tehnikas. Cik burvīgas un formu bagātas latvju daiņas un ētisku vērtību pilnas mūsu tautas pasakas, — tik krāsās bagāti un kompozīcijā krāšņi tie audumi, kuri darināti klaušu laikos. — Kad zem svešiem iespaidiem latvju veselīgā gaume sāka jau pagrīmt un galīgi iznīkt, tad jaunus spēkus tā mantoja tautiskās atmodas laikmeta beigās, kad Skruzīts un Zariņš sāka nopietnu vērību piegriezt etnografisko materialu krāšanai.

Skruzišu Mikus

1861—1905

Ir pirmais nopitnais darbinieks latvju etnografijas un lietišķās mākslas laukā. Studedams Rīgas politehnikas arhitektūras fakultatē, Skruzīts savu sabiedriskā darbinieka gaitu uzsāka kā rakstnieks, starp citu pārtulkodams dažas lugas R.L.B. teātrim. 1890. gadā tas vadīja ekspedīciju uz Lejas-Kurzemi, etnografisko materiālu vākšanai. Uz savākto materiālu pamata Skruzīts 1892. gadā darināja paraugu zīmējumus tautiskiem apģērbiem, dziesmu svētku dalībniekiem — cēm. Kā zīmētājs Skruzīts darinājis studentu korporācijas Letonijas ģerboņa projektu, Jelgavas lauksaimniecības biedrības rīkoto izstāžu medaļu projektus u. c. 1895. gadā Skruzīts R.L.B. uzdevumā sarīkoja etnografisko izstādi Rīgā, iepriekš tās pašas biedrības uzdevumā iepazīdamies ar čeku etnografisko izstādi Prāgā. Kā žurnālists Skruzīts ievietojis dažus rakstus „Austrumā” par seno mantu krāšanas vajadzību un nozīmi. —

Starp latvju vecākiem māksliniekiem etnografisko materiālu vākšanas laukā un to pielietošanai modernā dzīvē, lieli nopelni piekrit arī Zariņam*). — Individuālu, moderni latvisku garu latvju lietišķajās mākslās vēlāku ar savu darbību ienesa Madernieks. — Izstrādājis savu īpatnējo stilu, mākslinieks ar daudzajiem paraugu projektiem iejūsmināja jaunatni un mākslas amatniekus, kuri savā darbā sāka meklēt izeju no agrākā sastinguma. Vairākas lietišķās mākslas darbnīcas un skolas izlietojušas Madernieka projektus, radīdamas interesantus darbus. —

Īsi priekš pasaules kara, Rīgā u. c. radās lietišķās mākslas skolas un kursi, kur valdīja jau latviskais gars.

*) Latvju etnografisko materiālu vākšana un sistematizēšana bez tam vēl cieši saistīta ar tagadējā valsts etnografiskā muzeja pārziņa M. Siliņa personu, kura nenogurstošais ilgā gadejais darbs atspoguļojas minētā muzejā.

5. J. Madernieks

Paklāja projekts
(Autora īpašumā)

151. A. Birgel-Paegle

Audumi un metala darbi

Alma Birgel-Paegle

1877

Dzimusi Kurzemē, Liel-Mēmeles pagastā. Savu pirmo mākslas izglītību smēlusies Drezdenes lietišķās mākslas skolā, Berlīnē (keramikā pie prof. A. Jaffes) un Mūnchenē (keramikā pie Stokmaņa), — tā vēlāku 1911./12. gados papildinājās Parīzē (metāla kalšanā, emaljas darbos un plastikā). Atgrieziesies dzimtenē, Birgel-Paegle Rīgā atvēra mākslas amatniecības skolu, kuŗa sekmīgi darbojās līdz 1915. gadam, kad skolu evakueja uz Maskavu. No 1915.—1919. gadam māksliniece papildinājās Maskavas Stroganova mākslas skolā, aušanas mākslā un emaljas darbu teknikās, tajā pašā laikā ar sekmēm piedalīdamās dažās Maskavas lietišķās mākslas izstādēs^{*}). 1920. gadā māksliniece atgriezās Rīgā, drīz atkal atjaunodama savu skolu, kuŗa patlaban darbojas zem E. Paegļa kursu nosaukuma.

^{*}) Maskavas izstādēs Birgel-Paegles latviskā gaumē darinātās saktas, keramikas u.c. atrada ļoti lielu piekrišanu krievu publikā, kuŗa labprāt pirka mākslinieces un tās audzēkņu darbus.

152. A. Birgel=Paegle

Audumi un keramikas

Birgel=Paegles darbība bijusi ļoti vispusīga un svētīga. — Darbodamās aušanas mākslā, izšuvumos, keramikā, metālu kalšanā un citās teknikās, tā lielā mērā ienesa svaigumu mūsu lietišķajās mākslās (151, 152)*. Savosursos tā mākslas amatniekus un daudzus skolotājus, kuŗi apmeklējuši minētos kursus, iepazīstinādama ar dažādām teknikām, ieinteresēja latvju lietišķās mākslas atjaunošanas darbā. —

Ar saviem darbiem Birgel=Paegle piedalījies II., III. Maskavas latviešu mākslinieku izstādēs, kā arī dažās krievu lietišķās mākslas izstādēs. 1914. gadā tā piedalījās Lionas izstādē, pirmo reizi reprezentēdama latvju lietišķo mākslu ārzemēs. Bez tam vēl tā piedalījies Ņujorkas un Washingtonas izstādēs.

*) Interesanta ir mākslinieces darināto saktu vēsture. — 1907. gadā tā pagatavoja pirmo saktu (ar ugunskrustu vidū), bet 1923. gadā pavasārī to skaits jau sasniedza jubilejas skaitli — 1000 eksemplaru.

153. *E. Gustave*

Audumi

No pirmajām darbiniecēm mākslas aušanas laukā vēl minama EMMA GUSTAVE, kuŗa saviem darbiem piedalījies dažās latviešu mākslinieku izstādēs (153).

154. Z. Skrabane

Dekoratīvi izšuvumi un gleznojumi

Dažādās izšuvumu teknikās un gleznošanā ar sekmēm darbojas ZELMA SKRABANE. — Savu mākslas izglītību baudījusi pie Madernieka, Končalovska (Maskavā) un rokdarbu skolās (154). Savus darbus izstādījusi Rozentāla zālona 1923. gada pavasara izstādē u. c.

Jānis Sudmalis

1887

Pieder pie tiem radošiem māksliniekiem, kuŗš no vienas puses ar aizraušanos nododas senās latvju mākslas pētišanai un uz šiem pētījumiem balstoties veido savu mākslu. Ar mīlestību tuvodamies mūsu senču gara mantām, tas kā reti kāds izpratis senos latvju lietišķās mākslas skaistuma principus. — Dzimis Kurzemē, Aizputes apriņķī, Elkazemes būdās, Sudmalis vispārējo izglītību smēlies Liepājas pilsētas skolā. Pēc tam kādu laiku mācījies pie Rosentāla, Sudmalis vienu gadu kā zīmētājs strādāja kādā Liepājas rokdarbu iestādē. 1911. gadā tas iestājās Stiglica mākslas skolā, kuŗā mācīdamies audumu klasē, Jaunkalniņa vadībā, sabija līdz 1914. gadam. 1915. gadā Sudmalis dažos Vidzemes apvidos darbojās kā dekorāciju gleznotājs. Gadu vēlāku tas ieņēma Latviešu bēgļu organizācijas padomes priekšsēdētāja vietu, darbotamies arī kā pedagogs bēgļu darbnīcās un dažās vidus skolās. Vācu okupācijas laikā mākslinieks vēlākā ministru prezidenta K. Ulmaņa un M. Valtera uzdevumā devās uz Liepāju iepazīties ar liepānieku domām un uzskatiem Latvijas valsts pastāvēšanas iespējamības lietā. Kādā braucienā no Liepājas uz Rīgu Sudmali okupācijas iestādes apcietināja un nosūtīja uz Ventspīli nometināšanā, kuŗā tas sabija 4 $\frac{1}{2}$ mēnešus. Savā nometināšanas laikmetā, Sudmalis kā karikaturists piedalījās rokrakstā izdotā žurnālā „Ventspīls vasarnieks“, kuŗā tika graizīta nospiedošā okupācijas vara. 1918. gadā ziemā mākslinieks sarīkoja Cēsīs, Valmierā, Limbažos un Liepājā lekcijas ar gaismas bildēm par „Latvju senātnes mākslu“. Mākslinieks bij nodomājis lekcijas sarīkot arī citās pilsētās, bet vācu okupācijas iestādes par latvietības politikas propagandēšanu sāka lektoru tvārstīt, kamdēļ tam no turpmākām lekcijām bij jāatsakās. Nodibinoties Latvijas valstij, mākslinieks, apsardzības ministra Zāliša uzdevumā, izstrādāja kareivju un policistu apģērbu projektus, pēc kuŗiem tika apģērbts kara spēks un policija. Kā organizators Sudmalis 1919. gadā sarīkoja

Liepājā „Latvju senātnes” izstādi un nodibināja Liepājas mākslas veicināšanas biedrību. 1920./21. gados mākslinieks, propagandēdams latvju mākslu, sarīkoja Liepājā dažas lekcijas par Purviša un Rozentāla mākslām. — Sevišķi intensīvi Sudmalis nodevies etnografiskiem un archeologiskiem pētījumiem. — Sākot ar 1918. gadu, tas katru vasaru izdarījis pētījumus Lejas=Kurzemē. Šo pētījumu rezultāti, dažādu vērtīgu priekšmetu un uzzīmējumu veidā, ievietoti Latvijas etnografiskajā muzejā. — Savu radošo enerģiju Sudmalis galvenām kārtām ziedo lietišķajai mākslai. Pētot senos latvju lietišķās mākslas dokumentus, — to pilnīgākai izpratnei ņemot palīgā daiņas, — Sudmalis savās kompozīcijās audumiem, rotaļu lietām u. t. t. lielā mērā tuvojies senlatvju mākslas amatnieku krāsu un līniju sadalījumu ritmiem (sk. krāsain. pielik.). Līdz ar Madernieku, Cīruli, Steinbergu, E. Brastiņu — Sudmalim latvju nacionālās lietišķās mākslas atjaunošanas darbā lieli nopelni. — Kā žurnālists Sudmalis ar saviem rakstiem par mākslas un etnografiskiem jautājumiem līdzdarbojās „Kurzemes vārdā”, „Strādnieku avīzē”, „Latvijas Vēstnesī” u. c.*). Kā pedagogs Sudmalis no 1919. gada pavasara darbojas dažās Liepājas mācības iestādēs.

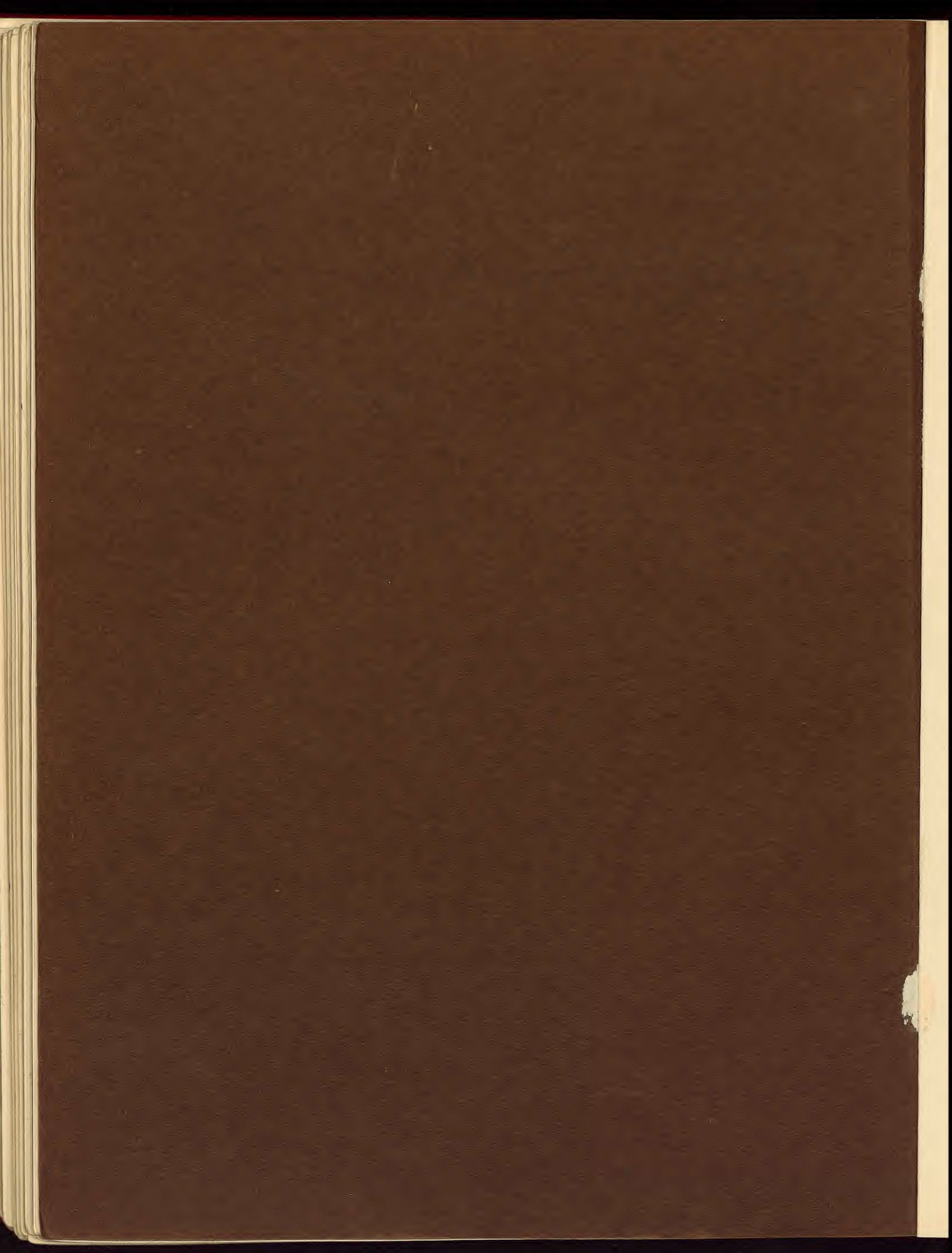
Ar saviem darbiem Sudmalis piedalījies 1920. g. Liepājas mākslas izstādē u. c.

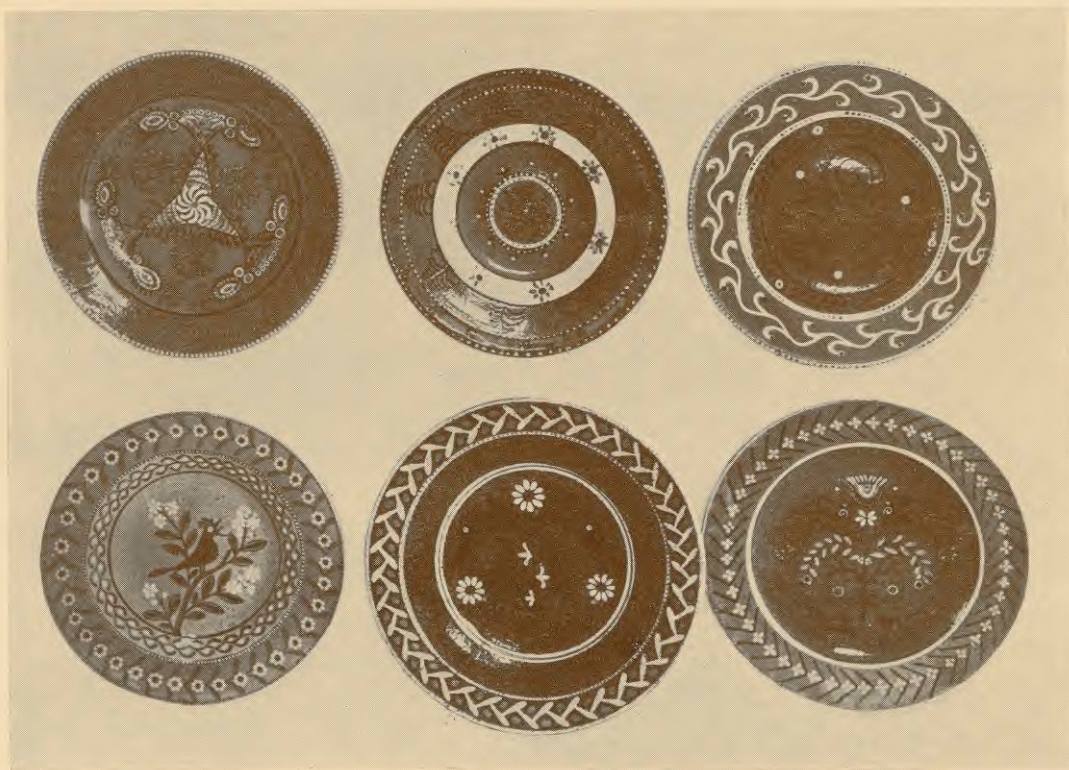
*) Beidzamos gados Sudmalim uzticēta arī senātnes pieminekļu aizsardzības lieta Lejas=Kurzemē.

6. J. Sudmalis

Sienas segas projekts
(J. Dombrovska īpašumā)

155. J. Dranda

Keramikas
(J. Miesnieka kolekcijā)

No pārējām lietišķās mākslas nozarēm priekš pasaules kaŗa sāka attīstīties keramika. Kā viens no pirmajiem keramiķiem minams Smiltenes podnieks JĒKABS DRANDA, kuŗš uz Zariņa ierosinājumu sāka saviem ražojumiem piedot mākslinieciskas formas un izgreznot tos ar latviskiem rakstiem (155). — Pateicoties mākslinieciskai gaumei un Zariņa līdzdarbībai, Dranda radīja vairākas interesantas un mākslas ziņā vērtīgas keramikas, par kuŗām kādā starptautiskā lietišķās mākslas izstādē Milanā Dranda izpelnījās sudraba medali.

J. Rieksta fot.

156. *P. Steinbergs*

*Keramikas
(J. Rieksta īpašumā)*

Tālāk, kā apdāvināts keramiķis, kuŗš meklēja nacionālo stilu, priekškaŗa izstādēs reprezentējās PĒTERS STEINBERGS (156). — Pasaules kara laikā tas evakuejās uz Krieviju, kur Peterpilī daŗu latvju mākslas draugu pabalstīts, bij nodomājis nodibināt lielāku keramikas iestādi. — Lielinieku režimam iestājoties šī ideja tika likvidēta. —

J. Rieksta fot.

157. A. Cīrulis

Keramikas

Bez jau minētiem keramiķiem ar lielām sekmēm nacionālā keramikas laukā darbojies Ansis Cīrulis (157). Ar saviem darbiem Cīrulis sekmīgi piedalījies vairākās ārzemju un latviešu mākslas un lietišķās mākslas izstādēs.

Kā apdāvināti keramiķi savā laikā Stiglica mākslas skolu beidza RUDOLFS PELŠE, PĒTERS KRIEVS, V. DAUGUL-MICHELSONE un AUGUSTS JULLA — tomēr nododamies pedagogiskai darbībai, šie mākslinieki itkā atmetuši radošo darba lauku*).

*) V. Daugul-Michelsone bez keramikas vēl speciāli studēja porcelāna glezniecību.

158. Docents B. Dzenis

Saktas

Lielu piekrišanu tautā guvušas bronzā un sudrabā darinātas saktas, kuŗas 1906./07. gados sāka darināt Dzenis un Birgel=Paēgle. Lai gan formas ziņā patlaban visvairāk izplatītās apaļās saktas stipri atgādina savus ģermaņu un romiešu priekštečus, tomēr pateicoties ornamentacijai tās latviskojušās un dažādos apstrādājumos tapušās stipri īpatnējas <158>. — No jauniem māksliniekiem sudraba kalumiem ar mīlestību nodevies KĀRLIS CELMIŅŠ, pagatavodams lielāku skaitu stipri īpatnējas saktas un citus izstrādājumus sudrabā <159>. Dažās Neatkarīgo mākslinieku vienības izstādēs Celmiņš piedalījies arī ar gleznojumiem zimbolistiskā garā.

159. K. Celmiņš

Aareses vāka kafums sudraba

160. Z. Berts Adreses vāks
(Dr. J. Jankovska īpašumā)

Apsološas izredzes zelta, sudraba un bronzas izstrādājumos dod Z. BERTS, kušš piedalījes vairākās Neatkarīgo mākslinieku vienības izstādēs u. c.

161. A. Bērnieks

*Dekoratīvi kokcirtumi
(Autora īpašumā)*

Arturs Bērnieks

1886

Bērnieks ar redzamām sekmēm darbojas dekoratīvajā koktēlniecībā. Atkratījies no šabloniskajiem svešiem stiliem, Bērnieks cenšas pēc primitīvi vienkārša. Dzimis Vidzemē, Duntē pagastā, pēc vispārējās izglītības piesavināšanās mācījās praktiski koktēlniecību Zālefelda un Siliņa darbnīcās Rīgā. Jūdams sevi arī gleznotāja tieksmes, tas īsāku laiku mācījās zīmēšanu un glezniecību pie Rozen tāla un Madernieka. Pasaules kara laikā dzīvoja Sibīrijā, kur ar savām gleznām piedalījās dažās izstādēs. 1920. gadā atgriezies dzimtenē, Bērnieks nākošā gadā Rozen tāla zalonā sarīkoja savu Sibīrijas studiju izstādi, bet 1922. gadā savu darbu izstādi „Letas” mākslas zalonā. — Īpatnējāks un spēcīgāks Bērnieks tomēr ir dekoratīvajā koktēlniecībā, kur tas atrodas ceļā uz pilnīgākiem sasniegumiem. 1922. gadā Bērnieks sastādīja grāmatu „Pirmais grieziens koktēlniecībā” (Letas izdevniecībā).

162. P. Rubis

Ēdamistabas iekārta
(P. Egliša īpašumā)

Paulis Rubis

1874

Darbojas ar lieliem panākumiem mākslas galdniecības un audumu laukā. — Dzimis Vidzemē, Spāres pagastā, Kalna=Lielmarču mājās. 1896. gadā iestājās Stiglica mākslas skolā, kur kursu beidza 1901. gadā. Pēc tam kā zīmētājs un mākslas amatnieks dažus gadus darbojās Šredera klavieru fabrikā, Peterpilī 1921. gadā atgriezies Latvijā, Rubis nodarbojas ar parasto latvju aužamo steļu papildināšanu, censdamies novest tās līdz tādai pilnībai, lai uz tām mehāniskā ceļā varētu aust rupjus un smalkus rakstus līdz 2,5 m platuma, vairākās krāsās. Šo nolūku sasniegšanai Rubis, starp citu, izlietoja Rīgas centrālcietuma darbnīcas, kurās mākslinieks noorganizējis plašu austuvi, ar atsevišķu nodaļu ornamentāliem audumiem. — Pēc saviem zīmējumiem Rubis izvedis latviskā garā vairākas dzīvokļu iekārtas, savienojot tajās dažādu koka apstrādāšanu ar audumiem (162).

163. *P. Rubis*

Galdauta audums

Ar saviem zīmējumiem, lietišķās mākslas projektiem un gleznojumiem Rubis piedalījies vairākās Neatkarīgo mākslinieku vienības izstādēs u. c.

164. R. Priede

*Bērnu rotaļu lietas „Kauja”
(J. Sudmaša īpašumā)*

Lietiškās mākslas laukā ar sekmēm vēl darbojas J. STRAUME un R. PRIEDE (164).

Kā no apskatītā redzams, mūsu modernā nacionālā lietišķā māksla nav visai plaša, bet toties tā ietver sevī daudz spirtuma un īpatnību. — Nākotnē, labāko mākslas amatnieku saskaņotā kopdarbībā ar radošiem māksliniekiem, tā, cerams, nostāsies uz stingrākiem pamatiem un iekarodama sabiedrības zīmpatijas, spēs vēl vairāk uzplaukt.

165.

Latvijas valsts mākslas muzejs

Nelabvēlīgu apstākļu apēnots bijis latvju mākslas attīstības ceļš. — Grūtie materialie apstākļi bieži māksliniekus kavēja darbā. Svešās mākslas iestādēs mantotie iespaidi daudzos nomāca latvisko garu. Latvju māksliniekiem, sevišķi pagājušā gadu simtenī, trūka preses vidutājības, ciešāku sakaru nodibināšanai ar tautu. — 1896. gada etnografiskā izstāde Rīgā pārvērtās par pirmo latvju mākslinieku izstādi, kurā bij izstādīti Alkšņa, Baumaņa, Birnbauma, Valtera, Rozentāla, Purviša, Feddera un Zariņa darbi un kuŗa ienesa sajūsmu latvju intelligencē. — Pirmā mākslas izstāde uz laukiem notika 1904. gadā Koknesē. Šīs izstādēs iniciators gleznotājs K. Ceplītis, — realizētāja Kokneses dziedāšanas biedrība. Kokneses izstādē piedalījās Purvīts, Borcherts, Borchert=Šveinfurte, J. Klevers, G. Rozens, Rozentāls, Valters, Tichomirovs, Ceplītis, Jaunsudrabiņš, Kalve, Helmane, Zegners, Strāls, Tigins u. c. (šo izstādi 1905. gadā atkārtoja Tukumā). Vēlāku, sevišķi sākot ar 1910. gadu, izstāžu skaits arvienu vairāk progresejies. Ari modernā latvju prese pēdējos gados tēlojošām mākslām sāk pamazām piegriezt vajadzīgo vērību. Tālāk, iz mākslinieku un mākslas vēsturnieku vidus radās lektori, kuŗi mākslu cenšas popularizēt tautā. Lekcijas par dažādiem mākslas jautājumiem noturejuši O. Grosvalds, Šķilters, Valters, Julla, Tillbergs,

Jaunsudrabiņš (lasījis par latvju mākslu Rīgā un provincē), Sutta, E. Brencens (lasījis par latvju ornamentiku Rīgā un provincē), E. Brastiņš (lasījis par latvju ornamentiku Rīgā un provincē), Siliņš, Sudmalis (lasījis par seno latvju mākslu u. c. provincē), šīs grāmatas autors (lasījis par latvju mākslu un lietišķo mākslu Rīgā un provincē) u. c. — Pateicoties minēto lektoru darbībai, tautā jau nojaužama interese pret saviem radošiem māksliniekiem un mākslu vispār.

Tālāk māksla kļuvusi tautai pieietama caur muzejiem un mākslas zaloniem. — 1922. gada pavasarī atklāja Rīgas pili Latvijas valsts mākslas muzeju, kurā sakopotas ievērojama daļa labāko latvju mākslinieku gleznas, grafikas, tēlniecības darbi u. c. (165). Nopietnu vērību latvju mākslai pēdējos gados sācis piegriezt arī Rīgas pilsētas mākslas muzejs. Kā vidutājs starp māksliniekiem un publiku darbojas 1920. gadā E. Rozentāla kundzes nodibinātais Rozentāla zalons.

Patlabanejās latvju mākslas gaitas gan nav vēl saulainas, bet totiesu pašos māksliniekos mājā liels garīga spēka springums. — Iestājoties normāliem dzīves apstākļiem, māksliniekiem pamazām rodas atkal iespēja realizēt savus iejūsmu un domu tēlus un tālāk virzīt mākslas progresu. Latvju akademiskai mākslai stiprus pamatus liek nopelnu bagātie vecākās paaudzes mākslinieki, no kuriem vairāki vēl atrodas garīgo spēku briedumā. — Jaunām mākslas idejām, ar jauneklības aizrautību, seko kreisā virziena mākslinieki, kuri talants un nopietnā mākslas mīlestība rādīs jaunas mākslas vērtības. Kā vienu, tā otru darbnīcās norit grūtais, bet vēsturiski skaistais latvju nacionālās mākslas veidošanas pirmais posms. — Mākslas mīlestība un griba latvju nacionālās kulturas atdzimšanas rītu palīdzēt darināt mirdzoši skaistu, — ir mūsu mākslinieku dotā ķīla latvju renesansei, kuras laimīgie aculiecinieki mēs esam. —

M Ā K S L I N I E K U S A R A K S T S

	l. p.		l. p.		l. p.
✓ Alksnis A.	26, 28	Elias G.	152	Lapiņš A.	61
Aplociņš H.	119	Ercums J.	111	Lācis J.	111
Ansons J.	121			Liepiņš R.	121
Auniņš J.	111	✓ Fedders J.	22	Liepiņš J.	156
Abraķāsis	30	Filka A.	127	Lielausis K.	73
Antons J.	116	Fricsons E.	111	Liebergs J.	26, 37
		Fiebigš T.	111	Liberts L. ...	100, 157, 194
✓ Baltgailis K.	128			Lindbergs E. ...	135, 156
Baumanis A.	100	Gailiņš	30	Legzdiņš J.	221
✓ Baumanis Art. ...	26, 33	Grosvalds J. ...	135, 137	Lūsis A.	116
Birnbaums J.	37	Grünbergs H. ...	101, 194		
Brencens K.	71	Grūnfelds M.	110	Madernieks J. ...	62, 108, 183
Brencens E. 83,88,108,194		Griķis J.	111	Matvejs V.	108, 130
✓ Balodis	30	Grotus H.	116	Markvarts H. ...	120, 194
Belzens J.	66	Gustave E.	229	Mauris R.	211
Bērnies A.	239	Gutmans	30	Manguls J.	116, 136
Balodits J.	111			Maizits A.	109
Baude M.	111	✓ Hūns K.	17, 24	✓ Miesnieks J.	221
Brastiņš A.	213	Hartmans K.	116	✓ Miesnieks K.	117
Brastiņš E.	121			Meiris K.	116
Birgel-Paegle A. 108, 227		Irbe V.	111	Melders E.	217
Bija A.	207			Muncis J. ...	83, 96, 136
Berts Z.	238	Jaunkalniņš J.	38		
		Jaunsudrabiņš J. 79, 108, 194		Nemme O.	122, 194
Cirulis An. 105, 108, 235		Johansons K. ...	135, 221		
Cirulis A.	116	Jegers A.	116	Paukuls J.	113
Cimmermans A. 83, 92, 108		Julla A.	235	✓ Pērle R.	63, 108, 194
Ceplīts K.	78, 243	Jurjans K.	110	Pētersons P. ...	116, 136
Celmiņš K.	236			Pelše R.	235
Cielavs J.	124	Kasparsons	136	Plīte=Pleite A.	180
		Kalve P.	76, 108	Plīkaus T.	116
✓ Dauguls A.	168	✓ Kazaks J.	141, 194	Plotnieks A.	116
Daugul-Michelsone V. 235		Krastiņš P.	94	Priede R.	242
Dranda J.	108, 233	Krastiņš J.	116	Prande A.	125
Doc. Dzenis B. 108, 201, 236		Krauze F.	110	✓ Prof. Purvits V. 39, 49, 108	
Dreviņš A.	135, 154	Krūmiņš V.	194	Purics	194
Diriķis A.	111	Krūmiņš F.	221	Putnis V.	111
Drapce N.	116	Krievs P.	235		
Dicmans G.	116	Doc. Kuga J. ...	83, 84, 108	Ramlaus	30
Drešmans J.	116	Kundziņš P. 83, 93, 108, 194		Rambaks N.	221
		Lapiņš G.	30	✓ Roze J.	25
				✓ Rozentāls J. 39, 41, 108, 194	

	l. p.		l. p.		l. p.
✓ Romāns A.	58, 108	Strunke N. .	135, 162, 190	✓ Ūbans K.	100, 135, 145, 194
Roždārzs F.	111	Stenders E.	186	Ūders T.	108, 177
Rits K.	112, 135	Šmidts K.	30	Upeneeks V.	194
Rubis P.	240	Smiltnieks Z.	116		
Rukmane Z.	109	Silis J.	111	✓ Valters J.	56, 108
		Skrabane Z.	230	Varslavans F.	193
Sakne J.	109	Skulme M.	215	Veilands E.	121
Sausens J.	111	✓ Skulme O.	83, 98	Vidbergs Z. ...	167, 187
Saukums J.	194	✓ Skulme U.	194	Vitols E. ...	83, 100, 108
Skruzīts M.	27, 226	Sudmalis J.	231	Vilciņš R.	111
✓ Šķilters G.	108, 204	Sutta R.	160		
Sleje M.	30	✓ Svempe	156	✓ Zaļkalns T.	108, 198
Steinbergs P. . .	108, 234			✓ Prof. Zariņš R. . .	27, 108,
Strāls A.	78	Tennbergs J.	111		136, 169, 226
Straume J.	242	✓ Prof. Tillbergs R.	67, 108,	✓ Zālīts K.	219
Stāle L.	111		136, 194, 210	Zeltiņš V.	74, 108
Stauers A.	111	Tone V. ...	100, 135, 149	Zeberiņš J.	182
Sterns R.	111	Tomsens A.	111	Zegners J.	194, 221
Stulpiņš A.	111	Tigins A.	116	Zivarts E. . . .	108, 175

REPRODUKCIJU SARAKSTS

No.No.		I. p.
1.	Dzintara griezumi no kuršu kāpām	12
2.	Senās rotas lietas	13
3.	Villaines stūris	14
4.	Senlatvju krēsli	15
5.	Nezināms autors	16
14.	Alksnis A. „Lūk šē, kā šēitan dzīvo“	29
15.	„	30
16.	„	31
17.	„	32
76.	Aplociņš H. Ar kāšiem	119
18.	Baumanis A. Kroga skats	33
19.	„	34
20.	„	35
83.	Baltgailis K. Kokainisti	128
47.	Brencens K. Mākslinieka k=dzes portreja	71
59.	Brencens E. „Indranu“ dekorācijas uzmetums	88
60.	„	89
61.	„	90
162.	Bērnietis A. Dekoratīvi kokcirtumi	239
161.	Berts Z. Adrešes vāks	238
42.	Belzens J. Disputi	66
147.	Brastiņš A. Pīkols	213
141.	Bija A. Vadu vilcejs	207
142.	„	208
143.	„	209
151.	Birģel-Paegle A. Audumi un metāldarbi	227
152.	„	228
72.	Cīrulis A. Precības	105
73.	„	106
74.	„	107
158.	„	235
62.	Cimmermans A. „Kraukliša“ dekorācijas uzmetums	92
160.	Celmiņš K. Adrešes vāka kalums sudrabā	237
80.	Cielavs J. Pašportreja	124
109.	Daugulis A. Portreja	168
156.	Dranda J. Keramikas	233
136.	Doc. Dzenis B. Mākslinieka k=dzes portreja	201
137.	„	202
138.	„	203
159.	„	236
102.	Dreviņš A. Bēgles	154
103.	„	155

No.	No.		l. p.
100.	Eliās Ģ.	Studija	152
101.	"	Portreja	153
10.	Prof. Fedders J.	Mežs pēc vētras	23
11.	"	Gaujas ieleja	24
12.	"	Kapsēta	25
82.	Filka A.	Ainava	127
87.	Grosvalds J.	Pašportreja	137
88.	"	Izlūki	138
89.	"	Bēgli	139
90.	"	Mirstošais strēlnieks	139
69.	Grünbergs H.	R. L. B. skatuves priekšskars	101
70.	"	Atdusā	102
71.	"	Vec-Rīga	103
153.	Gustave E.	Audumi	229
6.	Prof. Hūns K.	Žanrs	18
7.	"	Uzmetums „Skatam iz Bērtuļa nakts”	19
8.	"	Kareivis ar bruņu cepuri	21
9.	"	Zaļumnieki	20
22.	Jaunkalniņš J.	Puķu studija	38
52.	Jaunsudrabiņš J.	Zīmējums iz „Baltās grāmatas”	79
53.	"	" "	80
54.	"	Ābeļu dārzā	81
50.	Kalve P.	Kluss stūritis	77
91.	Kazaks J.	Pašportreja	141
92.	"	Bēgli	142
93.	"	Cirkū	143
94.	"	Kolorēts zīmējums	143
64.	Krastiņš P.	Dekoratīvs uzmetums	94
55.	Doc. Kuga J.	„Uguns un nakts” dekorācijas uzmetums	84
56.	"	Kostīmu zīmējumi	85
57.	"	„Maijas un Paijas” dekorāciju uzmetumi	86
58.	"	Kostīmu zīmējumi	87
63.	Kundziņš P.	Dekoratīvs uzmetums	93
38.	Lapiņš A.	Atgriešanās	61
104.	Liepiņš J.	Klusā daba	156
48.	Lielausis K.	Zaļumballe	73
21.	Liebergs J.	Skumjas	37
105.	Liberts L.	Rīgas osta	157
106.	"	Portreja	158
39.	Madernieks J.	Ainava	62
123.	"	Grafisks zīmējums	183
124.	"	" "	184
125.	"	" "	185
85.	Matvējs V.	Pietā	132
86.	"	Kristus pie krusta	133

No.No.			I. p.
77.	Markvarts H.	Klusā daba	120
145.	Mauris R.	Spēks	211
146.	"	Mākslinieka bērni	212
75.	Miesnieks K.	Jautājums	117
149.	Melders E.	Dzejnieka P. Roziša portreja granītā	217
65.	Muncis J.	„Sidraba šķidrauta“ dekorācija	96
78.	Nemme O.	Dāmas portreja	122
79.	"	Ainava	123
30.	Prof. Purvīts V.	Vakars	50
31.	"	Viestura dārzs	51
32.	"	Jūras skats	53
33.	"	Pavasaris	54
40.	Pērle R.	Rozes	63
41.	"	Dzīves ceļš	64
120.	Plīte=Pleite A.	Portreja	180
121.	"	Zīmējums	181
81.	Prande A.	Ainava	125
164.	Priede R.	Bērnu rotaļu lietas „Kauja“	242
13.	Rozentāls J.	A. Alksna portreja	28
23.	"	Pašportreja	41
24.	"	Pie akas	42
25.	"	Uz lieveņa	43
26.	"	Māte ar bērnu	44
27.	"	Jēzus svēti bērnus	46
28.	"	Nāve	48
36.	Romāns A.	Iesvētišanas diena Kurzemē	58
37.	"	Ainava	59
43.	"	Prof. R. Tillberga portreja	67
29.	Rončevskis K.	Prof. V. Purviša portreja	49
162.	Rubis P.	Ēdamistabas iekārta	240
163.	"	Galdauta audums	241
139.	Šķilters G.	Cieteja	204
140.	"	Majolikas	205
156.	Steinbergs P.	Keramikas	234
51.	Strāls A.	Ziemas skats	78
108.	Strunke N.	Pašportreja	162
130.	"	Grafika	190
131.	"	Grafisks zīmējums	191
126.	Stenders E.	Vec-Rīgas skats	186
154.	Skrabane Z.	Dekoratīvi izšuvumi un gleznojumi	230
66.	Skulme O.	„Viestura“ dekorācijas uzmetums	98
67.	"	„Bohēmas“	99
68.	"	Kostimu zīmējumi	100
148.	Skulme M.	Skulptūra	215
107.	Sutta R.	Studija	160

No.No.			l. p.
44.	Prof. Tillbergs R.	Tēlnieka B. Dzeņa un k=dzes portreju kompozīcija	68
45.	"	Aktiera Kristapa Lindes portrejs	69
46.	"	Mākslinieka k=dzes portrejs (zīmuli)	69
144.	"	Mazkrievu dzejnieka Ševčenko pieminēklis	210
98.	Tone V.	Meitenes portrejs	149
99.	"	Vakarā	150
84.	Ūbans K.	V. Matveja portrejs	130
95.	"	Puķu studija	145
96.	"	Tornakalns	146
97.	"	Atdusā	147
117.	Ūders T.	Tautas dziesma	177
118.	"	Slepkava	179
119.	"	Sastapšanās	179
34.	Valters J.	Portrejas studija	56
35.	"	Ainava	57
132.	Varšlavans F.	Grafisks zīmējums	193
127.	Vidbergs Z.	Nakts	187
128.	"	Vec-Rīga	188
129.	"	Lasītāja	189
133.	Zaļkalns T.	Marmors	198
134.	"	Portrejs bronžā	199
135.	"	Komponista Skrjabinas pieminēkļa projekts	199
110.	Prof. Zariņš R.	Priedes	169
111.	"	Dzīves ceļā	171
112.	"	Kurbads un deviņgalvainais velns	171
113.	"	Dzejnieka kaps	172
114.	"	Ex libris zīmējums	173
150.	Zālīte K.	Dejotāja	219
49.	Zeltiņš V.	Ainavas studija	75
122.	Zeberiņš J.	Žanrs	182
115.	Zivarts E.	Mazpilsētas skats	175
116.	"	Pagalmā	176
165.	Latvijas valsts mākslas muzejs		243

K R Ā S A I N I E P I E L I K U M I

1.	Rozentāls J.	No kapsētas	2
2.	Prof. Purvīts V.	Kad sniegi kūst	53
3.	Matvejs V.	Visbija	135
4.	Tone V.	Divas sievietes	151
5.	Madernieks J.	Paklāja projekts	227
6.	Sudmalis J.	Sienas segas projekts	233

LIBRARY OF THE
MUSEUM OF NATURAL HISTORY
NEW YORK

81 JUL 1955

100	100	100
101	101	101
102	102	102
103	103	103
104	104	104
105	105	105
106	106	106
107	107	107
108	108	108
109	109	109
110	110	110
111	111	111
112	112	112
113	113	113
114	114	114
115	115	115
116	116	116
117	117	117
118	118	118
119	119	119
120	120	120
121	121	121
122	122	122
123	123	123
124	124	124
125	125	125
126	126	126
127	127	127
128	128	128
129	129	129
130	130	130
131	131	131
132	132	132
133	133	133
134	134	134
135	135	135
136	136	136
137	137	137
138	138	138
139	139	139
140	140	140
141	141	141
142	142	142
143	143	143
144	144	144
145	145	145
146	146	146
147	147	147
148	148	148
149	149	149
150	150	150

151	151	151
152	152	152
153	153	153
154	154	154
155	155	155
156	156	156
157	157	157
158	158	158
159	159	159
160	160	160
161	161	161
162	162	162
163	163	163
164	164	164
165	165	165
166	166	166
167	167	167
168	168	168
169	169	169
170	170	170
171	171	171
172	172	172
173	173	173
174	174	174
175	175	175
176	176	176
177	177	177
178	178	178
179	179	179
180	180	180

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTĒKA

0304089377

